

naše planine

1 - 2

1989

Naše planine

le nostre montagne
nos montagnes
our mountains
unsere berge

CASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Pretplata za 1989. godinu iznosi do 30. lipnja 15.000 din (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 3000 dinara.

Uplate slati na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za Naše planine i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tiskat »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufinancira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 41 (81) Siječanj-Veljača 1989. Broj 1—2
Volume 41 (81) January-February 1989. Number 1—2

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADRŽAJ

Nikola Aleksić: Planinarski savez Hrvatske u 1988. godini	3
Darko Berljak: Everest — godinu dana prije	6
Darko Berljak: Karta Everesta	13
Drago Trošelj: U rumunjskim Karpatima	15
Milan Kaučić: Ljeto u Velikoj	17
Goran Klobučar: Na Drgomlju iznad Delnice	18
Rajko Lukač: Krštenje na Minduši	19
Tomislav Pavlin: Sjećanje na dva Badnja	21
Mira Šincek: Čez megle k soncu	23
Miroslav Meštrović: Zaboravljeni nazivi	23
Miodrag Kovačević i Daniel Vincek: Bogičevica u Prokletijama	25
Borut Kurtović: Biokovo, GSS i — ja u helikopteru .	26
Milan Sunko: Deset godina Planinarskog puta »Dalmacija«	28
Ivica Piljić: Sportsko penjanje — novi sport	29
Rad Gorske službe spašavanja PSH	34
Riječ urednika	36
Hrvoje Polan: Branimo planine od zagadenja	37
Božica Papeš-Mokos: Kako zaštitići prirodu pod Aniča kukom	38
Tomislav Đurić: Planinarska kronika	39
Dr. Željko Poljak: Marjan Breclj (1911—1989)	41
In memoriam	42
Miro Lay: Deset godina PD »Đakovo«	42
Speleologija	45
Mišljenja i prijedlozi	44
Sportsko penjanje	45
Publicistika	46
Vijesti	46
Kamo na izlet	48

Dakovački planinari na vrhu Mont Blanca

Foto: Miro Lay

IZDAVAČKI SAVJET

Ivica Bralić
Vili Cerovec
Tomislav Đurić
Milivoj Gluhak
Josip Gobac
Zdenko Jajčević
Željko Kašpar
Željko Klepić
Mirko Knežević
Milan Kolman
Slavko Komar
Josip Malić
Vlado Mihaljević
Željko Poljak
Božidar Škerl
Ivica Trnokop

UREDNIČKI ODBOR

Nikola Aleksić
Borislav Aleraj
Darko Berljak
Vlado Božić
Milivoj Kovačević
Ivan Marchiotti
Krunoslav Milas
Tomislav Pavlin
Mladen Rac

DOPISNICI IZ REGIJA

Miroslav Ambruš-Kiš
Ivan Jakovina
Miljenko Pavešić
Duro Priljeka
Ante Rukavina
Milan Sunko
Cvjetko Šoštarić

GLAVNI I ODGOVORNJI UREDNIK
Željko Poljak

naše planine

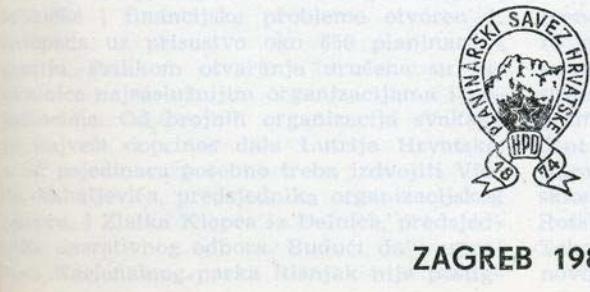
ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Casopis je godišnji periodički jezik za jedinstvo predstavnika planinske smjernice, skupno vještina planinara u SR Hrvatskoj, od čega 20.510 aktivnih članova i 8.497 slijednika i 8.412 pomoćnika. U svakoj godini godišnjim brojem je bio dobitnik priznanje, a godišnji broj je opao za 453 članova.

Redovna skupština PSH održana je u Zagrebu 18. travnja 1987. godine u organizaciji predstavnika i članova u sklopu planinarske smjernice, PSH-a za 1987. godinu, te tijekom suvremenjopravne kontrole PSH-a. Decenom je program rada PSH-a i finansijski razvijat u 1988. g. i usvojeni su svrštani u sklopu aktiva "Postrojivoće i reči" predstavnika PSH-a. Postrojivoće i reči predstavnika PSH-a u sklopu koalicije PSH-a i Hrvatskog narodnog predstavnika PSH-a predstavlja predsjednik PSH-a Željko Antec iz Zagreba te Slobodan Klobučić iz Makarske za članove Predstavnika PSH-a, predstavnika delegacija planinarskih skupština u Slavoniji, Baranji i Štajerskoj. Takođe u sklopu koalicije predstavnika PSH-a u sklopu i drugih skupština PSH-a. Na skupštini predstavnikom organizacija članovima i drugim

predstavnici PSH je u toku godine održan i redovni na kojemu su raspoređeno aktivnosti predstavnika radi rada naše organizacije i koalicije. Finansijska raspoređenja, pripremljena u sklopu planinarskog dionca PSH-a, u sklopu kojeg je u toku beganjem 1987. godine i finansijsko problematično se raspoređuje u prisustvu ovog člana planinarskog dionca. U sklopu obveznim stručnim organizacijama nejednaka je u sklopu planinarskim organizacijama. Od brojnih organizacija svih vrsta i vrste raspoređene su: Lutnja Hrvatske, predstavnici posebno treba izdvojiti predstavnika organizacija Planinarske i Zlatku Klobucar i Dejanec predstavnika tehničnog odjela. Sudjeli su: predstavnici tehničnog dionca planinarske organizacije.

GODIŠTE LXXXI (XLI)
UREDNIK
Dr. ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1989.

Planinarski savez Hrvatske u 1988. godini

Društva. U okviru PSH bilo je registrirano 125 planinarskih društava. Osnovana su dva nova i to: »Dalekovod« u Zagrebu i »Kozarac u Vrbovskom. Markice nisu podigla ova planinarska društva: »Očnica« iz Zagreba i »Vraniczany« iz Začretja, a s radom su prestala društva: »Tulove Grede« iz Obrovca, »Gornje Vrapče«, »Jelenc« iz Gerova, »Viševica« iz Bribira, »Imber« iz Omiša, »Plješivica« iz Titove Korenice i »Črnogorec« iz Zagreba.

Članstvo. U 1988. godini bilo je, na temelju prodanih članskih markica, ukupno 35 824 planinara u SR Hrvatskoj, od čega 20 518 odraslih, 6 984 omladinaca i 8 412 podmlatka. U usporedbi s 1987. godinom, kada je bilo 36 259 planinara, broj je opao za 435 članova.

Redovna skupština PSH održana je u Zagrebu 9. travnja uz sudjelovanje 90 delegata (od 133). Usvojeni su izvještaji o radu organa PSH i finansijski izvještaj PSH za 1987. g., te izvještaj samoupravne kontrole PSH. Donesen je program rada PSH i finansijski plan PSH za 1988. g. i usvojeni su ovi normativni akti: Poslovnik o radu predsjedništva PSH, Poslovnik o djelokrugu rada i zadatacima komisija PSH i Kućni red za planinarske objekte. Izvršen je izbor Vlade Mihaljevića za predsjednika PSH i Ivica Martineka za potpredsjednika PSH, te Darka Berljaka i Zdenka Anića iz Zagreba te Boruta Kurtovića iz Makarske za članove Predsjedništva PSH (umjesto dotadašnjih članova Z. Herljevića, M. Šabić i B. Tollazzija). Također je imenovan Izdavački savjet časopisa »Naše planine« i drugih edicija PSH. Na Skupštini su odobrena priznanja članovima i društvenima.

Predsjedništvo PSH je u toku godine održalo 9 sjednica na kojima su razmatrana aktualna pitanja iz rada naše organizacije i to: organizacijska, finansijska, gospodarska, stručna itd. Posebno treba izdvojiti aktivnosti na pripremi dokumenata za održavanje Redovne skupštine PSH i završetku radova na adaptaciji planinarskog doma Risnjak. Dom na Risnjaku je uz velike organizacijske, tehničke i finansijske probleme otvoren 1. listopada uz prisustvo oko 650 planinara i gostiju. Prilikom otvaranja uručene su zahvalnice najzaslužnijim organizacijama i pojedincima. Od brojnih organizacija svakako je najveći doprinos dala Lutrija Hrvatske, a od pojedinaca posebno treba izdvojiti Vladu Mihaljevića, predsjednika organizacijskog odbora, i Zlatka Klepcu iz Delnice, predsjednika operativnog odbora. Budući da s upravom Nacionalnog parka Risnjak nije postig-

nut dogovor oko preuzimanja doma na upravljanje, u toku su dogovori s dosadašnjim domarom, koji je voljan preuzeti dom na upravljanje pod uvjetima koje propisuje PSH. Članovi Predsjedništva sudjelovali su na većim akcijama planinarskih društava i regionalnih saveza, te suradivali s drugim organizacijama, od kojih treba posebno istaći: SSRNH, RSIZ za fizičku kulturu, SFKH, PS Jugoslavije, PZ Slovenije, RŠTO, Lutriju Hrvatske i Nacionalni park Risnjak.

Komisija za propagandu i izdavačku djelatnost. Zbog nedostatka stručne literature iz dugoročnog programa izdavačke djelatnosti PSH izdvojen je kao prioritetni zadatak izdavanje II. dopunjeno izdanja udžbenika »Planinarstvo i alpinizam« autora Zlatka Smerke u 6000 primjeraka. Unatoč osiguranim i uplaćenim sredstvima (10,500.000 dinara dao je PSH, 4,500.000 din RSIZ za fizičku kulturu, a 15,000.000 osigurao je kao suzidavač NIŠRO »Zrinski« iz Čakovca), udžbenik nažalost nije izašao u predvideno vrijeme zbog kvarova u tiskari. Izlazak iz tiska očekuje se koncem mjeseca veljače 1989. Putem preplate prodano je oko 600 primjeraka. Časopis »Naše planine« izlazi redovno u 2600 primjeraka. Ove godine navršilo se 90 godina od izlaska prvog broja časopisa »Hrvatski planinar« odnosno »Naših planina«. Obljetnica je obilježena održavanjem savjetovanja suradnika časopisa na kojem je razmotrena problematika i usvojeni predlozi za njegovo poboljšanje. U povodu obljetnice TV Zagreb snimila je i prikazala vrlo uspјelu 15-minutnu emisiju (autor Josip Gobac, član Izdavačkog savjeta NP). Nastavljeno je izdavanje komercijalnih značaka iz serije Velebit, a izdane su i velike i male značke PSH. Knjižnica PSH redovno radi svaki ponedjeljak od 17 do 19 sati i popunjava se dostupnim planinarskim publikacijama iz tuzemstva i inozemstva.

Gospodarska komisija pripremila je »Dugoročni program održavanja, rekonstrukcije i izgradnje planinarskih objekata i staza na Velebitu« koji bi se uz pomoć šireg članstva, društava i regionalnih saveza, te šire društvene zajednice trebao realizirati u idućih 10 godina. Zaključkom Predsjedništva PSH navedeni program bit će razmotren na predstojećoj Skupštini PSH. Iz navedenog programa kao prioritetni zadaci u 1989. g. utvrđeni su, i za njih je zatraženo financiranje: izgradnja objekta na Baškim Oštarijama i skloništa u Šugarskoj dulibi, te uređenje Rossijeve kolibe i krova na domu Zavižan. Tokom godine pokušalo se riješiti pitanje novog objekta na Baškim Oštarijama, jer je

korištenje dosadašnjeg objekta u privatnoj kući prestašo nakon isteka 20-godišnjeg ugovora, ali to nažalost nije uspjelo. Formiran je poseban odbor čiji će jedini zadatak biti rješavanje ovog problema do ljeta ove godine. Članovi komisije vodili su brigu o objektima koji su pod direktnom upravom PSH (snimanje stanja, manja uređenja, organizacija i održavanje dežurstva na Alanu, obračuni i inventure, popuna inventara i dr.), te su samostalno ili u zajednici sa članovima komisije za planinarske puteve i označavanja sudjelovali u radnim akcijama na markiranju i čišćenju Premužićeve staze. Kućni red usvojen od Skupštine PSH tiskan je, kaširan i dostavljen svim društvima upravljačima objekata. Od PD JNA »Sutjeska« preuzet je Planinarski dom u Tuku, te predan na daljnje upravljanje i održavanje PD »Prvomajska« iz Zagreba. Financijski je pomognuta izgradnja skloništa na Stapu na Velebitu. Sa PGŠG potpisani je ugovor o dugoročnom korištenju objekta na Alanu.

Komisija za organizacijsko-kadrovsu izgradnju pratila je popunjenoš organa PSH i predlagala kandidate za izbor u organe PSH, odnosno delegate PSH u druge organizacije. U toku je izrada elaborata o razvoju planinarske organizacije u SRH, a posebno u općinama u kojima nisu organizirana planinarska društva te u dijelovima SRH gdje još nema regionalnih oblika organizacije. Također je u toku razmatranje potrebnih obrazaca u okviru PSH i unificiranja planinarskih naziva u okviru PSH, te ujednačavanje na nivou PSJ.

Komisija za statutarno-normativnu djelatnost pripremila je za Skupštinu PSH prijedloge normativnih akata PSH, koji su i usvojeni, te primjedbe na Statut PSJ.

Komisija za dodjelu priznanja razmatrala je pristigle prijedloge za dodjelu priznanja članovima i društvima i Skupštini PSH predložila dodjelu 5 Plaketa PSH, 26 Zlatnih znakova PSH, 53 Srebrna znaka PSH, 111 brončanih znakova PSH i 6 pismenih priznanja. Također su utvrđeni prijedlozi za 11 državnih odlikovanja, 5 priznanja SSRNH, 5 Plaketa PSJ, 8 Zlatnih znakova PSJ i 10 Srebrnih znakova PSJ. Odobrena priznanja PSH tehnički su obradena i dostavljena društvima.

Komisija za zaštitu prirode održala je tri sastanka na kojima je razmatrana problematika zaštite planinske prirode i dogovorene konkretnе akcije. Na inicijativu komisije, PS Zagreba održao je seminar o zaštiti prirode koji je završilo 35 planinara. Dogovoren je da će se seminari u ostalim regijama održati postupno u 1989. g., a kao model će poslužiti održani seminar u Zagrebu. Članovi komisije sudjelovali su na savjetovanju o zaštiti planinske prirode PSJ, na

kojem su usvojeni prednacrte programskih osnova za zaštitu prirode planina u SFRJ i prednacrte kodeksa ponašanja u prirodi. Također je prihvaćena ideja o stvaranju transverzale kroz nacionalne parkove Jugoslavije.

Komisija za planinarske puteve i označavanje pripremila je upute za markiranje i označavanje planinarskih puteva za planinarska društva. Organizirane su dvije radne akcije (u zajednici s Gospodarskom komisijom) na markiranju i čišćenju Premužićeve staze na Velebitu, tako da je u toku godine uz pomoć nekih društava i članova uredena trasa VPP-a od Zavižana odnosno Oltara do Baških Oštarija. U nadležnosti PSH nalaze se i dvije planinarske transverzale i to »Po planinama SRH« i »Velebitski planinarski put«. U toku godine dodijeljeno je 29 spomen-znakova »Po planinama SRH« (ukupno do sada 617) i 78 spomen-znakova VPP (ukupno do sada 1856). Komisija je rješavala i druga pitanja vezana uz pojedine transverzale.

Komisija za GSS održala je republički zimski tečaj na Platku za 25 polaznika, te ispit za naslov »Gorski spasavalac« koji je položilo 5 pripravnika. U zajednici s komisijom za speleologiju organiziran je seminar o samospašavanju iz speleoloških objekata i o prvoj pomoći. Uspješno je koordinirana organizacija dežurstva na skijalištu zimsko-sportskog centra Bjelolasica i u Paklenici prilikom održavanja Prvovibanskog skupa alpinista. Predstavnik komisije sudjelovao je u radu savezne instruktorske komisije PSJ, u razgovorima s PZ Slovenije i radu medicinske komisije UIAA u Pragu.

Komisija za alpinizam organizirala je i ove godine tradicionalni Prvovibanski skup alpinista u Paklenici na kojem je sudjelovalo oko 1000 penjača iz Jugoslavije i inozemstva. U okviru razmjene s alpinistima iz SSSR-a u sastavu Jugoslavenske ekspedicije na Alaj Pamir sudjelovala su i dva alpinista iz SRH. Pripremljeno je osnivanje potkomisije za sportsko penjanje, predstavnici komisije aktivno su sudjelovali u radu Jugoslavenske komisije za sportsko penjanje i takve komisije u okviru UIAA gdje je jedan naš član postao međunarodni sudac. Alpinisti iz SRH postigli su u toku godine zapažene rezultate ispenjavši niz najtežih smjerova u Evropi i drugim stijenama svijeta.

Komisija za vodiče organizirala je visokogorski seminar na Grossglockneru na kojem je sudjelovalo 13 vodiča i pripravnika, zatim seminar za »Vodiče društvenih izleta« za područje Slavonije na Petrovom vrhu, kojem je prisustvovalo 20 planinara, te niz vježbi za sve kategorije vodiča i pripravnika. Održani su ispit za naslov »Vodič ljetnih pohoda« na Bijelim stijenama, kojem je pristupio 21 kandidat, a naslov steklo 10 kandidata. Osnovana je šesta Stanica vodiča u SRH,

u Ivancu, za područje Hrvatskog zagorja, a dogovoren je i osnivanje stanice vodiča za područje Slavonije. Održan je i redovni godišnji Zbor vodiča i pripravnika na Dilju, a za najaktivniju stanicu u 1988. g. proglašena je stanica u Makarskoj.

Komisija za speleologiju organizirala je Zbor planinara speleologa na Mosoru, sastanak komisije za turizam i zaštitu Speleološkog saveza Jugoslavije, seminar o samospašavanju iz speleoloških objekata (u zajednici s komisijom za GSS), ispite za naslov »Speleolog« koji su stekla četiri pripravnika, itd. Članovi komisije sudjelovali su na Speleološkom kongresu SSJ u Ilijini, međunarodnom simpoziju o špiljskom turizmu u Postojni, akcijama planinarskih i speleoloških organizacija u zemlji i inozemstvu i dr. U toku godine osnovan je speleološki odsjek u PD »Kamenar« u Šibeniku. Služba vodiča komisije i dalje se brine za organizaciju dežurstva u špilji Vaternici, o vođenju turista po špilji i održavanju špilje i prostora ispred nje. Veliku aktivnost u toku godine iskazali su speleološki odsjeci planinarskih društava organiziranjem škola i istraživanja, sudjelovanjem na međunarodnim akcijama i vođenjem speleoloških ekspedicija.

Komisija za orijentaciju koordinirala je rad među društvima radi unapređenja orijentacijske djelatnosti, uz donošenje i provođenje kalendara natjecanja. Uspješno je provedena orijentacijska liga u SRH za 1988. g. uz evidenciju, kategorizaciju i bodovanje

pojedinaca i društava koji su u njoj sudjelovali. Održano je ukupno 13 natjecanja, u organizaciji 8 društava, a sudjelovalo je ukupno 865 natjecatelja iz 18 društava. Po ukupnim rezultatima najuspješniji je PD »Vihor« ispred POK »Maksimir« i PD »Papuk« iz Virovitice. Najveći broj orijentacista djeluje u PD PTT »Sljeme«, a najuspješniji pojedinci bili su Ivo Tišljarić i Dunja Urošević, članovi POK »Maksimir«, koji su postigli i primjerne rezultate na svjetskom studentskom prvenstvu u Norveškoj. U suradnji s PD »Rade Končar« organizirano je ekipno prvenstvo PSH u seniorskoj, ženskoj i omladinskoj konkurenciji na Ponikvama. Na osnovi programa KKO PSJ, Komisija je organizirala ekipno prvenstvo PSJ na Sljemenu, na kojem su sudjelovale po tri prvoplaširane epipe iz svih republičkih i pokrajinskih saveza (osim Kosova). Prvo mjesto u kategoriji seniorske osvojila je ekipa POK »Maksimir«, a u kategoriji omladinaca ekipa PD »Vihor« iz Zagreba.

Komisija za školovanje kadrova, prema usvojenom programu o školovanju kadrova, evidentira, verificira i izdaje diplome sudionicima planinarskih škola koje organiziraju planinarska društva.

Komisija za podmladak već dvadesetak godina redovno organizira planinarsko-skijaški pohod od Jasenka do Tuka u okviru »Memorijala 26 smrznutih partizana«. U pohodu je sudjelovalo oko 200 planinara.

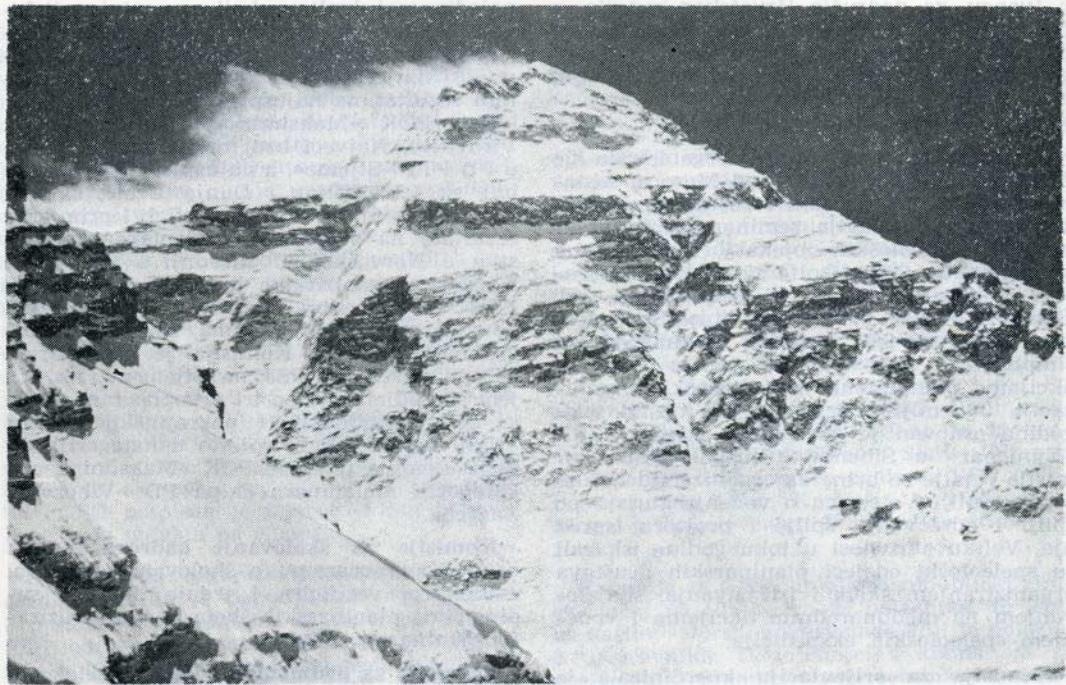
Nikola Aleksić

U Planinarskom savezu Hrvatske möžete nabaviti

Dr. Željko Poljak: Planine Hrvatske, vodič	20.000
Ing. Vlado Božić: Vodič po uređenim špiljama Hrvatske	3.000
Dr. Borislav Aleraj: Klek, stijene, penjači	3.000
Speleološki priročnik I. dio	3.000
Planinarski dnevnik s kalendarom	5.000
Razglednice Velebita po	400
Dnevnik transverzale »Po planinama SR Hrvatske«	10.000
Dnevnik »Velebitskog planinarskog puta«	10.000
Dnevnik YU-transverzale	5.000
Karta sjevernog Velebita 1:50.000	6.000
Velebitske značke po	500
Vodič po transverzali »Petrova gora—Bihać«	2.000
Značka PSH zlatna	2.500
Značka PSH niklana	2.000
Velika zlatna značka PSH	25.900

Narudžbe prima poslovnica PSH, Zagreb, Kozarčeva 22, pismeno ili telefonski (041-448-774). Dostava poštom uz otkupninu (pouzećem). Cijeni se dodaje poštara. Za deset i više primjeraka kupac dobiva popust.

Cijene vrijede do 30. VI. 1989.

Snježne zastave s vrha Everesta

Foto: D. Berljak

Everest – godinu dana prije

U izvidnici za 5. JAOH »Everest '89«

DARKO BERLJAK

ZAGREB

Hodao sam pustinjom. Najlakše je bilo tako je nazvati iako se nije uklapala u okolinu. Nalazila se visoko, okružena planinama koje su bile čudno zaobljene. One nisu bile moj cilj. Iza njih, na kraju te visoravni, iz te zemlje najbliže nebu, dizala se bijela piramida. S njenoga vrha vjetar je dizao snježne zastave noseći bjelinsku daleko i visoko do samog Svetog Šume. Taj san snivao sam mnogo puta. Piramida je postajala sve bliža, ali je nikada nisam dostigao.

Prošlo je dosta godina i prepoznao sam svoj san. Vjerovao sam da će uvijek takav i ostati, jer snovi se rijetko ostvarile. Stvarnost se nije mnogo razlikovala od sna, osim po tome što će trajati duže i neću se ubrzo probudit. Hodao sam ravnicom koja je bila nešto najsurovije što je priroda mogla stvoriti. Pjesak, razbacano kamenje, bez i jednog znaka života.

Ispred mene je stajala piramida iz sna. Tisuće metara snijega i leda spajalo se gore visoko u točki kojoj nema slične na našem planetu. Vrh svijeta, Qomolangma — Mati Božica Zemlje. Opet sam se sjetio svog sna.

Na vrh te piramide nisam nikada stigao, ali prema toj planini nisam išao sam. Zato sam i danas ovdje, da učinim sve, kako bi netko drugi došao gore.

Svašta se čovjeku mota po glavi kad slabo aklimatiziran i s punom naprtnjačom glavinja po moreni ledenjaka Rongbuk ispod sjeverozapadne stijene Mount Everest-a. A cijela priča počela je prije nekoliko mjeseci. Sve se događalo nestvarno brzo. Ideja, molba, protokol, dozvola, izvidnica i početkom rujna već sam bio ispod Qomolangme.

Prije deset dana krenuli smo Beni i ja iz Zagreba, a koristeći se povoljnom cijenom avio-karte, s nama je išao i Bishnu Bhandari, Nepalac koji studira medicinu u Zagrebu. Zaželio se Nepala, svojeg Khali Gandakija i pogleda na Dhaulagiri. Trebao nam je pomoci prve dane u Kathmanduu oko nekih spoznaja za ekspediciju iduće godine. Nažalost, prvi dan se napio nepalske vode, pa od njega nismo imali nikakve koristi. Predugo je uživao u našoj kloriranoj zagrebačkoj vodi pa njegov organizam nije podnio promjenu.

Sljedeća tri dana trebali smo saznati, provjeriti i dogovoriti mnogo toga da bi za godinu dana ekspedicija čim elegantnije prošla kroz Nepal do kineske granice. Obišli smo kinesku ambasadu, neke agencije i desetke dućana, usput kupujući hranu i još neke sitnice za našu izvidnicu. U ovo doba godine Kathmandu je bio prilično pust, glavnina turista još nije došla. Nekoliko puta smo dobro pokisnuli, ali kakav bi to bio monsun da nam se to nije dogodilo? Sljedeći dan puno toga smo izrekli na njegov račun.

Nakon tri sata vožnje, desetak kilometara prije Lamosangua, šofer taksija izjavlja da je tu kraj puta i da mi sa svom svojom kramom teškom 120 kg trebamo izaći. Istina, tu je bila neka rampa s bezbroj parkiranih autobusa i kamiona, ali vidjeli smo jedan osobni automobil koji se provukao i nastavio dalje.

Svadali smo se sa šoferom sve dok nije došao policajac koji je u tom kaosu pravio red. Šofer se požalio na nas, a mi na njega. Čisto slučajno smo rekli koliko smo platili i policajac je odlučio da za te novce možemo dalje. Bilo nam je pomalo žao šofera, jer ceste iza prvog zavoja više nije bilo. Monsun je odnio cijelo brdo i vozili smo se po blatu tako dugo dok nismo zaglavili. Gurnuli smo taksi iz blata i nastavili pješice, pomažući šoferu na uzbrdicama. Nije potrebno opisivati kako smo izgledali. Na sreću nešto ceste je ipak ostalo i tako smo došli do Lamosangua. Tu se ponovila ista priča: šofer je srdito sjeo i odvezao nas do kraja sela te ovdje ponosno zaustavio automobil ispred pedesetak metara visokog odrona koji je potpuno prekrio cestu.

Oko sat vremena cjenkali smo se s nosačima, koji su se tu odmah stvorili, i po pravoj tropskoj vrućini krenuli smo dalje. Navečer smo jedva pobegli ispred proloma oblaka, smjestili se u neko malo selo koje nije imalo niti jedan »lodge«, te se najeli manga i papaje. Zaspali smo na nekoj napuštenoj verandi, nakon što smo rastjerali sve šišmiše koji su tu očito imali svoj miting.

Drugi dan oko podneva već smo bili u NR Kini, smjestili se u Zhangbuu, nagadajući hoće li se sutra pojaviti naš oficir za vezu, s džipom, kako sam dogovorio s CMA (Kineskim planinarskim savezom). Čekali smo oficira, jer se i na ovoj strani moglo samo pješice, i za divno čudo pojavio se dvadesetak sekundi prije dogovorenog vremena koje sam naveo u televusu poslanom u Beijing (Peking) prije mjesec dana.

Zvao se Zhao Wei. Znao je odlično engleski i već nakon nekoliko minuta trčkarali smo za njim uz brdo s punim naprtnjačama. On je mahao bilježnicom govoreći da nas gore na brdu čeka džip. Kakav luksuz! Uvalili smo se u veliki »Mitsubishi Pajero« i krenuli prema Tibetu.

Veći dio puta bio mi je poznat otprije dvije godine kada sam išao iz Kathmandua u Lhasu. Cesta se strmo uzdiže do tibetanske visoravni i za manje od dva sata već se popune na 5300 metara. Zaustavili smo se u Nyla-

Prelaženje zarušenog dijela ceste Kathmandu-Lhasa
Foto: D. Berljak

mu, malom mjestu koje je ishodišna točka za Xixabangmu, osamtišćnjak u neposrednoj blizini.

Mnogo bi se moglo napisati o samom Tibetu ili o putu po njemu, ali to drugi rade bolje od mene. Otkada je Tibet otvoren za strance izgleda kao da je većina posjetilaca napisala knjigu o svom putu, jer je posljednjih godina nastala poplava naslova o toj Zemlji snijega. Više manje sve su knjige slične, ali i ukrašene atraktivnim slikama. Istina, slike nije teško napraviti jer je cijeli Tibet jedna slikovnica, ali hrabri »istraživači« beru lovoričke stvarajući zavist u onih kojima se čini da je Tibet neizmjerno daleko. Većina ih čak ni ne zna da ne otkrivaju nešto novo. Pravi istraživači Tibeta pomalo su zaboravljeni, premda su se u neusporedivo težim uvjetima saživjeli i bolje shvaćali tu mističnu zemlju. Sjetimo se nakratko de Andradea, Gruebereia, D'Orvilla, koji su već u 17. st. bili u Lhasi i nastavili u Peking, zatim Thomasa Manninga, Svena Hedina i onoga koji je Tibet najviše približio Zapadu — Aleksandra Davida Neala. U sjeni Heinricha Harrera, koji se ne baš zaslужeno najviše proslavio Tibetom, ostao je i Herbert Tichy, a pogotovo Peter Auschneider. Na sve njih pomišljao sam dok smo se udobno vozili, gledajući fantastične pejzaže.

Pustoš, ali prepuna nestvarnih boja, od žuto-sive do crveno-zelene i neopisivo plavog neba preko kojeg su jurili oblaci najčudnijih oblika tako blizu da ih se gotovo moglo rukom dohvati. Malo je naselja i ljudi, ali rijetko kad se, bar u daljinji, nije vidjela neka tvrđava ili ruševina iz tko zna kojeg vremena.

Navečer smo stigli u zapadni Tingri, mjesto na 4300 metara, gdje je 1913. godine prvim britanskim istraživačima Mt. Everesta bio bazni logor. Od tog mjesta je cestom pod Everest preko 150 km a ni zračna udaljenost nije zanemariva — preko 70 km. Nismo ga vidjeli jer je bilo oblačno.

Obišli smo cijelo selo, koje se ne razlikuje od ostalih tibetanskih naselja. Naokolo je bilo i nekoliko šatora u kojima su živjeli nomadi. Ustali smo usred noći. Iako prema satu nije bilo jako rano, do svanača je trebalo prilično čekati jer se život u cijeloj Kini ravna po pekinškom vremenu. Treba se naviknuti da Sunce izlazi poslije 8 ujutro, jedino mi nije jasno kako se priviknu stanovnici na krajnjem Zapadu Kine gdje dan najvjerojatnije počinje tek u podne.

Cesta Zhangbu — Lhasa je u posljednje dvije godine prilično propala, ali jednim dijelom mogla bi biti prohodna i za osobne automobile. To se ne bi moglo reći za »cestu« koja se od te glavne prometnice odvaja pod

Everest. Vijek svakog vozila, koje nije posebno pripremljen džip ili kamion, mjerio bi se ovdje sekundama. Naš super komforni »Mitsubishi« pretvorio se u najgoru verziju neke sprave za uveseljavanje u Luna-parku. Iako smo se držali s obje ruke, letjeli smo po kabini, a skokove najčešće amortizirali glavama na stropu. Uz to smo pljuckali prašinu koje je bilo svugdje, a istovremeno vraćali stvari što su padale na nas iz stražnjeg dijela vozila.

Sofor nam je obećavao veličanstven izlaz sunca s pogledom na cijeli lanac Himalaje sa sedla Pang La (5300 m). Ali sve je bilo i dalje u oblacima, što ga je rastužilo. Pružio sam mu kazetu s muzikom iz filma »Posljednji kineski car«, misleći da će ga to razveseliti. Nakon nekoliko taktova vratio je kazetu pitajući imam li muziku iz filma »Valter brani Sarajevo« (!?). U međuvremenu se razdaniло, pa je zanimljivije bilo gledati okoliцу.

Ubrzo smo stigli u Tschisung, a to je zadnje naseljeno mjesto prije Baznog logora, udaljenog još 47 kilometara. Oficir i vozač su pokušali iznjamiti dva yaka za naše potrebe, no osim nekoliko koza i bezbroj pasa, nije bilo ničega drugog sa četiri noge. U Bazi su već bile dvije ekspedicije, dvije su još trebale doći i svi su yakovi bili na Rongbuku.

DOSSIER EVEREST — NA POLA PUTO

Daleko je zagrebačkim alpinistima do vrha Everesta, premda imaju dozvolu uspona u terminu od 15. srpnja do 15. listopada 1989. s kineske strane masiva. Ali, ovih dana bila je opričnica polovica onog što šira javnost, pa čak i većina članova ekspedicije, malo poznaje. To su bezbrojna dopisivanja, pripreme dogovora, razgovori o mnogim temama i na raznim mjestima, planiranje rasporeda za gotovo svaki dan do polaska, analiza učinjenog i još mnogo toga, najkraće nazvano — dossier ekspedicije Everest. Iako je mnogo toga trebalo uraditi i prije nego što je dobivena dozvola za uspon, a još više i ono glavno trebat će učiniti tek kad ekspedicija krene, evo kratkog pregleda kako su se stvarni odvijale do konca 1988. godine.

6. siječnja. Planinarski savez Zagreba poslao je dopis svim planinarskim društvima, alpinističkim i speleološkim odsjecima u Zagrebu s prijedlogom plana djelatnosti u 1988. g. Između ostalog spomenuta je ideja o organiziranju ekspedicije na Mt. Everest s kineske strane (Tibet). Pozvani su svi zainteresirani da se okupe na sastanku oko te teme.

3. veljače. Održan je sastanak na Kožarčevoj 22 na kome se skupila većina alpinističkog kadra iz Zagreba s ekspedicijskim iskustvom. Zaključak: poslije četiri uzastopna uspjeha zagrebačkih himalajskih ekspedicija, neprekidnog rada na tim akcijama s visokom organizacijskom i penjačkom kvalitetom, bila bi generacijska greška ne težiti za još veći ciljem. Po mogućnosti najviši od najviših — Mt. Eveerest.

9. veljače. Na 25. sjednici Predsjedništva PSZ pod točkom 6. dnevne reda donesena je odluka o organiziranju 5. Zagrebačke alpinističke himalajiske ekspedicije »Everest '89« (5. ZAHE '89) i imenovanje Darko Berljak za vodu ekspedicije.

16. i 21. veljače. Na svečanoj premijeri i reprizi predavanja o 4. ZAHE »Ngozumpa Kang '87« održanog u Velikoj dvorani Palače glazbe »Vatroslav Lisinski« javnost je prvi put upoznata sa sljedećim ciljem zagrebačkih alpinista. Uz dijapoziitiv Mt. Everesta, snimljen s vrha Ngozumpa Kang-a,

voditelj se opraća od gledalaca uz »dovidišnja na predavanju o usponu na najviši vrh svijeta«.

29. veljače. Napisana je molba za dozvolu uspona Planinarskom savezu Kine (CMA) za termin ljetos-jesen 1989. Dopis se ne šalje poštom jer uskoro u Beijingu odlazi Josip Breštovac, član PD »Vihor«. On je ovlašten da zastupa interese našeg Saveza u CMA.

23. ožujka. Takvih trenutaka nema mnogo u životu. U 10 sati i 25 min telex u Chromosu gdje sam zaposlen otkucava: »Peking ovdje, pozovite D. Beljak na telex, vrlo je hitno. U međuvremenu puštam poruku.« Tekst je bio poduzi i objašnjavao je da su svi termini rasprodani do 2000. g. i jedina je mogućnost da se uskoči umjesto neke japanske ekspedicije koja ima rezervaciju za smjer »Veliki kuloar«.

28. ožujak. Naša privredna delegacija, potpomognuta predstavnicom »Ingrex« u Beijingu, Karin Oberhofer, odlazi u CMA i pita što je s dozvolom. Pošto smo bili prvi iz socijalističkih zemalja koji su tražili uspon na Everest iz NR Kine, ne čeka se japanska potvrda i odmah je potpisani protokol o organizaciji ekspedicije. Sve daljnje kontakte u CMA, kojih će slijediti mjeseci biti dosta, vodi Karin Oberhofer.

29. ožujka. Sve zagrebačke novine prenijele su vijest dopisnice iz Beijingu, Seške Stanojlović, o potpisanim protokolom u CMA.

31. ožujka. Održan je 1. sastanak 5. ZAHE sa četredesetom alpinistom, podijeljeni su prijavni listovi i raspoređene prve dužnosti.

9. travnja. Održana je konferencija za štampu u GK SSRNH Zagreb.

26. travnja. U skladu s propisima CMA uplaćena je u roku od mjesec dana nakon potpisivanja protokola taksa za vrh u iznosu od 2200 US dolarja.

7. svibnja. CMA je izdala dozvolu za uspon na Qomolangmu (Mt. Everest) pod br. 8916 Planinarskom savezu Zagreba.

1. lipnja. Predsjedništvo Skupštine grada Zagreba na 7. sjednici donosi zaključak o pokroviteljstvu Skupštine nad 5. ZAHE »Everest '89«.

Nastavili smo dalje i prošli ispod sjeverne strane sedamtišućaka Ngozumpa Kanga, bliže nego što je prošle godine na nepalskoj strani bio naš bazni logor i s razlikom da smo sada vrh gledali uvaljeni u sjedalu, slušajući kinesku muziku i pušći, a prošle godine smo do njega hodali 10 dana. Everest još nismo vidjeli. A onda, na kraju jedne uzbrdice, nešto se počelo pojavljivati. Oblaka više nije bilo. Teško je bilo odrediti omjere slike koja se tu ukazala, ali očito je bilo da je sve divovsko, preveliko za veličine koje bismo mogli shvatiti. Pogled kroz šofersko staklo nije nas oduševljavao, pa smo se zau stavili. Na kraju doline dugačke 30 kilometara dizao se bijeli zid. S njega se nastavljalala piramida čija su dva žlijeba obrubljivala okomitu stijenu. Sve to je sličilo velikoj bijeloj ptici s raširenim krilima.

U takvim prilikama čovjek se obično uhvati fotoaparatu i bjesomučno pratiše okidač, ali ni tisuće fotografija te planine ne bi mi mogle vratiti taj trenutak. Uostalom, tu sliku sam predobro poznavao. Stajao sam i gledao. Dojam nestvarnosti povećavao je nedostatak drugih sličnih planina u okolini. Sve ostale bile su mnogo niže i bez snijega, jedino je dobar dio stijene zaklanjao Changtse, dodajući cijeloj kompoziciji nešto sakriveno i tajanstveno. Krajolik je bio kao stvoren za razmišljanje. Poslije u Bazi i iznad

Tingri u Tibetu: posljednja »trgovina« prije Everesta
Foto: D. Berljak

nje moglo se satima sjediti i promatrati okolicu, a da ne bude dosadno.

Došli smo u Bazni logor pod Everestom na visinu od 5300 metara, izašli iz automobila, protegli se i zalupili vratima za sobom. Pričinno neobično smo se osjećali muvajući se

21. lipnja. Predsjedništvo PSH na svojoj sjednici daje podršku 5. ZAHE i delegira Vladu Mihaljeviću i Željku Poljaku u Organizacijski odbor.

27. lipnja. Predsjedništvo PSZ predlaže članove Organizacijskog odbora i odobrava izvidnicu ekspedicije krajem kolovoza. Od 14. travnja do 19. kolovoza poslano je dvadesetak telex poruka u Beijingu (Ingra, CMA), izvršene su tri uplate u Bank of China preko Irving Bank New York, poslano je desetak pisama itd.

7. srpnja. Prema propisima CMA uplaćena je prva rata budžeta ekspedicije u iznosu od 2800 US dolarja.

24. kolovoza. Darko Berljak i Janez Benković otpotivali u Kathmandu (Nepal) i dalje istim putem kojim će 1989. krenuti ekspedicija.

3. rujna — 18. rujna. Izvidnica je na licu mjesta (Bazni logor, ABC, logor I), sve do područja sjeverozapadne stijene Everesta, ispitala sve mogućnosti, kako bi ekspedicija bar u donjem djelovima planine bila izložena što manjim iznenadnjima.

7. rujna. Konstituirajuća sjednica Organizacijskog odbora 5. ZAHE održana je u Skupštini grada Zagreba. Usvojena je lista od 25 članova Organizacijskog odbora. Za predsjednika je izabran dr. Mato Mikić, a za tajnika Darko Berljak. Konstituiran je i Izvršni odbor ekspedicije.

24. rujna. Izvidnica je na povratku iz Lhase preletjela avionom Mt. Everest.

7. listopada. Izvidnica se vratila u Zagreb.

28. listopada. Kompletno članstvo ekspedicije iz Zagreba za 36 sati je demontiralo oštećeni ukrasni strop Velike dvorane Doma sportova, što je dobio velik publicitet, jer je došlo u pitanje održavanje velikih priredbi i sportskih natjecanja u toj dvorani.

1. studenog. U Privrednoj komori Zagreba održan sastanak s privrednicima i zastupnicima stranih tvrtki sa sjedištem u Zagrebu radi marketinškog uključivanja u našu akciju.

15. studenog. Poslani su pozivi svim prijavljenim kandidatima izvan Zagreba (14) za zajednički sastanak svih prijavljenih (51) 17. prosinca u Zagrebu.

28. prosinca. U Hotelu Intercontinental, prilikom

izvlačenja parova Evropskog prvenstva u košarci koje će se održati u Zagrebu početkom ljeta 1989., predstavljena je ekspedicija »Everest 89« s obiljem podataka i slika na dva velika panoa.

30. prosinca. U tradicionalnom novogodišnjem razgovoru predsjednika Skupštine grada Zagreba u »Večernjem listu« dr Mato Mikić je ekspediciju Everest ubrojio među značajne događaje u 1989. godini koji će afirmirati grad Zagreb.

Ovo su najznačajniji trenuci u dosadašnjem toku organizacijskih priprema 5. ZAHE. U tim pripremama izravno je bilo angažirano oko 100 ljudi, a povremeno i mnogo više. Ekspedicija je u 1988. god. izazvala i zapala medijsku pažnju: objavljen je niz reprotaža, članaka, fotoreportaža i ostalih napis, najviše u »Večernjem listu«, pa u »Vjesniku«, »Sportskim novostima«, »Sprintu«, »Studiu«, »Viken«, »Deliu«, a nekoliko puta emitirani su razni prički na radio stanicama i na TV.

Druga polovica posla, nimalo lakša, nalazi se pred nama. Do 13. srpnja 1989., kada prva grupa članova ekspedicije putuje u Tibet, ostalo je prilično posla. Slijede uplate narednih rata budžeta u CMA, slanje opreme i hrane, održavanje još mnogih sastanaka, dogovora, dopisivanje i sl. I najvažnije: zatvaranje finansijske konstrukcije ekspedicije vrijedne 130.000 US dolarja.

Treba naglasiti da je ovaj predračun oko pet puta manji od cijene sličnih ekspedicija koje se organiziraju u tom području. No, mnogima se i od naših predračuna zavrati u glavi, posebno u planinarskim krugovima, koji su se desetljećima navikli na nominalna sredstva, pa je iz te sredine i najviše »brigje« oko rastrošnosti u današnjem, ne baš sjajnom ekonomskom trenutku. Razlog tome je najvjerojatnije negdje drugdje, jer treba znati da su gotovo sve Everest-ekspedicije suficitne i baze za daljni razvoj ne samo alpinizma već i planinarstva.

Ekspedicija je ozbiljan posao, u pravom smislu te riječi, a donijet će onoliko koliko se u njega uloži. Naše planinarske organizacije dugo neće imati sličnu priliku. Bar ne u ovom tisućljeću.

Darko Berljak

naokolo. Šofer nas je zamolio da iznesemo stvari jer bi on što prije napustio ovo mjesto. Tražeći prostor za postavljanje šatora zaključili smo da je najbolji onaj udaljen oko pola metra od auta. Došao je jedan član američke ekspedicije koji je tu već tjednima, pozdravio nas i rekao: »...nema pola sata kako smo kremirali jednog Francuza«. Taj primjer i nekoliko sličnih za vrijeme našeg boravka, jednako, kao i podmukle glavobolje što nam nisu prestale sljedeća dva dana, potpuno su nas razuvjerile da je prednost doći autom u Bazu za nešto više od jednog dana. Toliko je nama trebalo da stignemo na ovu visinu od nepalske granice, koja je malo viša od 2000 metara.

Kad vozilo ode, čovjek se ne osjeća ugodno, jer odavle do prve veće nizbrdice ima 350 km. Glavobolje su nas napokon riješili yakovi, odnosno njihova prebukiranost. Ni američka, ni francuska ekspedicija nisu se htjele odreći yakova, jer ih je i za njih bilo premalo. Zato smo već drugi dan krenuli sami uzbrdo, a sljedećih dana etapno prenosili stvari prema ABC-u (isturenom baznom logoru). Ja sam glumio srednje razvijenog yaka, a Beni snažnog iiskusnog za velike terete. Nije bilo lagano ali tješilo nas je, a i pomoglo klimatiziranju, da smo se

nakon toga ipak vraćali nizbrdo i spavali niže.

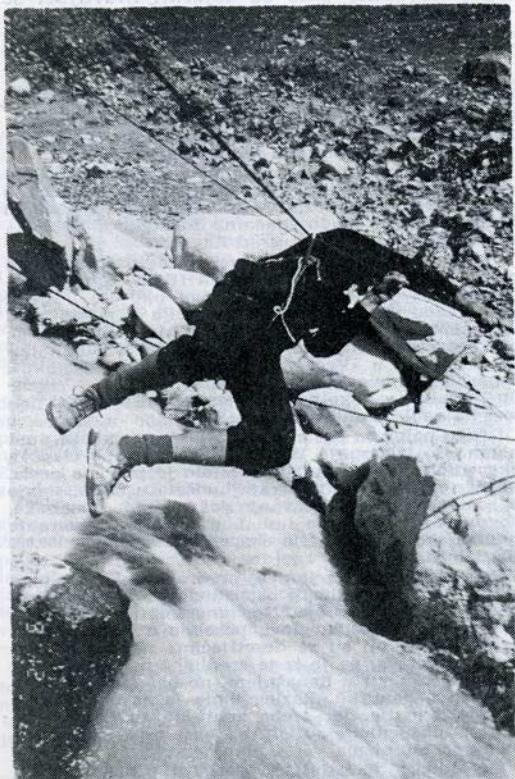
Američka ekspedicija iz Wyominga, dajući prilog 100-godišnjici osnivanja te savezne drzave pod nazivom »Kauboji na Everestu«, djelovala je na nas deprimirajuće. Mi smo spavali u malom šatoru, kuhali si i prali suđe sami, nosili opremu na ledima, dok su se oni razbacivali po »North Face Dome« šatorima za 20 ljudi, pili i jeli finote koje mi nismo imali. No ipak, mi se ne bismo s njima mijenjali. Naš život ovdje bio je idiličan tako da komfor, koji će nam do godine biti sličan njihovom, nećemo ni primjećivati jer će nas tada moriti druge brige.

Išli su preko Istočnog Rongbuka na Sjeverno sedlo i dalje po grebenu na vrh. Imali su gratis prijevoz karga do Beijinga (Pekinga), pa su u bazu navukli gomilu nepotrebnih stvari. Sve to trebalo je prebaciti bliže planini, ali im ne bi pomoglo ni još jedno kredo yakova. Sve im je islo jako sporo i u to doba nisu došli ni na Sjeverno sedlo. Od Britanske ekspedicije, koja se u ljetu konačno popela po sjevero-sjeveroistočnom grebenu, naslijedili su Zemaljsku satelitsku stanicu kojom su preko INMARSAT-a (satelita za navigaciju brodova) imali telex, telefon, telex i telefonsku vezu sa svim dijelovima svijeta. Preko telefexa primali su kopije novina iz Amerike sa člancima i slikama koje su poslali iz baze prethodni dan. Nisu nedostajale ni slike tog područja iz meteoroloških satelita.

Nisam mogao odoljeti i poslao sam jedan telex u zagrebački Chromos. Tako nešto prije nisam mogao ni sanjati. Iz Baznog logora ispod Everesta poslao sam vijest u kancelariju gdje sam samo prije nekoliko mjeseci željno očekivao telex iz Beijinga, sumnjajući imamo li uopće šanse da dobijemo dozvolu. Satelitskom uslugom koristio sam se još jednom, kada smo sve obavili na izvidnicu a ostalo nam je previše vremena u bazi do dogovorenog povratka džipom. Telex je otisao 36 000 km iznad moje glave, odbio se od satelita i otisao do stanice Yamaguchi u Japanu, zatim otisao ponovo u svemir, odbio se prema Beijingu i otisao opet do nekog satelita te se prizemljio 600 km od nas u Lhasi. Zgodna stvar! Povećava doduše troškove za nekoliko desetaka tisuća dolara, ali može riješiti vječiti hendikep ekspedicija koje su daleko od javnosti, tako da ih približi svijetu i učini zanimljivijima.

O tuš kabinama, WC-ima, AWC-ima (isturenim WC-ima za one koji to rade »mirisljivije« od drugih) i o ostalim divotama bolje je ne govoriti jer da to sve mi imamo teško da bismo se kuda popeli.

Nedaleko su i Francuzi imali svoju bazu. Većinom pustu jer su više voljeli biti u ABC-u, kojem takoder ne nedostaje komfora. Nalazi se u zaštićenoj dolinici na 5600 metara s travom, koje inače nema na desetine kilometara naokolo, već samo na tom mjestu, s lijepim izvorom i 11 kilometara bliže brdu.

Prelaženje rijeke pod Everestom

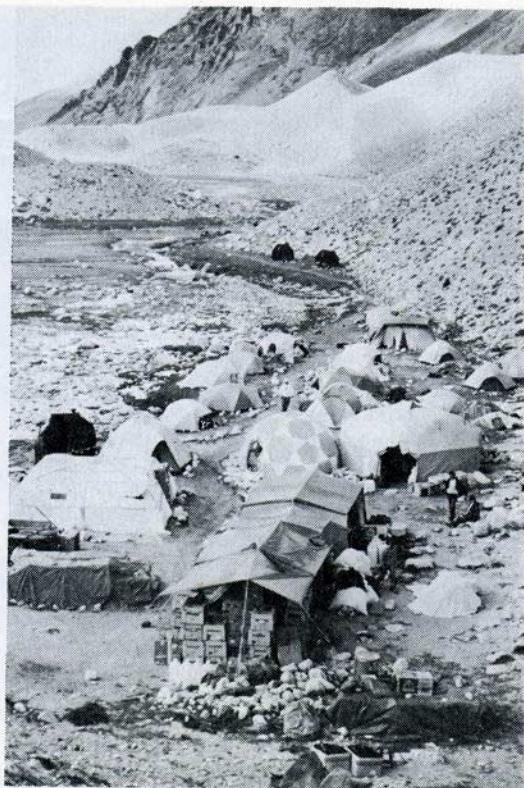
Foto: D. Berijak

Nedaleko do našeg bio je šator vodiča Javora. Već prvi dan sklopili smo prijateljstvo i s njima se cijelo vrijeme dobro slagali. Svi smo se razumjeli, iako smo mi od njihovog jezika znali samo »yago du« (dobro), oni od engleskog »OK«, a zajedničko nam je bilo »Qomolangma«. Nema kraja njihovog znatiželji. Čim bi se ujutro probudili, dolazili su pred naš šator, gurali glave unutra i sve pretraživali.

Posjete smo im uzvraćali i navečer sjedili u njihovu šatoru. Napravljen je od gusto pletenje yakove vune, s otvorom za dim u sredini. Dovoljno je velik za desetak ljudi. Bio je prepun najrazličitijih predmeta i bilo bi nemoguće nabrojiti ih. Sjedili smo na hrpama osušenog yakovog izmeta, koji su umakali u kerozin što su ga dobili od Amerikanaca i stavljali u vatru. Ledima sam bio naslonjen na napola, tko zna kad ispečen kozji but, na kome je bilo više dlake nego mesa. Malo dalje visila je polovica »Sony« slušalica s nekog walkmana, a Tibetanci su rukama vrtili preslice s yakovom vunom. Sa strane je ležalo već zardalo kuhalo »husch«, pili smo slani čaj s yakovim maslacem, jeli tsampu i malo je trenutaka u životu kada nam je bilo tako lijepo. Pušili smo nepalske cigarete »Yak« i iz englesko-tibetanskog rječnika sricali kako je tko znao, a sve je završavalo smijehom i »lojuma qomolangma« — slijedeće godine Everest.

Za razliku od većine šerpa u Nepalu, koji yakove skupljaju gađajući ih kamenjem, a sedljanje i tovarenje je opasno po okolinu, ovi Tibetanci su nevjerojatno pažljivi prema tim životinjama. Yakovi hodaju za njima kao poslušni psi i ne treba ih naokolo loviti, a kod stavljanja tereta yak nije ni privezan. Vlasnik uvijek ima u džepu nekoliko kolacića koje daje yaku dok postavlja sedlo. Naravno, uvijek ima i nekoliko pasa koji se nezainteresirano vuku naokolo, a toliko su defektni da bi teško bilo naći i jednog kompletognog.

Uskoro smo se preselili u ABC. Da bi se tamo stiglo treba dobro protegnuti noge. Sredina puta, poprečna dolina koja dolazi s Istočnog Rongbuka, izgleda kao da je na dohvrat ruke. Prvih pola sata treba pješačiti preko velikog polja na kojem bi se moglo bez poteškoća postaviti stotinjak Baznih logora. Po lijevom dijelu morene, bez velikih uzbrdica, put je dalje čak i ugodan. Nekoliko većih potoka putem moguće je pregaziti, a ponegdje i preskočiti, ali kod malene rječice koja dolazi s lijeva, sve teorije padaju u tu hladnu vodu. Jedini način je da se netko naveže i riskirajući smrzotine, upalu pluća i nekoliko slomljениh kostiju nekako dokopa druge obale i postavi uže po kome će se poslije ostali prebacivati za njim. Na sreću, Francuzi su prije nas riješili taj problem. Njihov je cilj bio popeti se po Hombeinovom kuloaru. U ekspediciji s nazivom »L'esprit d'équipe« bilo je Talijana, Amerikanaca i jedan Čeh. Kako je funkcionirao taj »duh ekipe« uvjerili smo se poslije.

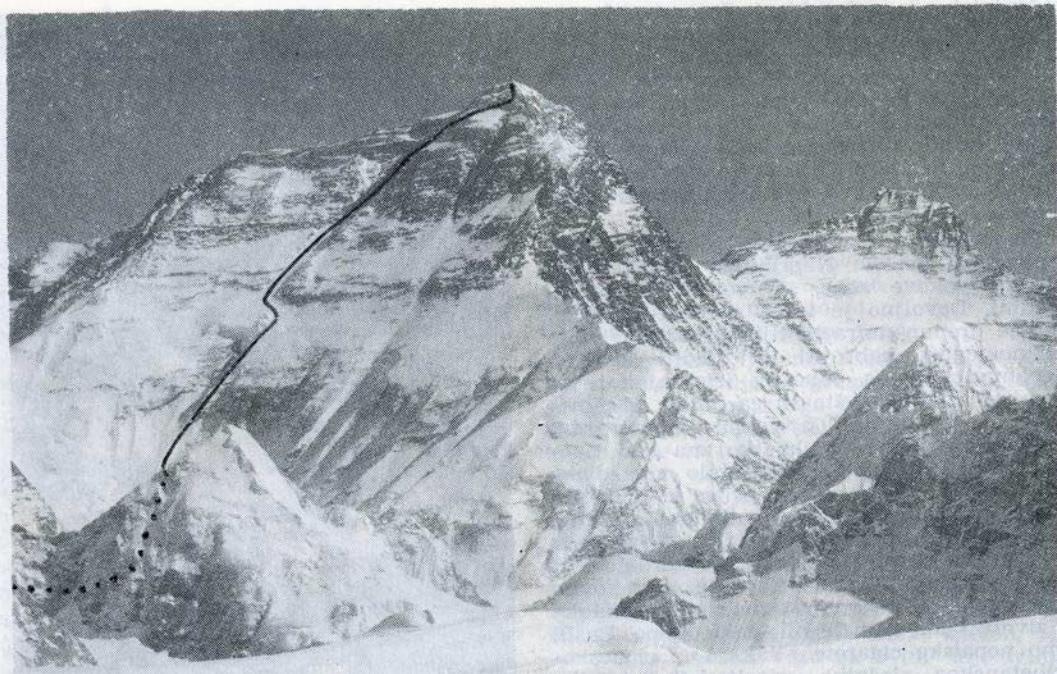

Bazni logor američke ekspedicije pod Everestom

Foto: D. Berljak

Put prema ABC-u postajao je sve teži. Bez značajnije visinske razlike vrludao je gore-dolje po moreni, ne dajući izgleda da postoji kraj. A onda čudo prirode na 5600 metara: mala dolina, zaklonjena od vjetra sa svih strana, čak s travom koje inače nema na 50 kilometara uokolo, i s jakim izvornim pitke vode. Nedaleko je Changtse, sjeverni vrh, koji iz te perspektive izgleda kao da nadviđuje Everest, iako je 1300 metara niži. Na desno se odvaja Zapadni Rongbuk kojim se bez većih poteškoća može za dva dana stići u Gokyo na nepalskoj strani Himalaje. Tim su se putem nekada švercali američki alpinisti kada su, nakon neuspjeha na Gvanchung Kangu s juga, željeli pokušati na sjevernoj kineskoj strani Everesta. Rezultat: došli su samo do Sjevernog sedla, a Nepal je na dvije godine zabranio sve ekspedicije.

S tog mjeseta podnožje ispod sjeverozapadne strane, koje nazivaju i North CWM, izgleda mnogo bliže. Da bi se stiglo do podnožja treba po lijevoj strani morene, koja polako prelazi u ledenjak, pješačiti još nekoliko sati. Australcima su 1984. yakovi nosili stvari gotovo do logora 1. Danas je to neizvedivo jer je velika kamena lavina s Changtsea zatrplala prolaz.

Smjer kroz Veliki kuloar u sjeveroistočnoj stijeni Everesta

Foto: B. Puzak

Na zadnjem djeliću morene, koja se daleko usjekla u ledenjak, nalazi se jedino moguće mjesto za logor. Zaštićeno je od lavina i nije na snijegu, ali je nedostatak što se veći dio Everestove stijene još ne vidi. Nekoliko sati hoda južno je sedlo Lho La. Dalje se hoda po lijevoj strani ledenjaka, koji u tom dijelu ne obiluje pukotinama. Konačno, kada se prođe Changtse, vidljiva je cijela sjeverozapadna stijena. Lako je napisati da je visoka 3000 metara, široka sedam kilometara, da je presjecaju dva divovska tobogana, Hornbein i Veliki kuloar, da u sredini ima dvije neprelazne stjenovite barijere, ali čak ni kada ste tamo, ne možete shvatiti tu veličinu. Sve izgleda puno bliže i manje dok se to ne osjeti na svojoj koži.

Prvi koji su s te strane nešto pokušali su su engleski alpinisti još 1938. godine. Pronašli su novi put na Sjeverno sedlo, ispod sjeverozapadne stijene. Dvadesetipet godina poslije, prvi ljudi koji su penjali u toj stijeni, a zapravo potražili spas sa Zapadnog grebena u strmom žlijebu, bili su Amerikanci T. F. Hornbein i W. F. Unsoeld. Po lijevom rubu stijene, točnije po Sjevernom grebenu, Kinezi su 1960. došli na vrh i to ponovili 1975. godine. Po prvi put stijena je ispenjana tek 1980., i to je učinila japanska ekspedicija po Hornbein kuloaru. Iste je godine sa Sjevernog grebena u Veliki kuloar traverzirao Reinhold Messner prilikom solo uspona na vrh. Oko Hornbein kuloara ispenjali su i duže varijante u donjem dijelu Francuzi 1986. i Španjolci 1987. godine. No najljeđi

smjer u cijeloj stijeni je onaj iz 1984., koji su ispenjali Australci po Velikom kuloaru, i to u velikom stilu. Od pteročlane ekipе dva su člana došla na vrh, jedan 50 m do vrha, a jedan do 8400 m, svi bez umjetnog kisika i gotovo u alpskom stilu.

Naša dozvola odnosi se na to područje, međutim, postoje još neki planovi o kojima je sada prerano govoriti. Situacija je u tom žlijebu ovakva: ulazi se stotinjak metara desno od velikog lavinskog stošca i gotovo direktno penje se prvi 700 m do malog grebena koji je južno od kuloara. Taj dio je i najstrmiji. Negdje na visini od 6900 m jedino je moguće mjesto za logor, odnosno za snježnu rupu. Niže od toga je strmi suhi žlijeb, tehnički najteže mjesto u smjeru. Do logora 3 teren je vrlo problematičan. Nagib je takav da bi trebalo postavljati fiksna užeta. Australci su taj dio vrlo simpatično nazvali »Bijeli limbo«, smatrajući ga ključem uspona. Put odavde vodi kao i u »čistilištu« — u raj ili pakao. Na visini od 7500 m konačno se ulazi u Veliki kuloar i sljedećih 800 m je ovisno o kvaliteti snijega. Ako je premekan ili ako ga je vjetar odnio, od uspona nema ništa. Na visini od 8300 m treba ići rampom udesno na snježna polja pod vršnom piramidom. Kako se vidi, opis je vrlo jednostavan, što nije ni čudno i jer se smjer može usporediti s usponom po velikom toboganu visokom 3000 m. Niegov je nagib prosječno 46°, iako je na nekim mjestima preko 60°, dakle, idealan za pokretanje lavine.

Sve ovisi o vremenskim uvjetima i kvaliteti snijega. Za dva tjedna, koliko smo boravili ispod Everesta, samo jedan dan nije bio kao stvoren za penjanje pa i za uspon na sam vrh. Veliko je pitanje hoće li se to ikada ponoviti. Takvo stabilno vrijeme ne bi se moglo očekivati ni u našim Alpama. Francuzi su postavili logor 1 ispod same stijene.

Na istom mjestu prije četiri godine Australci su imali skladište opreme. Poslije jedne lavine više ga nikad nisu mogli pronaći. Ekipa je s posuđenim visinskim cipelama došla na vrh, a jedan član čak u skijaško-turnim cipelama!

Zaključak naše izvidnice o samoj stijeni bio bi ovaj: do visine od 7200 m treba postaviti što više fiksnih užeta. Visinskih logora treba biti što manje, najviše tri, s tim da treći bude na vrhu kuloara, negdje oko 8400 m. Stijenu treba prepenjati brzo, bez mnogo transportiranja opreme, u nekom polualpskom stilu. Za takvu logistiku potrebni su kvalitetni i brzi penjači, a treba imati i sreću s vremenskim uvjetima.

Ipak, sve je to relativno, jer smo vidjeli kako se sličan plan izjavio vrlo kvalitetnim francuskim alpinistima u Hornbein kuloaru. Imali su samo dva logora u stijeni, najviši na 7900 m, što se pokazalo preniskim; bili su strašno lagani i brzi, ali ih je ta komocija stajala vrha. Od njih osam nitko nije uzeo ni 10 metara užeta, na vrhu kuloara došli su do manjeg skoka koji im se činio preteškim za silazak bez užeta i otišli su nadesno prema Zapadnom grebenu, tražeći prolaz. Naravno, nisu ga našli, izgubili su vrijeme i vratili se u dolinu. Jedan od njih, snimatelj Michael Prementier, ostao je gore i pokušao sam, ali se nije više vratio. Dva tjedna poslije pronašli su ga članovi

katalonske ekspedicije na Zapadnom grebenu. Ostala je dilema je li poginuo pri silasku s vrha ili je opet pokušao preko Zapadnog grebena i tu nastradao. Ta varijanta je puno vjerojatnija, iako njegovi kolege iz »Duh ekipa« tvrde suprotno. No nisu se previše uzbudivali što je on vječno ostao gore.

Vratili smo se u Bazni logor, gledali Amerikance kako se muče s pristupima na Sjeverno sedlo, došle su još dvije ekspedicije i bilo je vrijeme da napustimo taj metež. Pojavio se naš džip, ovog puta »Toyota«, i za desetak minuta smo bili spremni za vožnju do Lhasa.

Sljedeća tri dana uživali smo u poskakivanju po kabini, divnim pejzažima i spaivali u »ekskluzivnim« hotelima po još ekskluzivnim cijenama (soba s betonskim podom i dva vojnička kreveta košta sitnicu od 40 US dolara po osobi), međutim, takvi su propisi. Obitišli smo Xegar, Xigatse i Gyantse te došli u Lhasu.

Glavna je radost tek slijedila. Ako s Gongur aerodroma, koji je 95 km daleko od Lhasa, letite ujutro, treba zbog »brzih« prometnica krenuti na aerodrom dan ranije. Uzletjeli smo s Boeingom 707 i za sat vremena bili u Kathmanduu. Ali taj sat letenja nešto je najljepše što se može doživjeti. Tibet s te visine ima posebne draži, a prelet Himalaje, pored Kanchendzenge, Makalua i. posebno, preko Everesta, ne zaboravlja se tako brzo.

Bio je kraj rujna, vrijeme kada bismo 1989. godine trebali biti blizu vrha. Bez i najmanjeg oblačka, piramida Everesta bila je nestvarno blizu. Razmišljao sam što sve treba učiniti da sličan pogled ima netko iz ekipe godinu dana poslije, ali da čvrsto stoji na rubu Neba, na najvišoj točki naše planete.

KARTA EVERESTA

Pod naslovom »Istraživanje trećeg pola« izašao je u broju od studenog 1988. u mjesecašniku »National Geographic« članak o izradi karte 1:50.000 područja Mt. Everesta (vidi priloženi isječak). Baš u pravom trenutku, jer Zagrepčani ove godine pripremaju ekspediciju na točku naše planete koja se najviše izdigla od morske površine. O Everestu je napisano stotine knjiga i malo što je ostalo nepoznato. Zato samo ukratko o nekim zemljopisnim podacima najvišeg vrha svijeta: $27^{\circ}59'17''$ sjeverne širine i $86^{\circ}55'31''$ istočne dužine, visina 8872 m. Taj podatak o visini je tek nedavno utvrđen, kad je prof. Ardito Desio riješio dilemu Everest ili K-2.

Prije dvije godine svijetom se proširila senzacija da je K-2 (Chogori) u Pakistanu 240 metara viši, što bi ga stavilo ispred Mt. Everest. To je lansirala neka američka ekspedicija, navodeći da se za mjerjenje koristila signalom iz satelita, što je danas najpreciznija tehnika. Poslije se doznao da su primili samo jedan signal prije nego se aparatura pokvarila, ali dileme je ipak ostala.

Prof. Desio je u ljeto 1987. boravio na ledenjacima Rongbuku ispod Everesta i Concordiji ispod K-2.

Desiju, kome je tada bilo 91 godina, sigurno bi bilo milije da je K-2 viši, jer je on bio voda talijanske ekspedicije koja se 1954. prva popela na taj vrh.

Ekipa od tri znanstvenika i dva penjača izvela je mjerjenja pri čemu su korištena četiri različita satelita, kao i tradicionalna teodolitna metoda. Rezultat je bio: Everest je viši 24, a K-2 niži za 5 metara. Toliko o visini.

Mnogim ekspedicijama nedostajala je precizna karta Everest-a. Dugo se upotrebljavala ona što ju je izradio Švicarac E. Schneider 1965., a imala je ozbiljne nedostatke jer su osnova za tibetski dio karte bila mjerjenja O. Wheelera iz 1921. i M. Spendera iz 1935. i 1939. godine. Tu kartu kompletirao je 1978. R. Finsterwalder iz Münchena, a sada postoji i njezinu drugo izdanje. Deutscher Alpenverein je još 1957. izdao kartu tog područja u mjerilu 1:25.000 koju su u okviru međunarodne himalajske ekspedicije izradili Schneider i Dyhrenfurth. Radi slabo obrađenog djela masiva koji pripada NR Kini nitko se nije mnogo uzbudio jer je ionako taj dio bio zatvoren za strance. Otvaranje Tibeta 1980. za ekspedicije i privlačnost te dugo izolirane strane Mt.

Everesta sigurno je jedan od razloga što se prišlo izradi nove karte.

Sve je zapravo zakuhano u svemiru. Naime, 2. prosinca 1983. Space shuttle »Columbia« preletio je iznad Everesta na visini od 280 km i sa specijalnim infracrvenim kamerama snimio površinu od 20.000 km². Poslije su u Švicarskom fotogrametrijskom centru kompjuterski uspoređivane nove stereofotografije s vrhovima iz starih karata i ustanovljeno je mnogo grešaka. Direktor Bostonskog muzeja B. Washburn prihvatio se izrade nove karte. Još 1981. dobio je dozvolu nepalske i kineske vlade za taj projekt. Dana 20. prosinca 1984. uz pomoć aviona Learjet koji je posudio Swissair, Amerikanci Barrya Bishopa koji je 1963. bio na vrhu Everesta i koji je zamjenjivo Washburna kao voda projekta i pilota W. Althera, za samo pola sata snimljeno je 160 slika s visine između 20 i 23 km. U sljedeća tri sata razvijen je film i napravljene su slike. Bile su perfektne. Otada pa do početka 1988. karta je izradjavana u topografskim uredima.

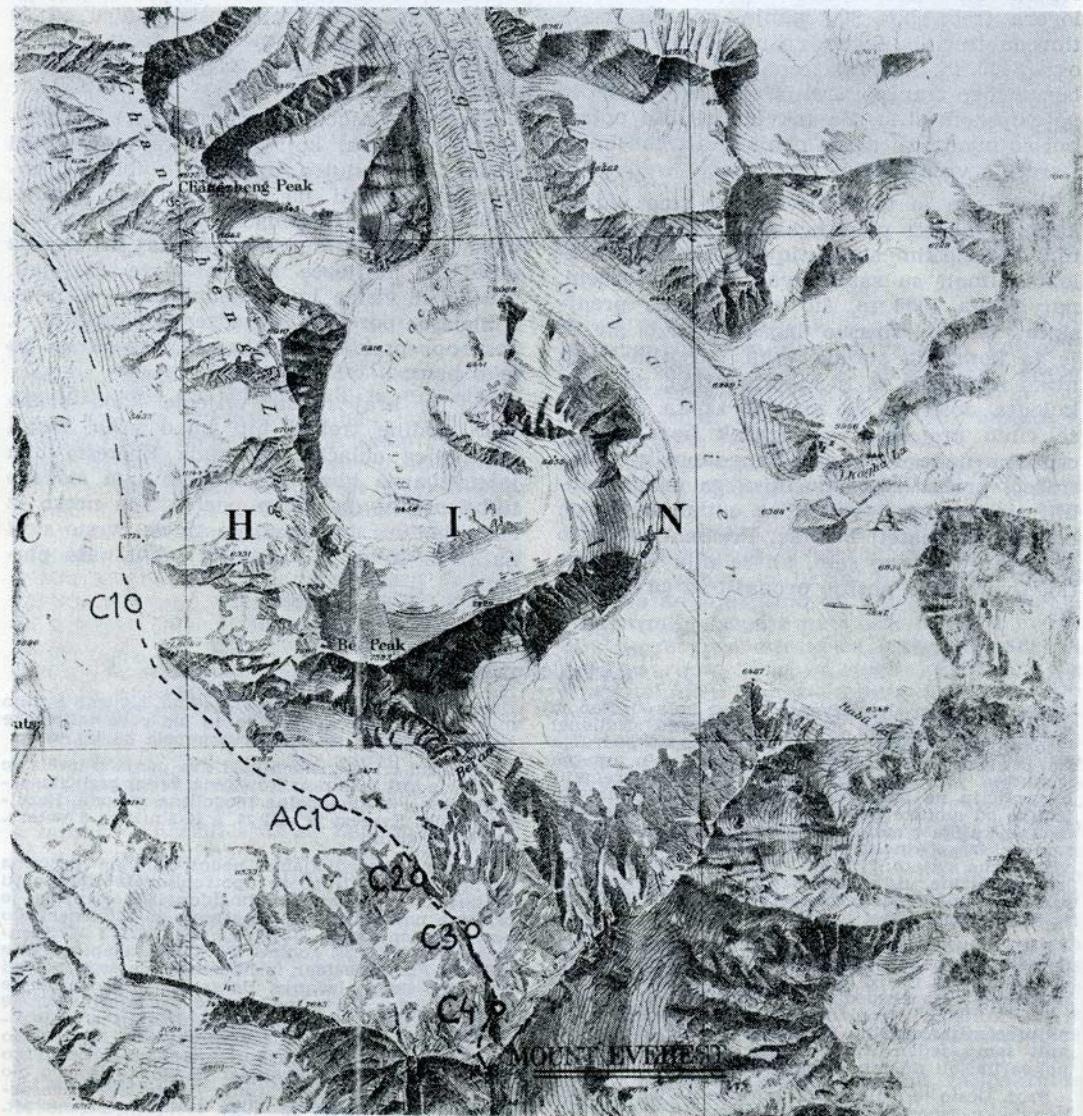
Treba spomenuti da je izradena i karta 1:10.000, a posebno je zanimljivo da je u tom projektu, uz SAD,

Švicarsku, Nepal, NR Kinu, Veliku Britaniju, Zapadnu Njemačku, Švedsku i Japan, sudjelovala i naša zemlja. Zagrebačka ekspedicija »Everest '89« dobila je tu kartu krajem ožujka 1988. iz Beijingu, a u Njemačkoj se mogla kupiti već prošlog ljeta.

I na kraju, za one koje zanima Mt. Everest, a čitaju ili su pretplaćeni na »National Geographic«: taj časopis je nekoliko puta objavljivao reportaže vezane za najviši vrh svijeta. Evo podataka iz njegovog indeksa:

- 1954, srpanj: Trijumf na Everest; 1—63.
1963, kolovoz: Amerikanci na Everestu; 157.
listopad: Amerikanci na Everestu; 460—513.
1963, kolovoz: Amerikanci na Everestu; 157.
1982, lipanj: Nacionalni park Everest; 704—725.
1984, srpanj: Zaboravljeni strana Everest; 71—89.
1987, socijalno izdanje N. G.—C. D. Bryan: »100 godina avantura i istraživanja«; 306—327.
1988, studeni: Istraživanje trećeg Pola; 653—659.

Darko Berljak

Na vrhu Karpata

Foto: Dr. Z. Poljak

U rumunjskim Karpatima

DRAGO TROŠELJ

NAŠICE

Kada iza nas ostaloše svjetla Beograda, oprezeno počnem za volanom razmišljati o spavanju, jer me ona poznata pojавa sivosti pred očima, na cesti i u zraku, ozbiljno stala opsjetati.

Rano ljetno, još mračno jutro u već novom danu, njavilo se već odavno u meni. Moji suputnici stisnuti u »Jugu« (očajno tijesnom i natpanom) već su odavno zaspali. Nisam se dao od pristiglog umora dugo nagovarati pa sam ubrzo pred Vršcem skrenuo sa ceste i puteljkom nastavio kroz visoko kukuruzište. San me brzo svladao. Odjednom me iz sna trglo lagano kuckanje po autu. Dobroćudna starica gledala nas je začuđeno. Na moj pozdrav brzo je odgovorila, ali je i brzo dodala:

»E, pa da se maknete, jer ne more da se uđe u polje«.

Upitao sam je zašto tako rano ide u polje, a ona opet s onim početnim »E« nastavi:

»Sad ću kupus da kopam, a kad sunce izađe ću da begam.«

Nije nam preostalo drugo već da »begamo« i mi smo ubrzo prošli Vršac, gledajući poznato gorje iznad grada koje je iz ove nizine nalik golemoj peraji. Dugo je potrajalo dok smo

prešli granicu prilično nepoznate zemlje, koja nam je ovaj put nudila Karpate.

Temišvar, koji se sjao u vrelosti ljetnog dana i poznatoj jari ravnice, brzo i nezainteresirano smo prošli da bismo se zaustavili tek u ovečem naselju Recasu gdje živi znatna skupina Hrvata, davnim porijeklom iz Dalmacije. Na mnogim kućama zabilježena su tipična imena staroga kraja. U jednom restoranu u središtu mjesta ljudi su pili tek pristiglo pivo, ali ono nije bilo po našem nkusu. Pomislio sam da bi tim ljudima »bevanda« njihovoga starog kraja više odgovarala.

Sunce je žeglo nemilosrdno pa smo jurili ovom zemljom, koja nam je pružala mnogo razloga za razgovor i rasprave. U kasno popodne bili smo u »novo podignutom« gradu Devi, a tek u mrkloj noći stigli smo u Sibiu (Sibinj Janka Sibinjanina), vrlo važan društveno-ekonomski centar tog kraja i kulturno središte transilvanskih Sasa. Dovde je trebalo putovati satima. Vidljivo je da je Transilvanija (ili Erdelj) kao zapadni dio Rumunjske prirodno odijeljen Karpatima od ostalog dijela zemlje. Ovo je prava planinska tvrđava i tu nas je zanimalo onaj dio

Karpata koji se naziva Transilvanskim Alpama. Ugodan kamp pružio nam je priliku za dobar odmor pa čemo i na povratku biti opet u tom gradu smještenom u tipičnom visokogorskem kraju.

Sutradan nam se iz gradića Viktorije pružila slika planinskog pojasa s visokim vrhovima, od kojih se mnogi izdižu preko 2500 metara. Ovaj gradić odmah usporedujemo s našom Mojstronom, samo što se silno pogriješilo smještajem neke kemijske industrije u ovaj ambijent. Steta!

Po lošoj pristupnoj cesti stigli smo do planinarskog doma Arpasu, gdje ostavljamo automobil. Vrlo početničke markacije stavile su nas u nedoumici, ali ukupan dojam pojavljen je vrlo lijepim predjelima kojima prolazimo. Planinski masiv pokriven je gustom šumom, a u višim dijelovima šuma prelazi u bogate visokoplaninske pašnjake. Vidljivo je i ne treba dokazivati da su ovdje zime hladne i oštretne. Iako je bilo vrijeme žarkog ljeta, hladna i bistra voda tekla je na sve strane. Ispod nas je bučao neumoran potok bogat vodom.

Do idućeg doma trebalo se uspinjati 4—5 sati, jer je na visini od 1500 m. Podijelili smo se u dvije skupine pa smo se obradovali što smo u dom došli ipak gotovo istodobno i samo nekoliko trenutaka prije početka jake grmljavine i gусте kiše.

Mali planinarski dom više je bio nalik pastirskom stanu negoli domu. Skromna ponuda u domu i pristigla kiša kao najava lošeg vremena ipak nas nije oneraspoložila. Za dvadesetak prisutnih planinara bili smo vrlo zanimljivi, što očito pokazuje da ovdje naši ne dolaze često.

Novo jutro i sunce (ipak!) stvorili su sliku ljepote i planinske raskoši. Na pola puta do idućeg doma Podragu našli smo se u ozbiljnim poteškoćama pred skupinom očito izglađnjelih ovčarskih pasa. Na poloutvorenoj bočnici brda, idući jedan iza drugoga, pokušavamo primijeniti sve što znamo da bismo ih otjerali. Išao sam naprijed, Martin iza mene i odjednom je Nena uzviknula:

»Čupo« je ugrizao!«

Vjerojatno iz želje da to nije tako, jednostavno mirno uzvraćam:

»Ne, nije ga ugrizao.«

Na to će Čupo, gotovo uvrijedenim glasom.

»Da, valjda je tebe.«

Nekako smo se riješili uporne napasti i stigli u dom, velik i prostran. Malo smo pregledali Cupinu nogu, ali kad nas je uvjario da je to već treći pas koji ga je »gricnuo« ove godine, potpuno smo se umirili.

U domu se ne zadržavamo jer nas privlači greben na koji želimo što prije izaći. Uz dom zapažamo lijepo ledenjačko jezero. Konačno smo izašli na greben koji zatvara cijeli prostor prema dolinama jedne i druge strane. Sada je bilo potpuno vidljivo da velik dio prostora Transilvanskih Alpa ima visinu veću

od 2000 m. Prevladavaju reljefni oblici nastali radom leda i snijega. Vrhovi planina vrlo su oštri i istaknuti, a doline imaju one već uobičajene karakteristične oblike. Najviši masiv je upravo onaj po kojem smo hodali, Muntii Fagarasului, s najvišim vrhom Moldoveanu (2542 m). No njega još uvijek nismo vidjeli. U tom dijelu prevladavaju kamen i gusta trava, pa je sve u žuto-zelenoj boji. Nastavili smo hodati stazom koja se spuštalica i uspinjala, što je prilično umaralo, ali nam to nije smetalo jer su nas Karpati sve više privlačili.

Nakon nekog vremena ugledali smo poznatu sliku izuzetnog planinskog vrha koji nam se činio puno viši od utvrđene visine. No, kao i u životu općenito, tako i je i u planini sve relativno. Do vršnog grebena uzlazili smo strminom i uobičajenim kratkim serpentinama. Na vršnom grebenu su lijepo stijene a još ljepši vidici. Ubrzo smo bili i na samom vrhu, koji je zaista »prav« i za pamćenje. Dugo smo sjedili i uživali u neobičnostima Karpati i igri sjena reljefnih vrhova. Uz nas je na vrhu bilo svega nekoliko planinara i tome smo se posebno radovali jer smo mogli u miru uživati.

Martin je upozoravao na karakterističan asimetričan poprečan profil odnosno na reljefne osobine, po čemu se ove »Alpe« razlikuju od ostalog dijela Karpati. Gotovo da se zaista radi o samostalnom planinskom lancu. Nena i Cupo oduševljeno su primjetili koliko su južne padine velikog nagiba i kako su slikovite sutjeske. Ipak su nam pogledi najčešće ostajali na izuzetnom vrhu Negoiu do kojeg, nažalost, ovaj put nećemo stići. Drugi put valja ostati duže u Karpatima, i to ovim južnim, ali ne bi bilo loše, kako nam rekoše vrlo ljubazni susretinci, da posjetimo i planinski masiv Bihor na zapadu Transilvanije.

Na povratku, bez obzira na sunce što se prosipalo po travi i kamenu, zasjeli smo više puta i opet pronalazili neke nove vrhove, proboj neke rijeke ili neki pristupni put. Dobro je da je ovdje čovjek odnos prema planini neaktiviran i bez one uobičajene nestrljivosti. To će joj sačuvati ljepotu za duže vrijeme. Zapravo, ljepotu i privlačnost planine mjerim time koliko je čovjek utjecao na njen izgled i privlačnost. I tu sam, u neobičnoj slici stvorenoj smirenim zalaskom sunca, razmišljao o pomirenju čovjeka i planine. Kad će se moja želja ostvariti?

U planini ostadosno još jedan dan. Bilo nam je žao otići.

Na povratku posjetisмо Albu Juliju na Muresu, najstarije naselje, gdje je u jednoj od crkava grob poznatog borca protiv turskog nadiranja — Janka Sibinjanina (Hunyadi Janos). Nažalost, zbog potekića s nabavkom benzina, i još nekih sličnih, odrekli smo se posjeta Siqisoari, rodnom gradu hvaljenog i osporavanog kneza Vlade Tepesa (poznatijeg pod nazivom »grof Drakula«).

Na povratak mijenjamo pravac i odlazimo prema Aradu, gradu posebnom i privlačnom. Ostavili smo Karpate, a zatim i Predkarpate, koji i s ove strane čine vidljiv luk oko Kar-pata.

Nakon vožnje po onoj »običnoj« Rumunjskoj našli smo se na carinskem prelazu Jum-

Ljeto u Velikoj

MILAN KAUČIĆ

SLAVONSKA POŽEGA

Velika, izgleda kao povijuša što je krenula sa žitnih polja Zlatne doline do podnožja Papuka, do njegovih hladnih dubodolina, i zaustavila se kod Crkve sv. Augustina (XII st.) što s tornjem i njegovim puškarnicama dominira okolišem i upečatljivo obilježava razglednicu gornjeg dijela sela, ili malo dalje kod Planinarskog doma »Lapjak« (330 m). Mjesto slavonsko, gorsko, staro. Kuća do kuće uz Veličanku. Niska duga nekoliko kilometara. Udomačio se živalj, došao sa svih strana i postao neki novi, slavonski, bogatiji, gastarbajterski, s porocima i stare i nove Evrope. Zaradi se i na kamenu i u šumi i u vinogradu. Nešto malo turizma zaognulo se šumovitim plaštem Dubočanke i kao da čeka neke bolje dane. Poneka vodenica... još melje. Za seoski turizam nitko da prstom makne, a on ima bazu, odmah tu nadohvat ruke, kod grma šumske kupine, jagode, glijive, na šumskom proplanku, u vrletima Papuka, a sve je mirno i samo čeka, ne da se pomaknuti iz stoljetnog hладa šumovite planine.

Sparina, srpanjska. Misliš planulo sunce u žitu, u otkosu. Znoj procurio na sve strane. Na cijelom polju nigdje vjetrića da zatalasa trave, da digne ševu do neba. Sve obamrlo. Do sutona pasja vrućina u selu ni lavezne ne da izustiti svoju prisutnost. Nema čovjeka koji bi u polju preživio vrela popodneva i u osamljenim sjenama rijetkog drveća udahnuo miris ljetine. Titra zrak, zrenje se peče kao pogaća. Zemlja žeda, ispučana, presušena. Voda se povukla u utrobu. Na površini su ostali ravni poljski puteljci, užeđeli od ljetnog sunca. Ipak, Slavonija uokolo rada samo njive bujne, šarene, rodne. Ištakala priroda svoj veliki sag i podigla Papuk da zaustavi sjeverne vjetrove i da vinogradu s juga podari što više sunca.

Cesta bijela prešla dolinu i kao klin prema Velikoj prepolovila krajolik nadvoje. Na istoku Krndija i Dilj, niže planine požeškog gorja plave se u daljinu. Na zapadu Psunj sa svojim Brezovim poljem (985 m), pa Ravna gora, Kamensko i romantično Zvečeveo izazvano strše u daljini. Dočekali su nas kona-

bolji gdje su nas carinici brzo propustili, vidno obradovani kada su čuli da su nam se Karpati neobično svidjeli, a osobito najviši vrh Moldoveanu.

I oni i mi jednako smo mislili — planine su kao ljudi — postoji sličnost, ali nema istih. Zato ih valjda i želimo toliko puno upoznati.

čno i velički bazeni. Ispod Planinarskog doma, uz hladne vode Dubočanke vreva. Tri bazena tople planinske vode ključaju od kuća. Na okolnim travnjacima pod sunčanom kapom bezbrižno zavaljeno i staro i mlado. Termalni izvori (25,6 °C) nalivaju uporno bazene dovoljnim količinama vode. U ove najviše kupke Slavonije (296 m), Papuk iz svojih njedara, iz svoje tajnovite utrobe, dozira u izvore čaroliju šuma i trava. U toj bistroj vodi, bez mirisa i okusa, otopljene su stijene Papuka. Na svom putu ona tiho žubori ispod Topličke (464 m) i Kanišće glave (616 m) i tako sve od Češljkovačkog visa (820 m). Iz vrletnih prostora ove planine bezbroj hladnih gorskih izvora nadahnjuje uokolo život i rastače po cijeloj Slavoniji svoju pitku vodu. Za toplu termalnu vodu, koja u Velikoj već stoljećima priziva umorne putnike i turiste, još kažu da je korisna za imunitet organizma prema raznim infekcijama povećavajući baktericidno djelovanje krvi.

U sutonu sve se smiri. Kad nestanu izdužene sjene drveća, a na obzoru zapada siluete vrhova slavonskih planina oblijje rumenilo zalazećeg sunca, kad posljednji kupači prije rastanka još jednom bace pogled na glatku površinu vode, u tišini večeri zrikavci — tamburaši zasviraju svoje ljetne melodije. I tako dugo u noć, sve dok se čuk ne javi iz svojih noćnih barova, kao da želi pozvati za trpezu sve one koji bi za večeru htjeli pojesti poljskog miša. Na ovom balu miriše bor i jasen i šuma bukova. Neće san na oči sve dok se smiraj ne izduži do zvijezda i svjetkovina dana polako ne nestane u tišini noći.

Plavičasta izmaglica ispod visova planine razvukla se kao nježna koprena po klancu. Negdje se nešto pomaklo. U šumi se zaigrava jutarnji lahor, zadrhtala rosa. Na obližnjem proplanku idila laneta i srne. Još nema sunca, a jutro ga čeka, proviruje. Iz ovoga mira kao da nitko ne želi otići, samo se zora između borova i jelki, bukava i johi tiho prikrada. Tako je među nas još jednom došao vredni velički ljetni dan.

Na Drgomlju iznad Delnica

GORAN KLOBUČAR

ZAGREB

U Delnicama nije nas 19. studenoga dočekalo sunce već magla i pospani otpremnik vlakova. Teške gojzerice pale su na peron prije nego se vlak zaustavio. Ulazimo u topnu čekaonicu a misli nam zaokuplja jučerašnja vremenska prognoza: kiša, a u gorskim predjelima Hrvatske snjež. Prisjećam se ideje i konačnog dogovora da noć prespavamo negdje u šumi na Drgomlju. A gdje? Još ne znamo. Uz vreću za spavanje i rezervnu topalu odjeću sa sobom smo ponijeli podmetače i komad najlona, jer se nikad ne zna...

Zakoračili smo u hladnoću gorskotarskog jutra i koračamo van grada prema kasarni. Uskoro se asfalt prekida i skrećemo na makadamski put uz ogradu bodljikave žice. Kod prvog raskrižja prestiže nas auto s lovčima i njihovim dugocijevnim ubojicama. Producuju, a mi skrećemo lijevo za vrh. Ispred sebe čujemo viku i uskoro nailazimo na vlaku niz koju iznuren konj posljednjom snagom pokušava pomaknuti zaglavljeni trupac, dok ga čovjek uz sočne psovke neumorno udara kratkim bićem. Ubrzavamo korake da ih što prije izgubimo iz vidnog i slušnog polja, zamišljajući ih u izmijenjenim ulogama.

Napokon izlazimo iz šume na livadu ispod samog vrha Velikog Drgomlja. Naprtnjače ostavljamo u trošnoj drvenoj baraci i uspijemo se livadom po još zaledenoj zemlji, dok nam sunce utopljuje tijela. Svladavamo glavni uspon i ushićeni zastajemo na vrhu. Tu se nalaze dva repetitora i betonski stup s metalnim tuljkom u kojem je upisana knjiga. Nikada prije vidik mi nije bio tako dalek kao jutros. U dubini pod nama leži kupska dolina prekrivena maglom kao plaštem, a iz nje goropadno strše Kuželska stijena i okolini vrhovi tako da je cijeli kraj nalik na more s gomilom otočića.

Mali okret na desno i pogled mi obuhvati Kapelu s Bjelolasicom, čiji me hrbat podsjeća na naborana zmajeva leđa. Kolekciju vrhova redom upotpunjavaju Risnjak, Snježnik, Gušlica, Jelenc, sve do slovenskog Snežnika. Iznenada me Mladen povuće za rukav i uzbudeno počne mahati rukom prema sjeveru. Okrećem durbin u pravcu njegove ruke i ne vjerujem oku: Triglav! Čas sunčan, čas pod sjenom oblaka. Zadnji pogled pa spuštanje po naprtnjače i već smo na putu za Vidikovac i spilju Hajdovu hižu.

Sjećam se, kao dječaku otac mi je često s nostalgijom pričao o planinarskom domu »Vidikovac« na čijim ostacima sada stojim. Pričao mi je i o divokozama na rubu ponora, o drgomaljskim medvjedima i snijegu visokom dva metra i o tome kako je tu ostavio tri godine svoga života kao domar. A sada

doma više nema. Samo betonski temelj obrastao mahovinom i niskim raslinjem.

Od Vidikovca se spuštamo stazom, koja se i ne bi mogla tako nazvati, jer na nekim dijelovima umjesto nje zjapi praznina. Kožja, divokozja staza! Nakon pola sata stižemo pred ulaz u spilju. Dok ja ulazim da istražim unutrašnjost, Mladen me čeka vani uživajući u nedirnutoj divljini. Pronalazim otvor desno u stijeni i ulazim dublje u tamu. Snop baterijske svjetlosti otkriva još nedirnute sige, ali i gomilu spiljskih leptira te ponekog dugonogog pauka. Bio sam očaran doživljajem.

Istim se putem vraćamo do Vidikovca. Sunce se opasno spušta prema horizontu i nakon oštrog uspona vraćamo se na sedlo ispod vrhova Malog i Velikog Drgomlja, gdje ćemo prespavati noć u napuštenoj baraci šumskega radnika. Te noći smo shvatili što znači dobra oprema i topla odjeća u ovakvim hladnim uvjetima. Premda je dan bio sunčan, noću se temperatura bila dobrano spustila ispod nule.

Budenje je bilo nešto posebno, kao da smo prespavali zimski san. Prije nego smo krenuli dalje za Praprotni, održavamo posebnu sportsku disciplinu: trčanje na 100 metara pod punom planinarskom opremom. Osim toga, odlučili smo da svoj noćašnji bivak, iz razumljivih razloga, nazovemo »Ledena dvorana«.

Napokon krećemo nizbrdo te nakon nekih 300 metara dolazimo do ostatka partizanskog logora, s dvije zemunice pune vode, prekrivene trulim daskama u obliku krova. Do Praprota treba nam još sat i pol, uz povremeno jodlanje iz petnih žila, kako bismo sprječili susret s kraljem šume.

Zaustavljamo se kod partizanskog spomen-područja Praprotni, gdje je označeno mjesto formiranja Omladinske čete, poznate iz TV serije »Kapelski kresovi«. Dalje prolazimo sredinom čistine, pokrivene sasušenom pačprati. S desne strane je drvena tabla s označkom logora gdje su boravili partizani. U centralnom dijelu se nalazi lijepo uklopljena spomen-kuća i trokutast pano s ucrtanom šemom logora i važnijih lokaliteta.

Dok se sunce sramežljivo pokazuje iz magle, Mladen i ja smo već na putu za Delnice. Pred nama je petnaest kilometara puta. Sasvim dovoljno vremena za prisjećanje na lijepo trenutke naše dvodnevne avanture.

Krštenje na Minduši

S Pobedašima u Turskoj

RAJKO LUKAČ

BEOGRAD

»Jedan trebinjski beg, priznao je, prije sto godina, nekom Austrijancu da nikada u svom dugom vijeku nije bio ni do Dubrovnika, od koga ga dijeli svega dvadesetak kilometara druma. Kad se Austrijanac tome začudio, beg mu reče:

— Nema veće planine od kućnog praga, gospodine!

Iako su pouku iz anegdote, koju bilježi Ivo Andrić, planinari davno naučili, toliko davno da u svojoj strasti kućni prag ne primjećuju ni koliko mravinjak na kakvom brdu, žarko sam želio da je prvom prilikom pročitam svima u autobusu, još na samom početku putovanja Balkanom i Anadolijom, predjelima koji ne bi bili inozemstvo da smo se kojim slučajem mogli na ove puteve otisnuti prije samo dvjesta, pa i manje godina. No, sad su tu četiri države i mir koji traje već peto desetljeće, dovoljno je da Planinarsko društvo »Pobeda« iz Beograda već šesti put krene na svoje planinarsko i turističko krstarenje po Turskoj, u kojoj su već osvajali vrhove Uludag (2564 m), Bajdag (3086 m), Hasandag (3250 m), Bolkandag (3200 m) i najviši od njih — Erdžias (3900 m), istovremeno nalažeći dovoljno vremena i zanimanja za njene druge prirodne ljepote, kao što su fantastični pejzaži Kapadokije i Pamukkala, ili obale četiri mora, a i za mnogobrojne kulturne znamenitosti, od Aja Sofije i iskopina Efesa i Troje, do Muzeja anadolske civilizacije u Ankari i mnogobrojnih spomenika osmanlijskog vremena.

Stara ljubav

Uludag, Velika planina, stari je i nezaobilazni prijatelj Pobedaša. Veza s ovom planinom postala je neka vrsta tradicije na ovakvim putovanjima. Tako je bilo i ovog puta: poslije Jedreni i Istambula, skrenuli smo obalom Mramornog mora prema Bursi, koja leži u njegovu podnožju. Penjući se autobusom preko sjenovitih planinskih prevoja, u sam sumrak smo stigli do kampa. Postavljajući šatore, divili smo se crnogoričnom pejzažu, kamenitom vrhu u daljini, obližnjim hotelima. Sve nas je uokolo, pogotovo hoteli i žičare, podsjećalo na Kopaonik. Shvatili smo odmah zašto baš Uludag postaje sve privlačniji Evropljanima, nudeći im sva ova brda uokolo za zimske sportove. Riječju, planinska atmosfera i nestrpljjenje da se krene ka vrhu, činili su nas sve veselijim i gotovo hitajući obavljali smo svoje dužnosti.

U zoru, 4. kolovoza 1988., ranoranioci »Pobede«, nas petnaestoro, krenuli smo ka vrhu Velike planine. Autobus nas je odvezao do rudnika, a onda smo ubrzo, kozjim, čobanskim i planinarskim bogazom, uz mnogo priče na odmoristima, stigli na vrh 2564 m. Svi su bili radosni, a posebno oni kojima je to bio prvi planinski vrh u životu preko 2000 metara. Među njih sam se i ja ubrajao.

Na ostacima srušene kućice na vrhu, među mnogim potpisima, crvenim slovima pisalo je »Komovi — Titograd«, pa je nekima bilo žao što nemamo sprej, da se i sami potpišemo. Na vrhu je puhoao jači vjetar, pa smo doručkovali i pili čaj u zavjetrini, a onda polako krenuli nazad. Naišli smo na polje borovnica i zobali ih bar pola sata. Potom smo pobjedički umarširali u kamp, praveći se da je i ovaj planinski vrh za nas bio sitnica. No, humor će se kod nekih ipak javiti poslije ručka (bio je kupus, i tu činjenicu bilježim s posebnim zadovoljstvom). Dok su neki spavalii, a drugi pili kavu, manja skupina je otpješaćila do žičare i žičarom se uspela na suprotni vrh, čudeći se kako i na njemu nema potpisa Titograđana.

Ljubav na prvi pogled

Od sljedećeg planinskog vrha dijelila su nas četiri dana krstarenja Anadolijom — Bursa i Ankara, čudesni pejzaž Kapadokije, pećinske crkvice i podzemni hetski grad, kraće zadržavanje u Koniji i onda, iza jezera Bajšehir Kana, penjući se masivom Torosa prema sredozemnoj obali, svi se na prečac zaljubljuju u visoku, stjenovitu planinu s lijeve strane puta. Nekolicina je odmah, uz pomoć našeg prevodioca i gosta iz Prizrena Bećira Drize, razgovarala s lugarima o mogućnosti penjanja, a od svega najneodoljivije djelovala je njihova uporna tvrdnja da vrh ima 3900 metara. Lugari su obećali da će nam naći i vodiča u obližnjem selu i savjetovali da se zaustavimo kraj česme iza sela, na širokom polju.

Sve vrijeme sam gledao gole, kamene litice iznad nas, s istim strahopoštovanjem kako su u meni svakog ljeta izazivale litice Biokova. Bio sam siguran da u toj vrelini na svakom kamenu leži zmijsko klupko, da iz svake pukotine vrebaju zubi poskoka.... Premda sve hladniji i sve zaplašeniji, studio

sam se da ikome, pa ni supruzi, a kamoli nekolicini »okorjelih« planinara, priznam svoju slabost. Preostalo mi je jedino da se tješim da lugari možda neće naći vodiča i da ćemo odabratи neku drugu, pitomiju planinu. Ali su onda, kad je mrak već uvelikopao — došli lugari s vodičem. Ležeći u šatoru sa zebnjom sam shvatio kako mi je planinarska sudsudina zapećaćena i da poslije ovog krštenja na Minduši, kako nam je Bećir preveo njeni tursko ime Köpedagi, nema uzmaka. Šutio sam, jer bi svaka riječ, činilo mi se, odala moju malodušnost.

Bio je još uvelikom mrak kad smo kretali i Minduša se teško nazirala pred nama, pa se tako i moj strah sporo budio. No da tome mom glupom strahovanju nema ni mesta ni razloga, shvatio sam tek kad se u autobusu začula Elzina usna harmonika — ova krepka žena, usprkos osmom desetljeću života, htjela je da ide s nama prema vrhu i jedva je pristala da se vrati u kamp.

Na zbornom mjestu kod lugarske kuće, gdje je dogovoreno da nas sačeka vodič, našlo nas se četrnaestoro. Vodič je kasnio gotovo sat, pa se u meni opet počela buditi nuda da ćemo odustati, ali je vodič ipak stigao i mi smo krenuli oko pet sati. Prolazili smo kroz selo u trenutku kad su mujezin i pjetovi pozivali na sabah-molitvu. Palila su se prva svjetla, a mi smo stupali na prvu uzvišicu Minduše.

Vodič Memet, 56-godišnjak, penzionirani čuvar nekog obližnjeg poduzeća, nizak i mršav, ali još snažna tijela i volje, već nas je pri prvim liticama i preprekama uvjerio u svoju planinarsku vještinstvu, u iskustvo čovjeka rođenog i odraslog u ovom kršu. Vidjelo se da svakim korakom da dobro poznaje rodne bogaze, iako već dvadeset i pet godina nije kročio na njih. Bilo je to za Memeta povratak u djetinjstvo i čobanovanje, u mladost, a za nas novo planinarsko iskustvo, novi napor i zadovoljstvo, novi vrh i ulazak u njegove tajne.

Sa crnogoričnim raslinjem nestalo je i kozje staze, a onda nam je Memet pokazao svježe medvjede tragove i rekao da su oni sad u dolini, da traže voće za dnevni obrok. No, nije bilo vremena za čudenje, lice su postajale strmije, a i sunce je ugrijalo. Išli smo i penjali se još dugi, kad se u nekolicine pojavio prvi umor i prvo zasićenje, a uskoro je na pogodnoj zaravni njih petoro ostalo da čeka povratak odlučnjih. I sam sam pošao dalje, ali duševna kriza bila mi je teža od umora — pitao sam se ćemu sve to, zašto idem dalje kad iza svake stijene iskršava nova, na svaki vrh se nastavlja novi vrh i tome nema kraja, i ima li uopće kakvog smisla u svemu tome... A onda su me sumnje i malodušnost potpuno paralizirali i ja sam se spustio na stijenu, prvo da predahnem, a onda, vidjevši da sam sam, odlučio sam da se vratim među one koji su odustali.

Kad sam ih našao, Bećo je upravo naložio vatru i zakuhao kavu, a ostali su duboko ispod sebe, među razbacanim poljima i brežuljcima, pokušavali da ugledaju česmu i nase satore, diveći se svemu što otkriva pogled s ove visine.

Dvostruki ukras

Osmoro odlučnijih — Radmila Lujić, Jane Cvetković, Andrija Lekić, Rade Jovanović, Ljubinka Tatomirović, Radisav Aleksić, Ivana Bonifačić i Milica Lukač — nije se obaziralo što se vrhovi nižu u beskonačnost, već su uporno prelazili liticu po liticu i nakon jednog sata dosegli su i sam vrh Minduše (3900 m). Istina, na suprotnoj strani vidjeli su još jedan vrh, možda i malo viši, ali da bi mu prišli bilo bi nužno još bar pola dana. I dok su se »Pobedaši« divili svojoj pobjedi i vidiku što se otvorio s druge strane planine, kojim su dominirala četiri velika jezera, vodič Memet je napravio jednu gresku na ovom putu — skinuo se do pasa i zaspao na suncu.

Vremena za preveliko divljenje nije bilo, jer je vodič rekao da sluti kišu i da se treba brzo spuštati. Nakon sat-dva, mi koji smo se odmarali uz kavu, prvo smo čuli ženski krik zbog zmije na koju su naišli i koju je vodič u trenu ubio, a potom i vidjeli naše pobjednike, koji nisu skrivali ni svoju radost, a ni odvažnost koja ih je sačuvala od naše malodušnosti. Uz put, vodič je jakom glavoboljom i povraćanjem platio ceh svojoj nesmotrenosti na vrhu, a mi smo požurivali jedni druge, jer i sami smo shvatili da se s oblacima približava i kiša. Na ulazu u selo pale su i prve kapi, a pravi ljusak imat ćemo tek u kampu.

Slatko smo se napili na seoskom izvoru, a onda ponosno išli kroz špalir kuća od šepera, malih i siromašnih. S obje strane puta mahala su nam djeca, žene i mladići, a starci prilazili da se pozdrave, govoreći nam da su se penjali samo po obroncima, dok su kao djeca čuvali ovce. A kad smo ušli u autobus, kiša je pljusnula svom silinom i tek u sumrak će prestati, kad već gotovo svi naši šatori budu dobro mokri.

U kampu čekale su nas palačinke, koje se već tradicionalno prave na dan uspona »Pobedaša«, zajednička radost i onih koji su se penjali i onih koji su ih čekali, ali i uporna kiša i mokri šatori, ručak na kiši i nervozna koja se liječila samo spavanjem. Od kiše i vlage bilo je sve manje mjesta za radovanje, ali ćemo zato u idućim danima na našem putu svi shvatiti da je Minduša zauvijek ostala na našem planinarskom uhu, kao svojevrstan ukras reljefa Anadolije, ali i nas samih.

Sjećanje na dva Badnja

TOMISLAV PAVLIN

ZAGREB

Noć je. Lijepa, zvjezdana, i na nebu mjesec. Putujem vlakom i gledam kroz prozor. Prolazim kroz brdovitu Švicarsku i približavamo se stanicu Brig. Zaustavljamo se. Putnici ulaze, a meni pogled luta po obližnjim planinskim visovima. Prekriveni su snijegom i zovu na uspon. No, iako jedan od njih ima zvučan naziv, Dom, radije se prepustam mislima upućenima našoj domovini, našim planinama i njihovim visovima. Vlak nastavlja svoju vožnju, a sjećanje se vraća unatrag nekoliko godina, kada smo putovali takoder vlakom, noću, prema brdovitoj Lici. Cilj nam je bio obilazak najviših vrhova južnog Velebita.

Stigli smo u Medak. Svježe jutro, iako je bilo ljeto, brzo nas je otrijezenilo, ali mrak i gusta magla primorali su nas na čekanje svanuća u čekaonici male željezničke stanice. Toplo je i opet nam san navire na oči. Buškova drva pucketaju izgarajući u peći, a poneki kašljaj putnika u čekaonici pomalo remeti taj ugoda. Ostavljamo toplinu čekaonice i polazimo. Put nas vodi preko polja i livada, maglom obavijenih, da bi nam lavež pasa i kukurijekanje pijevaca označio blizinu sela pokraj kojeg prolazimo. No, ubrzo smo i na usponu. Moja družina dobro hoda, a kako će biti poslijе, vidjet ćemo. Svi se veseli susretu s Velebitom, no, možda niti ne slute što ih očekuje. To su dječaci koji su već bili na brojnim izletima, jednodnevnim ili dvodnevnim, ali ovo će im biti prvi višednevni pohod.

Hrabo nastavljamo usponom uz Puhaljkiju, eto nas na prolazu kroz Medačka vrata. U Grubišnom docu stado ovaca, a do njega je Stana, žena domara Peje iz doma pod Štirovcem. Plete, a mi je pozdravismo.

»Kud' ćeš s ovom dicom?«

»Nismo mi dica, mi smo planinari!« — odgovori nekako prijekorno jedan od njih.

Osmjehnu se ona i nastavi plesti. Uspijemo se, prolazimo preko Badanjske kose i već smo na podnožju Badnja. Ostavili smo stvari u zakržljalom bukviku i penjemo se dalje. Još malo i eto nas na vrhu. Prvo malo odmora, zatim oči gledaju naokolo.

Vrh je prostran, a s obzirom da je osamljen, svojim položajem omogućava divne razglede. S visine od 1638 metara gledamo u dubinu doca ispod njega. Vidimo Stanu s njenim stadom ovaca. Dolje niže vidimo Ličko polje i Medak odakle smo došli, pa u daljinu Ličku Plješivicu, Kremen, otraga se

Clanovi PD »Željezničar« iz Zagreba, sekcija »Goran«, na svom godišnjem izletu u kolovozu 1987. obnovili su markaciju od Trnovačkog jezera do Badnja i natrag.

naziru vrhovi bosanskih planina... Desno vidimo Babin vrh, koji nam zaklanja pogled dalje, pa još udesno Višerujnu. Divno je. Umor ustupa mjesto radosti no, je li zaboravljen?

»Je li bilo teško?«

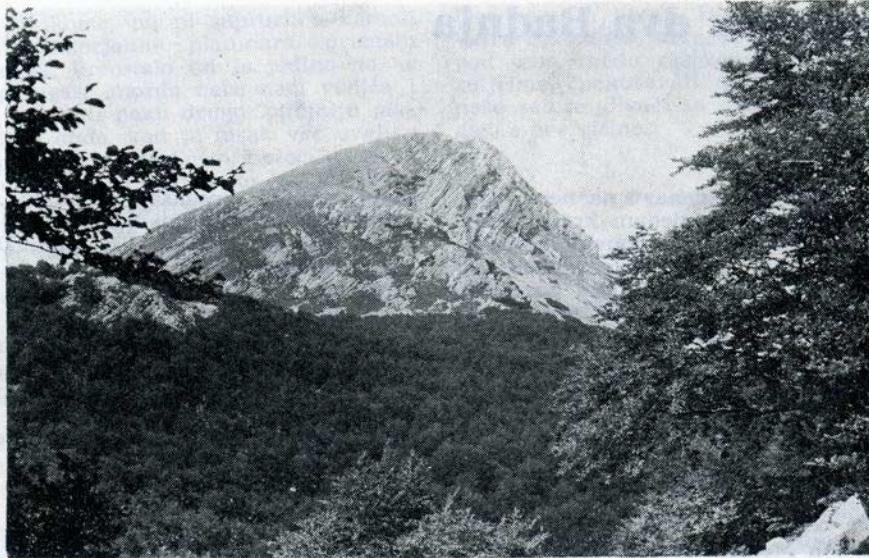
»Pa, jasno da je«, odgovorili su mi dečki, ali s nekim posebnim naglaskom. Ta osvojili su vrh, pa što ih i pitam o nekakvom umoru! Pomislih kako će biti lijepo kada odrastu. Koliko će planina moći prijeći i uspeti se na vrhove lakše nego danas!

* * *

Prošlo je više godina, kada smo sredinom kolovoza 1987. krenuli u obilazak južnih planina. Jedan od ciljeva bio nam je vrh Badanj na planini Volujaku. Od našeg velebitskog društva krenuli smo samo dvojica, dok su ostali bili drugdje. Od Tjentišta do račvanja ceste za Dernečići i Prijevor stigli smo autobusom. Zbog velikog odrona kamenja što ga je na cestu nanijela bujica s obronaka Maglića nismo se mogli voziti dalje do Prijevara. Krenuli smo pješice. Vrijeme je bilo prekrasno. Hladno jutro nagovještavalo je lijep ljetni dan. Hodamo po cesti i gledamo usput naokolo. Lijevo od nas uzdižu se strmine Maglića, dok se desno ispod ceste prostire prašuma Perućica. Radije pogled upućujemo preko nje, preko Prijevara i Kite, gdje nam se u punoj svojoj stjenovitoj ljepoti ukazuje Volujak. Na Prijevoru ima dobre vode, no opskrbiti ćemo se njome na izvorima kod Trnovačkog jezera.

Od Prijevara spuštamo se lošim putem, djelomično izlokanim i presječenim od bujica koje ga razdiru i nose kamenje u dubinu ispod nas. Silazimo u Suhu Jezerinu, veliku udolinu ispod nas. Mislimo na planinare koji su nekome povjerivali da je to isušeno Trnovačko jezero i vratili se na Prijevor! Prolazimo preko Suhe Jezerine da bismo se spustili na Trnovačko jezero.

Divan gorski dragulj, Trnovačko jezero, smjestilo se između visokih padina Maglića, Vlasulje i Volujaka, na visini od 1517 metara. Mjesto je upravo idealno za bivakiranje i polazna točka za uspone na brojne vrhove naokolo, a može se i kupati u jezeru, iako voda nije najtoplja. To su nam ubrzo potvrdili i kupači, koji su bili kratko vrijeme u jezeru. Na južnoj strani primijetili smo i njihov bivak. Nakon kratkog odmora opskribili smo se vodom i nastavili putem kroz šumarak, da bismo ubrzo izbili na padine Šarenog Lastve. Do Badnja je još dug put. Markacija je bila zapuštena i trebalo se orijen-

Badanj u Velebitu

Foto: P. Korica

tirati kompasom i kartom. Odredili smo pravac i nakon zavojitih uspona preko livada uputili se prema vidljivom prijevoju, odakle počinje vršni greben Volujaka. Idemo prema zapadu, a s lijeve strane vidimo u dubini Trnovačke kolibe. Iznad njih prostire se Vlasulja, s koje se zrcale snježnici obasjani suncem. S jednog od njih dopire graja djece, ovdašnjih pastira, koji se tu kližu i grudaju, dok im stada krava i ovaca pasu s druge strane planine. Zavidimo im jer nam je vruće.

Sunce je dobro upržilo oko podneva. Upire svoje vrele zrake, no mi se ne damo. Još malo uspona po putu koji prolazi čas po golom kamenu, a čas kroz klekovinu, pa smo na prijevoju, spoju dviju planina, Vlasulje i Volujaka. Nedaleko udesno vidimo ostatak zidane kote. To je granični kamen između BiH i Crne Gore, i označuje vrh Studenac (2294 m). Trebali smo do njega preko dva i po sata. Dalje je bilo lakše. Preko jugozapadne strane Volujaka, koja je položenja i travnata, za razliku od sjeverozapadne koja je stjenovita, brzo smo prošli, izabравši najkraći pravac prema Badnju. Primjećujemo i slabu markaciju, a sjećamo se da je ovdje, blizu Badnja, dolazio strmi put od Suhe preko Tiholjice. Pogledali smo u dubinu, ali smo zaključili da je to danas nemoguće. Cijelom sjeverozapadnom stranom stijene se strmo obrušavaju, pa bi zbog velike kršljivosti kamena dolazak ovamo bio težak i alpinistima.

Na vrhu, stjenovitom ali pristupačnom, bilo je prekrasno. Duboko dolje čuo se zvuk motornih vozila na putu od Tjentišta kroz kanjon Sutjeske u pravcu Čemernog. Preko Sutjeske je Tovarnica s Uglješinim vrhom. Vidimo i Gornje i Donje Bare, a dalje iza njih Bregič i Kozje strane. Preko Orlovače

udesno najočitiji je stjenoviti Treskavac ispred kojeg se u dolini nazire Tjentište. Gledamo i zamišljamo put kojim smo došli preko Dragoš-sedla, a ispod njega prostranstvo prašume Perućice. Na Magliću vidimo pokretne točkice. To su planinari koji su tek stigli na vrh. Preko Bioča, Koma, Vlasulje i Lebršnika zaokružujemo poglede unatrag. Badanj je stvarno pravi vidikovac.

Ovjekovječili smo svoj boravak višestrukim slikanjem. Visoko gore na nebuh čuli smo zvukove ptice, ali čelične, koja je prema istoku ostavljala bizele tragove. Krenuli smo. I mi smo za sobom ostavljali tragove, markacije, da bi drugim planinarima bilo lakše doći na daleki Badanj i vratiti se. Brzo smo stigli na Studenac i počeli se spuštati ka Trnovačkom jezeru. Jedan od nas htjede na Vlasulju, na snježnik. Odvratili smo ga od toga jer niti djece nije bilo više gore. Dan je polako ustupao mjesto noći. U sumrak smo sišli na Trnovačko jezero. Na drugoj strani gorjela je vatra kod šatora.

Nastavili smo ka Prijevoru. U tami je bilo teško razaznati stijenu od nečeg drugog, pa je jedan naš markacist počeo markirati znak na jednoj kravi što je ovdje odmarala! Bio je slabe sreće, no to je bila jedina marka koju je taj dan loše uradio! Već pomalo teško uspinjali smo se sa zadnjim stadom ovaca prema Prijevoru. Ovce su zadovoljno meketale, radujući se blizini svoga torna, dok smo mi bili tužni, jer bismo rado ostali u njihovoj blizini u nekom od ovdašnjih katuna. Ovako, pozdravili smo pastire, ostavili Prijevor i nastavili po mrklom miraku, prema autobusu. Korak po korak konačno smo stigli do autobusa. Nakon četrnaest sati hoda, u autobusu koji se spuštao prema Tjentištu, zaorila se pjesma ...

Čez megle k soncu

MIRA SINCEK

VARAŽDIN

Megle mehke kak dečje lasi, čkomeči k zemli se stiščaju, da jutro ne bi prehitro zbudile, nedela je, dvorišča spiju, obloki v kmici, odnikud glasa. Čuti je samo nekakšne teške i fletne noge a obrazu megle skrivle. Z črnih dreva kaple postiham, v živicu se paučina zavlekla, lepliva i zmokla, a sonce zamusikano preveč je dalko da bi zemlu zgrelo i tak se teško čuti, tak v srcu nekaj tišči.

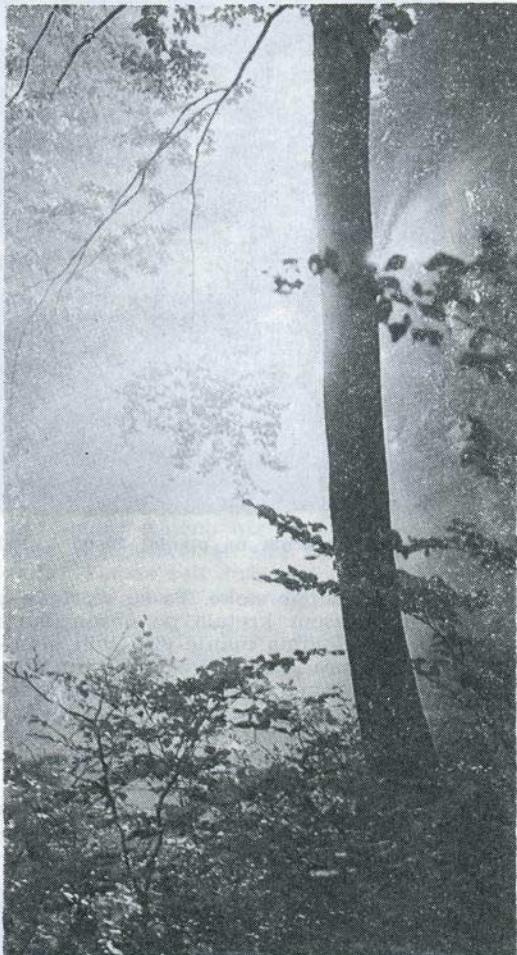
Z bregom supaj i cesta se zdiže, potok kalan on bi dol, hitro v dol. Stari, podrti melin v senci, zarasel v trn i grm, pozablen, z leta v leto nekaj ga k zemli pritišče, i manjši i starši je a dedeki seri još se zmisliju kak dober im je negda bil.

Na križanju raspolo, pofarbanu v belo, z vencem rojžic, čkomeči kapleju kaple z dreva, meglene toge kak soze bogečke, na drvene roke i rane črlene; fletni se korak zastavi, človek klobuk snemi i nazi dale cestom na breg cokuli ružiju.

Skoraj i šuma tu je, raskuštrali su je severnaki, listje rastepli po svetu, stirali ftiče, povehnuli cvetje zmrznutim dahom, po sprjenom, po blatnomu zrak diši a da od nekud veter se spukne, kak dežd z dreva, megle za vrat stepa.

Nekak polakše noge poznate steze prebiraju, senca človeka čez sencu šume na vrh brega taki dohaja. Velki konj! Kak na hrbitu zacopranega diva kaj trdo spi, putnik si počiva, a nebo tu plavo je. Gliboko dole v dolu, v moru meglenomu, zgubilo se selo, samo dalko črna, ravna i doga Ravna gora, kako korabla v potopu plava, a bliže sim, Sveti Duh, kapelicu malu, skup z brešcom nekam megleni vali postiha zibleju.

Čez kmične grane svetlo od zlata sonce je na zemlu zlejalo, domači se zbudil ftič i mam je v srcu veselo postal a kak i ne bi — Ivanščica naš je mili zagorski breg i da vetri nebo počistiju i zmeteju oblake otudi je i do Triglava velkoga videti, a da je dom ot-

prt i z rafunga se kadi a nekaj tak dobrega diši vse megle sive i teške za čas buju pozablene i v srcu odjemput najlepša popevka zvonii.

Zaboravljeni nazivi

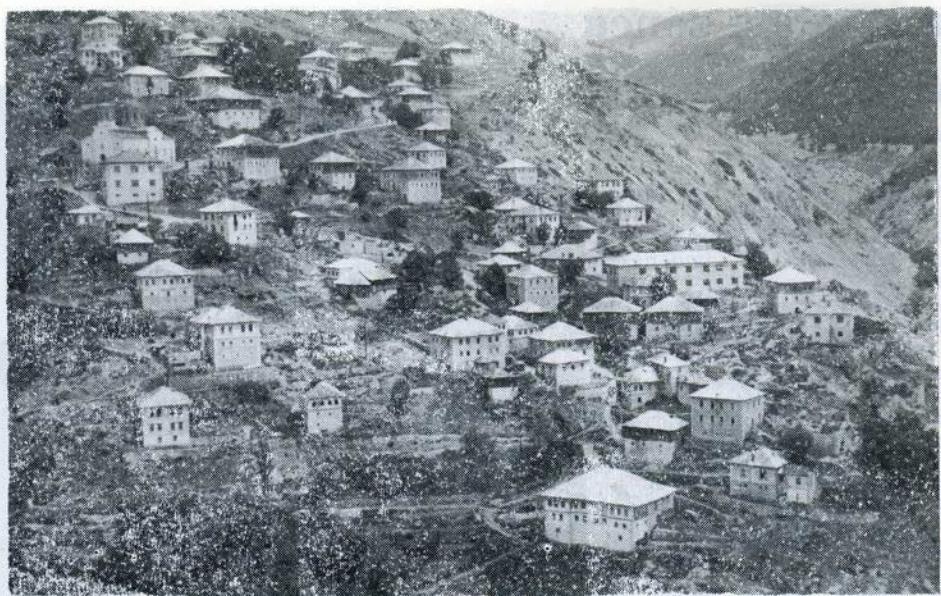
MIROSLAV MEŠTROVIĆ

ZAGREB

Kud god se kretao, čovjek je posvuda okružen poljima, dolinama, brežuljcima i brdima. Svaki taj pojedini dio zemljine površine dobio je svoje ime. Ta imena ili nazivi nastali su u ono vrijeme kad su naseljavana ta područja. Nazivi pored praktične primjene služe čovjeku i kao orientacija za snalaženje i

kretanje. To se posebno odnosi na putnika koji se po prvi put nađe u nepoznatom mu kraju.

Poznato je da je naša zemlja dobrim dijelom planinska. Ta brda vjekovima su naseљavali stočari. Po njima je paslo na desetke a možda i stotine tisuća ovaca i koza a i po-

Opustjeli Galičnik na planini Bistri u Makedoniji

Foto: Dr. Z. Poljak

priličan broj krupne stoke. Ta su se stada u potrazi za ispašom kretala po obroncima i središnjim dijelovima manje-više svih planina. No zbog šture ispaše a velikog broja grla, čobani su sa stadima odlazili i do samih vrhova brda. Naročito su se tako visoko penjali za vrijeme ljeta pastiri koji su imali svoje nastambe i torove u višim planinskim predjelima.

Danas su te planine ljudi pa tako i stoka skoro potpuno napustili. Ta gospodarska djelatnost zadržala se još ponešto u južnijim krajevima naše zemlje.

Nisu, nažalost, otišli iz tih područja samo seljaci stočari, nego dobrim dijelom i ostali stanovnici gorskih predjela. Ostao je zapravo neki stariji čovjek u iščekivanju svoje skore smrti. Sav taj odlazak odvijao se posljednjih tridesetak godina.

Osjećam se upravo turobno kad me put nanese u neko napušteno selo. Tako sam se ovog ljeta s jednim prijateljem planinarom na povratku s Velike Kapele našao u napuštenom malom selu iz kojeg se pružao lijep vidik na more i otok Krk. Kuće su manje-više sve bile u prilično dobrom stanju, gradene od kamena. To me nije iznenadilo budući su tradicionalno stanovnici tog područja velikim dijelom bili klesari i zidari. Razgledavali smo kuće. Sva vrata i prozori bili su zatvoreni. Imao sam dojam kao da stanovnici još spašavaju ili da su samo trenutačno odsutni.

Dok smo tako okolo obilazili i brali već prezrele smokve po napuštenim i džbunjem zaraslim vrtovima, moj suputnik Vlado reče, više u šali, da se sigurno noću među te kuću vraćaju duhovi ljudi koji su nekad tu živjeli, vjerojatno kukajući i prokljinjući svoje potomke što su napustili kućni prag i djedov-

sko ognjište. Odgovorio sam mu da bi i ti njihovi djedovi sigurno to isto učinili da im se za života ukazala prilika da se odsele nekamo gdje će im biti bolje. Moramo uzeti u obzir i to da je nekad ljudski horizont bio vrlo uzak. Čovjek je jednostavno mislio da tamо gdje se rodio mora i umrijeti. Danas razmišlja sasvim drugačije.

Ne znam kako se zvalo to selo ili zaselak. Prošlo je ono vrijeme kad je planinar prilikom svog putovanja mogao dobiti obavijest o tome gdje se pri usponu ili silasku trenutačno nalazi i kojim smjerom treba dalje ići da željenog cilja. Nekoć, kad bi planinar izgubio orientaciju a u blizini ne bi video čovjeka, osluškivao bi hoće li od nekud čuti zvona stada ili lavez pasa pa da se tamо uputi. Znao je: gdje se čuju glasovi, tamo su i ljudi koji će mu sigurno pokazati daljnji put. Uvijek se putnik držao one narodne: »Tko pita ne skita«. No već danas, a pogotovo sutra, ta poslovica neće se više nigdje moći primijeniti.

Svaka uzvišica, vrtača ili dolina, pa i u najvišim predjelima, imala je svoj naziv. Sve su ih seljaci i pastiri okrstili dok su po njima boravili. Ti nazivi uglavnom nigdje nisu bili upisani, prenosili su se samo usmeno s pokoljenja na pokoljenje. Neki su vrlo zanimljivi i navode čovjeka, dok hoda tim krajem, na razmišljanje o razlogu nastanka dotičnog imena. Vrlo je često naziv vezan za oblik predjela ili pojedine stijene. Nade se i duhovitim nazivima koji ostaju čovjeku u duljem sjećanju.

Odlaskom čovjeka iz brdskih područja nazivi se zaboravljaju a nije daleko vrijeme kad će otici u potpun zaborav. Ostat će samo oni koji su upisani u topografske karte a tih je vrlo malo. Trebalo bi se zamisliti nad ovom žalosnom činjenicom.

Bogičevica u Prokletijama

MIODRAG KOVACHEVIĆ I DANIEL VINCEK

TITOGRAD

Planina Bogičevica pruža se kao zatravnjena visoravan pravcem istok—zapad, a ka sjeveru se povija prema Dvojnom prijevoju gdje i završava kod Maje Rops. Izraziti su joj vrhovi Krš Bogičevica (2347 m), koji se izdiže istočno nad Hridskim jezerom, te vrh Tromeda (2366 m). Bogičevica se pruža uzduž tromeđe Crne Gore, Albanije i SR Srbije (Kosova). Dužina joj vršnim grebenom iznosi oko pet kilometara.

Krš Bogičevica može se smatrati početkom (ili završetkom) planine Bogičevice, što zavisi od prilaza. Kod Hridskog jezera (neki ga nazivaju i Ridsko jezero) račva se u dva kraka: Veliki (sjeverni) i Mali (južni) Hrid. Između njih je uklješteno Hridsko jezero, jedno od najljepših u Prokletijama. Poseban je doživljaj sjediti na njegovoј obali, na nekoj od stijena oburđanih s okolnih vrhova. Ipak, pogled stalno privlači mrka stijena Bogičevice koja se tako moćno nadnijela nad Jezerom. Ovaj vrh ima 2347, dok onaj viši ima 2366 metara.

Međutim, da se vratimo i počnemo od prilaza ovom kutku crnogorskih Prokletija. Od Plava (930 m), otprilike s 12. kilometra Babinopolske ceste, valja skrenuti desno, južno, strmo uzbrdo neasfaltiranom cestom, odakle se poslije 3—4 km izbija na katu-

Hridski stanovi. Tu se mogu ostaviti kola, a zatim nastaviti pješke kroz šumu (orientacija nije laka) da bi se za jedan sat stiglo do jezera. Strma i kršljiva stijena iznad jezera u prvi trenutak izaziva sumnju u mogućnost uspona na vrh bez tehničkih pomagala. Refleksi u jezerskoj vodi daju još dodatnu dimenziju strahopoštovanju prema ovim zagasitim kulisama, međutim, treba okrenuti jugoistočnim pravcem na grebensko sedlo i odатle sjeveroistočno na oba vrha. Prilaz je manje-više zatravnjen i vodi kroz lako prohodan rastresit teren. Treba voditi računa da je državna granica blizu, što zahtijeva ponašanje po utvrđenim propisima. S vrha je vidik na Visitor, Maja Kolats, Maja Rops, Maja Made, Pasji vrh i Starac. U povratku s vrha bolje je, umjesto istim putem, zaokrenuti istočno niz strme i šumovite padine Bogičevice, te sići na cestu u Babino polje. Tko se želi duže zadržati ili logorovati na jezeru, može se vratiti istim putem.

Najveći dio oko jezera prekriva, još uvijek, prilično bogata šuma. Uz samo Jezero je sačuvan poneki primjerak divnih i visokih endemičnih molika (*Pinus peuce*), a tu je i stanište biljke *Wulfenia blecicii*, veoma rijetke, a po životnim zahtjevima vezane samo za crnogorske Prokletije i eruptivnu geolo-

Hridsko jezero pod Hridskim kršem

šku podlogu. Kada ova biljka cvjeta, teško je odoljeti da se ne spustite do nje i ne zagledate u njene grozdaste modre cvjetove. Prožima nas ugodna jeza pri razmišljanju o ovom ostatku iz daleke prošlosti zemlje, koji je preživio sve udare i uzmake pred ledenim prekrivačem tercijara.

Katun Hridski stanovi pun je stočara, tako da i on i jezero ljeti imaju stalno posjetilaca. Jezero je ledničko-tektonskog porijekla i, prema podacima dr. M. Stankovića, nalazi se na nadmorskoj visini od 1970 metara. Od Jezera do vrha Krša Bogičevica visinska je razlika 370 metara, što se lako savladuje za malo više od sat vremena. Najveća dubina jezera je 5,1 metar, iako u nekim kartama stoji 9 metara. Ljeti mu je najveća dužina 295. a širina 156 metara. Jezero je bistro, jer ga ne zamčuju potoci donošenjem drobljenog materijala ili mulja. Priliv vode osiguravaju oborine i poneki manji izvor. Otoka jezera je potok Studenac, no najveći dio vode gubi se u ponorima. Izvor pitke vode nalazi se u razbacanom kršu oko 80 metara sjeveroistočno od jezerske obale.

Kod mjesnog stanovništva još je sačuvan običaj ritualnog posjećivanja jezera u julu i početkom augusta. Tom prilikom ubacuju metalni novac u jezero (ostatak poganstva), a žene se u njemu kupaju da bi tako osigurale muževljevu vjernost ili zdravlje članova obitelji. One pri tom ostavljaju u jezerskoj vodi i dio rublja, što je vrlo loš običaj, s obzirom da se današnji materijali od sintetike teško raspadaju. Isto tako je ružan i štetan običaj kad čobani pale smolu na stablima molika, pa plamen doseže do vrha i uništava ovo plemenito drvo, što raste samo

na vrlo ograničenim površinama Balkanskog poluotoka.

Pogrešan je i pokušaj da se u jezero ubaci i razmnoži pastrmk. Time se uništava reliktna fauna (triton), a ne dobiva se ništa ni ekonomski ni ribolovno, jer su za razvoj pastrmke uvjeti u jezeru vrlo nepovoljni.

Spomenimo da postoje još dva prilaza Kršu Bogičevica, odnosno Hridskom jezeru. Jedan bi bio iz Plava dolinom Komoračke rijeke do sela Jara, a zatim desno uz dolinu Treškavičke rijeke, najprije cestom šumske manipulacije, a potom kozjom stazom, pored usamljenih stočarskih koliba, na visoravan južno od jezera.

Drugi je s Kosovske strane od manastira Visoki Dečani, gdje počinje makadamska cesta kanjonom Dečanske Bistrice. Ispod Kožnjara treba skrenuti lijevo (jugozapadno) Albanskim potokom do napuštene karaule Žilović odnosno do Dobroških bačija (oko 15 km). Poslije još dva kilometra konjskom stazom izlazi se na Dvojni prijevoj između Maje Rops i Tromede. Odatle se nastavlja konjskom stazom koja prelazi na novoprobijen cestu. Dalje u jugozapadnom smjeru i oko 500 metara sjeverno od prijevoja Maja Špatit (na granici!) skrenuti prema sjeverozapadu. Slijedi uspon južnim padinama, te se preko prijevoja između Krša Bogičevica i jugozapadnog vrha silazi na Hridsko jezero.

Danas su još uvijek svi ti prilazi mukotrpnji i dugi, ali dok postoji Hridsko jezero (mi želimo da još dugo potraje), planinari će maštati da ga vide i uvrste kao trofej u svoj planinarski dnevnik. Planine su naša sudbina, a ako se na sudbinu može utjecati, neka izbor padne na Krš Bogičevicu i njezino Hridsko jezero.

Biokovo, GSS i - ja u helikopteru

BORUT KURTOVIĆ

MAKARSKA

Rujan je i Dan Mornarice. Naš, makarski općinski praznik. Ljetne sparne su za nama i priželjkujemo opuštanje u praznikovanju, za koje smo ove godine organizirali i VIII susret planinara Like i Dalmacije. Davno smo već ispunili našu »kvotu« od dvije akcije spašavanja godišnje i bezbrižno se okupljamo u subotnje jutro na autobusnoj stanici sačekujući goste iz Gospića, Zadra...

Točno u zakazano vrijeme kolona kreće prema Velikom Brdu, podbiokovskom selu, gdje ćemo se družiti čitav dan, no ja hitam na suprotnu stranu, u Podgoru, kako bih sudjelovao na svečanoj sjednici općinske skupštine posvećene mornaričkim jubilejima. Sivo

odijelo i kravata sputavaju mi pokrete, ali u mislima sam negdje među fiksnim užetima koja osiguravaju uspon do pećine Krjave kamo se uputila poveća grupa Ličana i Dalmatinaca. Zavidim slobodi njihovih pokreta i vidicima što će im se pružati u dubinu prema selu i moru. Hvatom prvu priliku da se izgubim sa svečanosti i onako nalickan jurim u Veliko Brdo. No, tu me čeka i poziv iz Mjesne zajednice:

»Borate, hitno na telefon! Netko je nastradao u planini.«

Trčim u kancelariju, zovem Centar za obavještavanje i dobivam šturu informaciju:

»Neki kuhan iz Baške Vode slomio je kičmu iznad Basta i treba ga prenijeti u dolinu. Prema njemu već je krenuo liječnik. Požurite! Uputili smo vam kamion Vatrogasnog društva da vas prebace u Bast. Zdravo!«

Dana 10. rujna 1988. na Biokovu se teško ozlijedio Tomo Ložić (22) iz Baške Vode. Sa sipara pod biokovskim vrhom Motikom izvukli su ga makarski i splitski spasavaoci uz pomoć helikoptera JNA.

Spustim slušalicu, pogledam u svoje svecane cipele, pa kroz prozor u brdo odakle se spušta kolona planinara, medu njima svi makarski i dva splitska spasavaoca. Vatrogasni kamion već je tu i vijest se brzo širi.

»Idemo, što čekamo?« — čuje se sa svih strana.

Nadobudni momci u čarapama, s gojzericama u rukama i otvornim naprtnjačama, uskaču u kamion i traže akciju. Jedva ih obuzdavam, obrazlažući da akciju treba pripremiti, da treba okupiti dovoljan broj ljudi i potrebnu opremu.

»Pa, nek' ti bude« — kažu i nevoljko izlaze iz vozila, a ja se dajem na posao.

»Jure, potrči gore prema koloni i po vezi obavijesti sve spasavaoce da se odmah sjure u selo, a ti Duško podi u prostoriju i donesi »mariner«. Ostali prekontrolirajte što imate od opreme!«

Pola sata poslije toga ekipa je kompletan i Vinko preuzima od mene vođenje akcije. Ovaj put ostat ču na asfaltu da zajedno s tajnikom i predsjednikom Društva brinem o apetitu i sportskom duhu veselih planinara. Opet me prekida telefon iz Centra:

»Liječnik inzistira na helikopterskom transportu, ali ni jedan od dva helikoptera koji su nam na raspolaganju nije opremljen za spašavanje u brdu. Pokušat ćemo razgovarati s Mostarom. Sto ti misliš?«

Što ja mislim? Ja sam nalickan u fotelji mjesnog ureda i patim, jer ne mogu biti od koristi. Zar zaista ne mogu?

»Hej, slušaj! — odgovorim. Zovi ti Mostar, ali javi se i onim helikopterima koji nemaju opremu, pa im reci, ako žele suradivati, da će ja donijeti opremu i helikopter pripremiti za spašavanje!«

Ne prođe mnogo i glas s one strane mi pružuje:

»Borate, za pola sata budi na Sportskom centru!«

Za trenutak mi zastade dah. Jesam li ja svemu tome dorastao? Pa nikada u životu nisam video helikopter izbliza, a kamo li bio u njemu. Ipak, ako mogu drugi, zašto ne bih i ja. Mora u tom helikopteru biti nešto čvrsto da uredim sidrište i spustim uže na zemlju. Sve ostalo je posao pilota.

Šaljem Bušu i Bubarinu po užeta i ostavljam veselo društvo u Velikom Brdu. Hitam u svoj stan i uzimam najnužniju opremu, nekoliko zamki, uže, karabinere, šljem i sve trpam u naprtnjaču. Zbacujem svečano odijelo sa sebe, uskačem u trenerku i eto me na Sportskom centru. Brzo pregledamo opremu, a u pomoć nam stiže i Kassa održavajući radio-vezu s Vinkom, koji je tamо negdje u siparu pripremao helikopterski viseći transport. Kassa ima zadatok da obustavi promet na Jadranskoj turističkoj cesti iznad Baškog Polja gdje planiramo spuštanje unesrećenog helikopterom.

Za kratko stiže i helikopter. Zapovjednik, mladi kapetan, odmjeri me od glave do pete, pogleda moju opremu i sumnjičavo upita, uspoređujući svoj mali prst s užetom:

»Vi ćete na tome visjeti?«

»Ne, ja neću, ali moj kolega hoće, ako mu to ja zakvačim negdje na ovu vašu mašinu.«

»Dobro, izvolite, ali ja s time nemam ništa. Ja će vas dovesti, lebdjeti i odvesti. Ostalo je na vašu odgovornost. Idemo!«

Jedva sam se probio kroz cljušto ju je stvarala elisa moćnog vojnog transporteru i uskočio u mrak njegove unutrašnjosti. Brzo sam pronašao tri alke u podu i u njih ubacio karabinere te uredio sidrište, kako su me Akac i Šepavi učili na Istarskoj glavici u Mosoru. Podesio sam da čvor i teški karabiner budu ispod helikoptera i pripremio dvostruko statik-uže za izbacivanje.

Neosjetno, helikopter je već uletio. Bušo, Bubarin i Kassa već su hitali cestom na Baško Polje. Zavrtao sam matice na karabine-rima i praznovjerno se uzdao u sudbinu koja me do sada nikada nije izdala. Upustio sam se u nešto novo i nepoznato. Hoćemo li Vinko, pilot i ja uspješno suradivati? Hoće li sistem, što sam ga pripremio i koji je dovođen u stijeni, izdržati dodatna opterećenja u zraku?

Mnogo toga mi se motalo po glavi dok sam nabacivao na sebe višak sidrenog užeta, da se osiguram, i ulazio u kabinu da pokažem pilotu gdje bi trebao biti unesrećeni. Brzo smo dobivali visinu i približavali se vrhu Malog Šibenika. Elegantno smo okrenuli oko vrha i ušli u kuloar što ga čine stijene Sv. Ilike i Šibenika. Pri samom vrhu kuloara, na početku sipara, odmah smo opazili veliku skupinu ljudi i približavanje je počelo. Nisam ni trepnuo, a mehaničar mi pride, otvarajući vrata helikoptera:

»Ovo je sve što možemo uraditi. Ne možemo se niti spustiti niže, niti možemo prići unesrećenome bliže.«

Nagnuo sam se kroz vrata i sve mi je bilo jasno. »Mariner« s unesrećenim i s Vinkom u pratinji nije bio točno pod nama, već malo više, u gornjem dijelu sipara, a elise helikoptera opasno su se približavale okolnim stijenama. Dakle, kada podignemo sistem, on će neminovno krenuti kao klatno niz sipar. No, to mi se nije činilo velikim zlom, pa sam brzo dohvatio petotonski karabiner i poljubivši ga počeo izbacivati dvostruko uže prema siparu.

Za tren, uže je bilo zakvačeno na »mariner« s ranjenikom. Video sam kako Vinko zatvara karabinere, ali mi nije bilo jasno zašto je s njim još jedna osoba, koju nisam izvisine prepoznao. Ali, ako je tako Vinko odlučio, neka bude. Na njegov znak palcem započelo je podizanje. Prvo zanošenje »marinera« završilo je sretno, ali ona »druga osoba« nekako je nekontrolirano batrgala nogama.

Uhvatile me panika, jer je ta osoba bila »višak«. Taj nesretni Milinko (poslije sam saznao da se tako zove) zaboravio je ispuštiti iz ruku »mariner« u kojem mu je ležao ozlijeden drug. Da je u djeliću sekunde bio 50 metara iznad tla.

Piloti su prekinuli započeti manevr, nemalo iznenadeni razvojem situacije. Milinko se grčevito držao za Vinkove noge, a ovaj njega pridržavao za remen naprtnjače. Obojica, zajedno s »marinerom«, ljujali su se u amplitudama od dvadesetak metara. Piloti su tri minute smirivali njihanje užeta i konačno prizemljili »sljepog pušnika«. Odahnuo sam i pogledao sidrište. Sve je bilo na svome mjestu i čvrsto pritegnuto. Sada je trebalo aterirati na cestu pod Biokovom, gdje se unesrećenoga može ukrcati u helikopter.

Ponovno sam legao na pod, stvorio glavu i promatrao Vinka i »mariner« kako lete s na-

ma. U širokom luku zaobišli smo Baško Polje, nadletjeli more, pa se preko Promajne i Dječeg sela spusili iznad same ceste. Dvije dugačke kolone automobila mirovale su, svaka na svojoj strani, i stotine pogleda podizalo se prema gore. Helikopter je stao točno iznad sredine raskrsca i započeo sa spuštanjem. Još dvadeset metara, deset, pet, i »mariner« je već u rukama Buše, Bubarina i Kasice. Uvlačim užeta, raspremam sidrište, začvaram rukasak i ni ne primjećujem da se helikopter već spustio pored ceste.

»Drugovi, hvala i zdravo« — obraćam se posadi, tako me ništa ne čuje, i iskačem iz helikoptera. Vinko već trči da uđe u njega. Dok se mimoilazimo udaramo si dlan o dlan. »Mariner« s unesrećenikom je donešen, počinjam da ga unesemo u helikopter i tren za im on uzlijeće prema Splitu i bolnici.

»Sretno!« — vičem za njima.

Deset godina Planinarskog puta »Dalmacija«

Navršilo se deset godina, kako je otvoren vejni Planinarski put »Dalmacija«. Zamisao o ovakvom putu po planinama Srednje Dalmacije datira još od 1968. godine, kao o zajedničkoj akciji planinarskih društava Splita. Kako je zamišljeno, nije ostvareno zbog potешkoća u dogovaranju. Napokon je ostvarenje prepusteno onom planinarskom društvu koje je tada imalo odgovarajuće kadrovske i materijalne uvjete, to jest Planinarskom klubu »Split«. Ovaj klub imenuje poseban odbor, koji najprije trasira stazu, čisti pojedine nepristupačne dijelove puta i obavlja vrlo zamašno markiranje. Istdobro se izrađuje Dnevnik, spomen-značka i Uputa za obilaznike.

Put je ostvaren zahvaljujući i svestranoj pomoći Brodogradnjeve industrije »Split«. Na otvorenju 26. studenog 1978. okupili su se planinari Splita i Dalmacije na vrhu Labištice gdje se nalazi kontrolna točka 1. S vrha Labištice krenula je kolona od oko stotinu planinara na prvu dionicu puta do Planinarskog doma »Malačka«, gdje ih je dočekalo preko 150 planinara, uzvanika i građana Splita. Na prigodnoj svečanosti bila su podijeljena priznanja organizacijama i pojedincima zasluznim za ostvarenje ove staze.

Put se proteže od vrha Labištice (701 m), pa preko Opera (650 m) Kozjaka (780 m), Mosora (1339 m) i Omiške Dinare (860 m) te završava na Biokovu (1762 m). Osim planina i vrhova na kojima su kontrolne točke, na putu su i druge zanimljivosti, npr. tvrđava Klis, spilja Vranjaca, srednjovjekovna gradina na hridini iznad Omiša i Malakološki muzej u Makarskoj. Ovih nekoliko posebno istaknutih mjesta obaveze su kontrolne točke puta.

Put je relativno dug, ima preko 120 kilometara markirane staze i zahtijeva sedam do osam dana hoda. Noćenje je moguće u planinarskim kućama na Kozjaku, Mosoru i Biokovu vikendom, a za najavljenje skupine i u ostalim danima u tjednu.

Vremenske prilike najbolje su u kasno proljeće i ranu jesen. Ljeti uspon treba poduzimati rano ujutro zbog velike vrućine. Valja računati s nedostatkom pitke vode ljeti u bezvodnom kraškom području, a zimi na snježni pokrivač i snažan vjetar. Bura je osobito neugodna na Biokovu zbog

hladnoće a može biti i opasna sa svojim naletima od preko 100 km na sat.

U proteklih 10 godina put je prošlo 187 planinara iz 46 društava i to iz Hrvatske 117 (iz Dalmacije 84), iz Bosne i Hercegovine 44, Slovenije 12 i Srbije 14. Po spolu bilo je 140 muških posjetilaca i 47 žena. Do 25 godina starosti bilo ih je 20, od 25 do 50 godina 78 i iznad 50 godina 89. U radnom odnosu bilo ih je 114, domaćica 12, studenta i učenika 20 i umirovljenika 41. Najstariji posjetioc bili su:

Ivan Majer (pok.) (1907), PK »Split« Split,
Miodrag Aleksić (1911), PD »Željezničar« Beograd
Anton Andrejić (1914), PD »Radovčica« Radovčica
Josip Korlaet (1914), PD »Željezničar« Zagreb,
Drago Bürger (1916), PD »Željezničar« Zagreb i
Dene Safret (1917), PK »Split« Split.

U sklopu obilježavanja 10. obljetnice puta, organiziran je prigodni obilazak 27., 28. i 29. studenog 1988. Za ovu jubilarnu priliku su pozvani planinari iz svih krajeva naše zemlje. Odazvalo se 40 planinara iz Vršca, Novog Sada, Subotice, Beograda, Sarajeva, Zenice, Jajca, Zagreba i Splita. U trodnevnom organiziranom obilasku posjećene su najznačajnije točke puta na Kozjaku, Mosoru i Biokovu. Zajedničko druženje i boravak u planini bili su na zavidnoj razini drugarstva i prijateljstva. Smještaj i dio prehrane organiziran je u obnovljrenom planinarskom domu »Malačka«. Na kraju ovog susreta podijeljene su spomen-značke i prigodni pokloni sudionicima ove akcije.

PK »Split« ostvario je ovaj jubilarni obilazak na opće zadovoljstvo, ali svakako uz značajnu pomoć suorganizatora i to SOUR Brodogradnja industrija »Split« i SOUR Autohrvatska Zagreb, RO »Auto-dalmacija« Split, koji su doprinijeli da akcija u potpunosti uspije, da se sudionici osjećaju ugodno i ponesu vrlo lijepo uspomene iz Dalmacije.

Informacije o obilasku Planinarskog puta »Dalmacija« daje Planinarski klub »Split«, Park skojevaca 8 (p.p. 45), 58000 Split.

Milan Sunko, prof.

Sportsko penjanje – novi sport

IVICA PILJIĆ

SPLIT

SVIJET SPORTSKOG PENJANJA

Sportski penjač svladava stijenu bez korištenja umjetnih hvatišta (klinova, skalica, užeta), pomoću svojih prstiju ruku i nogu. Za napredovanje koristi isključivo prirodne oprimke: rupice, žljebiće, žljebine, pukotine, mala izbočenja itd. Kod ovakvog penjanja velika se pažnja poklanja sigurnosti penjača, upravo zbog ekstremnih teškoća uspona. Dakle, penje se s užetom i uže se ukapča u klinove. Pad je sastavni dio sportskog penjanja. Zbog toga se penjač ukapča u klinove i, ako se drži pravila »igre«, padovi se završavaju sigurno, u zraku.

Za vrijeme penjanja svaki pokret iziskuje ekstremnu uvježbanost i snagu, a prije svega izvanrednu koncentraciju pažnje. Penjač se kreće visoko iznad definirane granice pada, visoko iznad onog što je bilo određeno za krajnju granicu čovjekovih mogućnosti.

Da bi to postigao sportski penjač svakodnevno trči, četiri pa i više sati posvećuje vježbama snage (utezima, zgibovima, sklekovima itd.) i vježbama koncentracije. Rezultat njegova rada je upravo nevjerljatna sposobnost prelaženja gotovo glatkih stijena. Izgleda čudno, ali milimetarski oprimak u stijeni postaje odlično hvatište. U stijeni ga održava savršen osjećaj za ravnotežu, koncentraciju i volju, ali isto tako i vještina korištenja trenja.

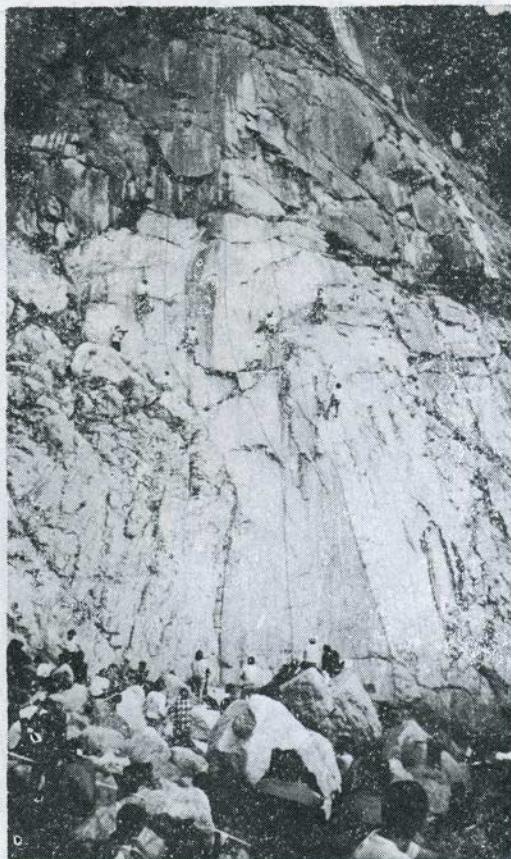
Trenje ostvaruje pritiskom svojih prstiju ruku na gladku površinu stijene uz pomoć magnezija i korištenjem izvanrednih svojstava gume, kojom su obložene »penjačice«, penjačke cipele lagane poput tenisica. Današnja tehnologija izrade užeta, s dovoljno velikim koeficijentom rastezanja, omogućuje velike dinamičke apsorpcije udara prilikom pada. Klinovi u stijeni su uglavnom posebni. Koriste se spitovi, ekspanzivni klinovi promjera 8 ili 10 mm, koji mogu izdržati dinamičke udare od 2000 kilograma.

Kod treniranja koje zahtijeva kontinuirani napor treba biti oprezan. Ako se ne vodi računa o doziranju treninga i o postupnosti opterećivanja, mogu stradati zgloboći na prstima. Takve ozljede su trajne i znače kraj bavljenja ekstremnim penjanjem. Zbog uistinu ekstremnih opterećenja moguće su općenito različite ozljede mišića i tetiva, ali stručnim pristupom mogu se izbjegći ili umanjiti na najmanju moguću mjeru.

Na natjecanju sportski penjač uspon svladava »na pogled«. To znači da uspon nikada nije bio vidio niti penjač. Prije svoga uspona nema pravo promatrati uspon, a vrijeme čekanja svoga nastupa provodi u izolacijskoj

zoni. To zahtijeva posebnu psihičku stabilnost, jer u izolacijsku zonu mora ući rano ujutro, pola sata prije početka natjecanja, a nastupi ponekad tek u toku večeri. Naporan i kvalitetan trening rezultirao je takvim sposobnostima, da danas vrhunski sportski penjači na natjecanjima penju uspone desetog stupnja teškoće, na pogled.

Na kraju, bolji je onaj tko je dosegao veću visinu. Suci s pomoćnih užeta pažljivo promatraju uspon i brinu se za striktno poštivanje natjecateljskih UIAA pravila. Precizno se mjeri svaki osvojeni centimetar, a radi pouzdanosti sudenja svaki se uspon snima video kamerom. Dosadašnje iskustvo je pokazalo da o stručnom i kvalitetnom sudenju ovisi uspjeh cijelog natjecanja. Zato se velika pažnja posvećuje izobrazbi sudačkog kadra UIAA.

Kup UIAA Jalta 1988

Foto: I. Piljić

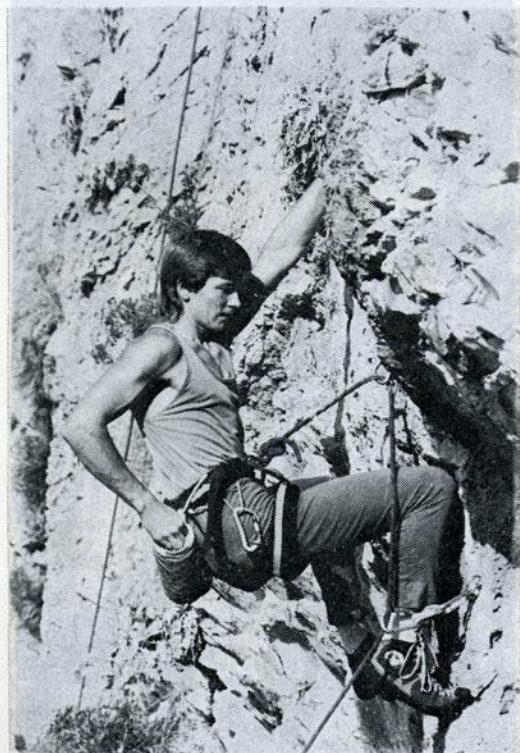
U ovom sportu teži se prvenstveno težini, a manje visini uspona. Pa ipak čovjekove mogućnosti gotovo da ne poznaju granice. Zahvaljujući sportskom penjanju, danas se slobodno penju usponi visoki i 1200 metara, većinom nadvisni, bogati minijaturnim oprimcima, na kojima vrhunski penjači provedu i preko trideset dana da bi uspon ponovili slobodno.

RAZVOJ SPORTSKOG PENJANJA U SVIJETU

Godine 1985. u Bardonekiji u Italiji natjecanje u ekstremnom slobodnom penjanju okupilo je sva vodeća penjačka imena svijeta. Natjecanje je obilovalo spektakularnim pot hvatima, bitkom za svaki milimetar dobivene visine, i privuklo oko 3000 gledalaca. Tako je rođeno sportsko penjanje.

U Italiji je ovakvih natjecanja bilo i 1984. godine, da bi već 1985. broj prijavljenih natjecatelja bio iznenađujuće velik. Dalje je sve teklo streljivo.

Godine 1986. održavaju se natjecanja u Arku i Bardonekiji u Italiji, više natjecanja u Francuskoj, od kojih je najznačajnije ono u Troubatu, natjecanje u Španjolskoj i u Jugoslaviji na Marjanu u Splitu.

Ivica Matković, član AO »Mosor«, jedan od prvih i sada vodeći sportski penjač u Hrvatskoj (u Marjanovoj stijeni)

Foto: F. Klarić

Godine 1987. UIAA (Internacionalna alpinistička unija) razmatra fenomen munjevitog razvoja sportskog penjanja i daje svoju suglasnost da se sportsko penjanje legalno prizna unutar organizacije UIAA.

U rujnu 1987. u Chalainu, u Francuskoj, UIAA organizira konstitucijski sastanak svoje sportsko-penjačke komisije (CEC). Sastanku se odazvalo dvadeset zemalja, a zahvaljujući sluhu PSH, na ovom povijesnom sastanku bila je prisutna i Jugoslavija. »Sastanak je možda slučaj bez presedana u povijesti razvoja nekog sporta jer su za tri dana formirana sva organizacijska i natjecateljska pravila.« Ova rečenica je citat generalnog sekretara UIAA, g. Filipinija. O ozbiljnosti sastanka govori i prisutnost člana MOK-a (Međunarodnog olimpijskog komiteata). Sve odluke sastanka, UIAA je potvrdila na svom sastanku u Marakešu u listopadu 1987. godine.

U studenome 1987. u Grenoblu je organizirano prvo prvenstvo svijeta i to u dvorani na umjetnoj stijeni. Dvorana koja može primiti 10 000 gledalaca, u finalu je primila 12 000 gledalaca koji su burno promatrati i komentirati spektakularno natjecanje na 16 metara visokoj umjetnoj stijeni, čija je osnovna prepreka bila 4-metarski strop. Nastupilo je 120 natjecatelja iz cijelog svijeta.

U prosincu 1987. na umjetnoj stijeni u Parizu je održan Rock Masters na koji su pozvani samo elitni svjetski penjači, tada dvadeset njih.

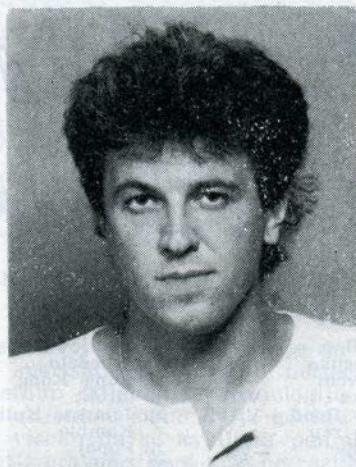
U 1988. je u svijetu održano dvadesetak natjecanja od kojih je svakako najvrednije i s najjačom konkurenjom bilo ono u Arku. To je do sada najjači Rock Masters ikada održan. Ova godina je najznačajnija po tome što se uspješno odvio eksperimentalni svjetski kup UIAA.

Od 1989. kreće službeni svjetski kup UIAA, koji je svakako najdinamičnije sportsko-penjačko natjecanje. Prvo natjecanje za svjetski kup 1989. održat će se u Velikoj Britaniji, što dovoljno govori o probojnosti ovog sporta. Naime, Velika Britanija je najdulje odljevala natjecanjima i žestoko im se protivila. Pod pravim naletom sportskog penjanja zaključila je da je ipak bolje ovaj fenomen zadržati u svojim okvirima.

CEC i njen izvršni komitet (CICE) uporno i aktivno rade na ekspanziji sportskog penjanja. Rezultat je vrlo očit: sportsko penjanje je definitivno potvrđeno kao demonstracijski sport na idućoj Olimpijadi u Barceloni 1992. godine, ali i na zimskoj Olimpijadi u Albertvilu.

U Evropi se među mladima sportsko penjanje slobodno može proglašiti masovnim sportom. I Amerika postepeno kvalitetom hvata korak s najboljim svjetskim penjačima, a to su za sada neprikosnoveno Francuzi. Među njima je i najbolji od najboljih, prvi penjač svijeta, Patrick Edlinger, dvadesetosmogodišnji neprikosnoveni »realizator snova« u vertikalnom svijetu.

Iako još nema ni trideset godina (rođen je 1961. u Splitu), za Piljića se slobodno može reći da je već postao doajenom sportskog penjanja u Hrvatskoj. Planinarstvom se počeo baviti još kao dječak (član splitskog »Mosora« je od 1978.), a otkad je završio »Mosorovu« alpinističku školu, sportsko penjanje postalo je sastavni dio njegove ličnosti. Aktivni je član AO PD »Mosor«. Pomaze AO u radu alpinističkih škola i vodi 1988. njegovu ljetnu alpinističku školu, u »Mosoru« je tri godine bio potpredsjednik, tajnik je Planinarskog saveza Split od 1987. Već u početku penjačke karijere počeli su ga privlačiti minijaturni oprinci na stijenama dalmatinskih planina i u Paklenici a od 1984. sistematski je »bušio« stijene na Marjanu u Splitu, zajedno s Ivicom Matkovićem i Zlatkom Kunosićem. Rezultat: 45 novih smjerova u Marjanu, prva organizirana sportsko-penjačka natjecanja (Marjan '86 i '87) i tiskanje penjačkog vodiča »Marjan« (Split 1986). Do danas je ispenjao 350 smjerova, od čega 35 prvenstvenih. Najdraže su mu stijene kod Omiša gdje je prvenstveno penja teškoće do VII+ i o njima sada piše vodič zajedno s Igorom Jelačićem. Istodobno se posvetio organiziranju sportskih penjača i njihovoj afirmaciji u zemlji i inozemstvu. U kratkoj, ali bogatoj karijeri spomenimo da je jugoslavenski delegat u CEC UIAA, bio je predsjednik internacionalnog žirija na svjetskom kupu u Jalti, a službeni je sudac UIAA, osnivač i predsjednik Jugoslavenske sportsko-penjačke komisije u PSJ, suorganizator prvog jugoslavenskog prvenstva u dvorani te da je uza sve to stigao da godinama na Radio Splitu daje tjedni izvještaj o alpinističkim događajima. Po zanimanju je inženjer elektrotehnike

(uža struka telekomunikacije), a radi u Institutu za istraživanja i razvoj Tvornice »Nikola Tesla«, odjel u Splitu.

(Z. P.)

RAZVOJ SPORTSKOG PENJANJA U JUGOSLAVIJI

Prvi put su se slobodni penjači Jugoslavije sastali na Kleku u listopadu 1985. godine. Tamo je Metod Škarja prikazao dijapositive s natjecanja u Bardoneckiji, što je bio konačan poriv splitskim penjačima iz AO PD »Mosor« da u travnju 1986. organiziraju prvo prvenstvo Jugoslavije u sportskom penjanju Marjan '86. Organizaciju je vodio Ivica Piljić. Natjecanje je održano na južnoj stijeni Marjana a okupilo se 30 natjecatelja i bilo čak otvorenog tipa jer su nastupili natjecatelji iz Austrije i SR Njemačke.

U travnju 1987. ponovo je organizirano natjecanje na Marjanu, ali to nije i jedino te godine. Riječani organiziraju natjecanje u Veloj Dragi na Učki u svibnju, pod vodstvom Vlade Paušića. Za njima Zagrepčani u listopadu organiziraju natjecanje na vrlo atraktivnoj stijeni Podrutskog Gubca blizu Varaždina, koje je vodio Boris Čujić.

Na svjetskom prvenstvu u Grenoblu u studenome 1987. Vili Guček, član AO »Trbovlje« iz Trbovlja, u konkurenciji od 120 natjecatelja, osvaja 10. mjesto, a Tadej Slabe, član AO »Matica« iz Ljubljane, dvanaesto. To je u tom trenutku bio apsolutni svjetski vrh sportskog penjanja.

U rujnu iste godine član AO PD »Mosor« iz Splita Ivica Piljić predstavlja Jugoslaviju na konstitucijskom sastanku CEC UIAA i daje značajan doprinos stvaranju UIAA pravila, zahvaljujući iskustvu s organiziranjem dvaju natjecanja na Marjanu. Neposredno po-

tom izabran je za jugoslavenskog delegata u CEC UIAA.

Otada je Jugoslavija prisutna na sastancima CEC UIAA, pa tako i na sastanku u Grenoblu gdje je definiran eksperimentalni svjetski kup.

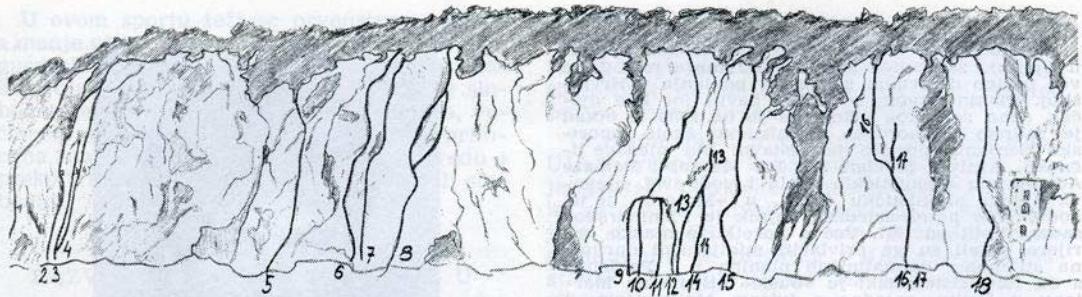
UIAA je na svjetskom prvenstvu u Grenoblu izabrao Ivicu Piljića u UIAA žiri koji je nadgledao natjecanje i ovlastila ga da dade službenu UIAA izjavu za novine. Velik uspjeh naših penjača, te aktivan i fer rad na natjecanju i u CEC-u našeg delegata, donio je našoj zemlji nezanemariv ugled u sportsko-penjačkom svijetu. Bila je to burna i plodna godina sportskog penjanja.

Godina 1988. počela je odlično, dobro organiziranim prvenstvom Jugoslavije u travnju, na Ospu, Osp 88. Natjecanje je organizirao AO »Kranj«, a vodio ga je Tomo Česen. To je ujedno bilo prvo sportsko-penjačko natjecanje u Sloveniji.

U lipnju te godine Tadej Slabe na natjecanju u Bardoneckiji osvaja 15. mjesto. Kada se pogleda prvi 15 imena i razlika u postignutoj visini, jasno je da je Slabe sportski penjač najviše svjetske razine.

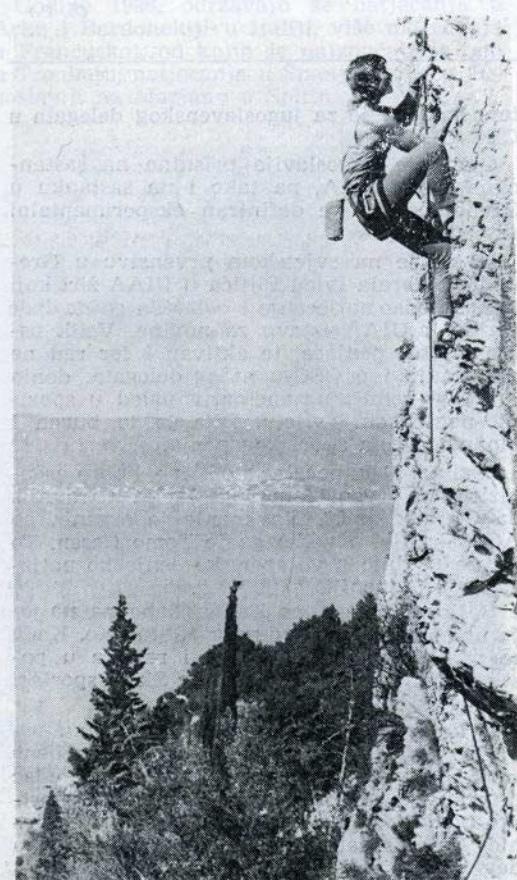
U kolovozu Ivica Piljić u Chamonixu uspješno završava prvi seminar za službene suce UIAA za sportsko penjanje i kao sudac pripravnik sudi na prvom Evropskom sportsko-penjačkom prvenstvu za juniore. Naš junior Nejc Zaplotnik na tom natjecanju osvaja deveto mjesto.

U rujnu CICE UIAA određuje Ivicu Piljića za predsjednika internacionalnog žirija na natjecanju za svjetski kup Jalta 88, na Krimu, SSSR. Piljić je uspješno obavio ovu dva-

Usponi u južnoj stijeni Marjana (crtala Marina Piljić)

1. Paukov strop	VI	15. Jakopija	VII	27. Bedalov-		40. Adagio	-X
2. Puh	IV	16. Sara	VII	-Gabrić	+IV	41. Smokva	VI
3. Čao Bla	VI+	17. Carlijev klub	-VIII	23. Crveni kamin	+IV	42. Anya	VII
4. Poprdenka	V+	18. Ogledalo	VI+	29. Kolibri	VI+	43. Ljevo od	
5. Društveni	-IV	19. Hcng Kong		30. Manaslu 83	V	čempresa	VII+
6. Anuška	VIII+	20. direkt	-IX	31. Božićev	V	44. Desno od	
7. James Bond	-VIII	21. Jelaska, Kulić,	V+	32. Kamin	-IV	čempresa	V
8. Lastin rep	V	22. Kambić	V+	33. Ekspediciski	-IV	45. AOM	V
9. Kowapy	-VII	23. Popaj	VI+	34. Gracija	-VIII	46. Prevjes sv.	
10. Pimi	-V	24. Oliva	VI+	35. American style	VI+	Jere	-VII
11. Glatka iluzija	V+	25. Ivin tavan	VIII	36. Glorija	VIII	47. Prstaci	-VIII
12. Makoto	IV	26. Banana Split	-VIII	27. Bolero	VII+	48. Teško vrijeme za	
13. Pantagana	VI	27. Gaču	VII	33. Black Boy	VII+	prepotentne	VII
14. Salvatore	VI+	28. Jelačić-		39. Marulianus	VI	49. Depresija	VII+
		-Lukinović	IV				

Stijena u Marjanu kod Splita, eldorado sportskog penjanja (u stijeni Ivica Matković)

Foto: F. Klarić

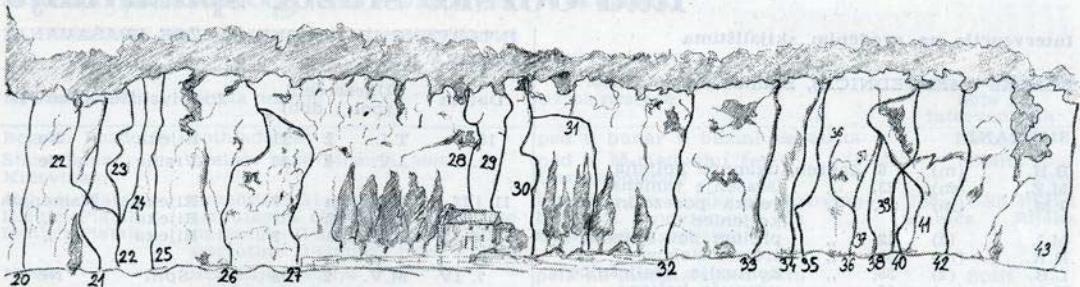
Južna marjanska stijena odigrala je značajnu ulogu u stvaranju sportskog penjanja u Jugoslaviji. Stijena je visoka do četrdeset, a duga oko trista pedeset metara i obiluje raznovrsnim tipovima teškoća. Tu je 1986. održano prvo natjecanje u ekstremnom slobodnom penjanju u Jugoslaviji. Penjani su usponi »Popaj«, »Ogledalo«, »Carlijev klub« i »Marulianus«, posebno stvoreni za ovo natjecanje. Usponi su bili odlično pripremljeni, potpuno sigurni, a za tu godinu čak i preteški za veliku većinu natjecatelja. Tako je uspon »Marulianus« prvi put uspješno prepenjan tek godinu i po dana poslije u sklopu priprema za prvo svjetsko prvenstvo u Grenoblu.

Iako vrlo mlađ sport u svijetu, a kod nas prvi put prisutan u Splitu, gradu nogometa, finalno natjecanje 1986. promatralo je oko tisuću gledalaca. Publiku je vrlo brzo privatila taktika uspona i splitski temperamento čak i navijala za odabранe ljubimce. Već 1987. ispod stijene je u dva dana prošlo oko tri tisuće gledalaca, a finale ih je pratilo oko dvije tisuće. Marjan '87 je uistinu pobudio velik interes kod Splitsčana i oni su na ugodnom travanjском suncu tako popunili raspoloživ prostor ispod stijene da je čak organizacijska komunikacija bila otežana. Ovo su do sada svakako međijski najuspjelija natjecanja, a s najvećim brojem gledalaca.

Južnoj marjanskoj stijeni može se prići na više načina. Za one koji su prvi put u Splitu, najsigurnije i najbrže je da na splitskoj Rivi uzmu autobus koji vozi do Oceanografskog instituta. Treba izići na pretposljednjoj stanici, s koje se kratkom stazicom pored crkvice Gospe od sedam žalosti uspnete do asfaltirane ceste u podnožju stijene. Promet vozilima kroz veći dio Marjana nije dozvoljen, pa je za duže pješačke pristupe najbolje konzultirati marjanski vodič, knjižicu koju možete kupiti u prostorijama PD »Mosor« u Splitu, Marmontova br. 2.

naestodnevnu dužnost, nakon čega je službeno proglašen sucem UIAA. To je bio prvi UIAA sudac koji je na tu funkciju unaprijeden s dužnosti predsjednika internacionalnog žirija i trenutno jedan od pet sudaca na svijetu.

U listopadu je u Sloveniji održano još jedno natjecanje, u Vipavi, Pokal Bela 88. Bilo je to otvoreno natjecanje, na kojem su na-

stupili i natjecatelji iz Italije. Organizaciju je vodio Peter Podgornik.

Na inicijativu KA PSH razvija se suradnja s KA PZS, i ta dva Saveza jedini kontinuirano rade na razvoju sportskog penjanja u Jugoslaviji. U tom smislu je i PSJ prenio sva ovlaštenja na KA PSH i KA PZS. Njihov zajednički rad rezultirao je 24. studenog 1988. stvaranjem JUSPEK-a, (Jugoslavenske sportsko-penjačke komisije) pri KKA PSJ. Za predsjednika komisije izabran je Ivica Piljić, a za potpredsjednika Ajo Slamić.

U Zagrebu se 16. prosinca prvi put sastala planinarska organizacija Jugoslavije s Olimpijskim pokretom. Predsjednik Jugoslavenskog Olimpijskog Komiteta (JOK-a), dr. Ivan Mecanović, primio je na sastanku predsjednika Jugoslavenske sportsko-penjačke komisije ing. Ivicu Piljića, novinara Miroslava Ambruš-Kiša, člana predsjedništva Planinarskog saveza Zagreba, i prof. Borisa Čujića, predsjednika sportsko-penjačke potkomisije KA PSH, vodećeg sportskog penjača Zagreba.

Na sastanku predsjedništva PSJ, 14. siječnja 1989. godine, JUSPEK je uvršten u načrt novog statuta PSJ, kao posebna samostalna komisija.

Treba naglasiti da je sportsko penjanje uvjetovalo niz slobodnih ponavljanja ekstremnih klasičnih uspona u našoj zemlji i svijetu. Ostvareno je na stotine ekstremnih slobodnih uspona u našoj zemlji, koji jasno govore o jednoj novoj generaciji, njenoj kvaliteti i upornosti da nezadrživo napreduje u vertikalnom svijetu minijaturnih oprimaka, u vertikali u kojoj su stvoreni novi kriteriji vrijednosti i bez čega se danas ne može zamisliti kvalitetno bavljenje alpinizmom.

Nakon uspona već legendarnog Tome Česena 1987. godine u sjevernoj stijeni Grandes Jorasses, sve ovo postaje još i jasnije. Cesen je uradio prvo ponavljanje i prvo solo ponavljanje uspona »No siesta«, 1200 metara vertikalne i nadvisne stijene, preko 90 stupnjeva nagiba u ledu, s teškoćom u stijeni VII A2, sa slabom mogućnosti osiguranja, za 11 sati penjanja. Taj Česenov uspon je u svim svjetskim žurnalima proglašen evropskim usponom sezone.

Komentirajući ovaj svoj uspjeh, Česen je u »Deli« izjavio: »Sportno plezanje je osnov vsega!«. Ovaj vrhunski alpinist danas slobodno penje teškoće do IX+.

PERSPEKTIVE

Što je razvoj brži, to je očitije da je budućnost sportskog penjanja u natjecanjima na umjetnim stijenama. Tehnologija izrade umjetne stijene u samo dvije godine popela se tako visoko da se kvaliteta penjanja na umjetnoj i pravoj stijeni više ne razlikuje. U 1989. održat će se devet natjecanja za svjetski kup UIAA, tri UIAA prvenstva kontinenta (Europe, Amerike i Azije) i Rock Masters natjecanja (Rock Masters — Majstori stijene).

Za 1989. godinu u Jugoslaviji je planirano održavanje sedam natjecanja. Na tom temelju će se izvršiti klasifikacija naših penjača, formirati jugoslavenska penjačka liga i izabrati jugoslavenska penjačka reprezentacija. Kreirani sustav bodovanja sličan je onom usvojenom kod skijanja, a bodove donose mjesta od prvog do petnaestog. U studenome će Jugoslavija biti domaćin sastanka CEC UIAA, a uporan rad ima za cilj prijavljivanje Jugoslavije kao organizatora natjecanja za svjetski kup 1990. godine. U Sloveniji raste broj sportsko-penjačkih škola. U proljeće će se u Splitu održati i prva sportsko-penjačka škola u Hrvatskoj i to za uzrast od 12 do 16 godina, kao i za starije, te prvi seminar za jugoslavenske sportsko-penjačke suce.

Od »Marjana 86« i Piljićevog putovanja u Chalain 1987. pa do danas nije prošlo mnogo vremena, međutim, sasvim dovoljno da se sportsko penjanje kod nas razvije u vrhunski sport, dokazujući to svojim penjačkim i organizacijskim uspjesima. Ideja začeta u srcima nekolicine, u divnom ambijentu južne marjanske stijene, uz uporan rad pun entuzijazma, rezultirala je bogatim sportskim plodovima.

Sportsko penjanje privlači sve veći broj mlađih kod nas i u svijetu i nestripljivo hrli u svojoj prvoj Olimpijadi. Zagreb će u ožujku 1989. postati jedan od pet gradova u svijetu u kojem će se održati natjecanje u dvorani na umjetnoj stijeni. Bit će to prvo dvoransko prvenstvo Jugoslavije u maloj dvorani Doma sportova, s nazivom Art Rock '89. Još jedan korak dalje u razvoju ovoga mladog sporta.

Komisija za alpinizam Planinarskog saveza Hrvatske
Sportsko-penjačka potkomisija

Rad Gorske službe spašavanja

Intervencije na uređenim skijalištima

SLJEME (MEDVEDNICA), Stanica Zagreb, 1985.

SIJEČANJ

B.H.	(m)	6,	Zagreb,	uganuće koljena
M.Z.	(m)	23,	"	iščašenje ramena
J.M.	(m)	29,	"	velika porezotina nat-
				koljenice
M.I.	(ž)	12,	"	prelom potkoljenice
D.K.	(m)	39,	"	srčana slabost
L.B.	(ž)	38,	"	kontuzija kralješnice
U.I.	(m)	15,	"	uganuće koljena
R.R.	(ž)	18,	"	uganuće gležnja

VELJACA

L.D.	(m)	25,	"	uganuće koljena
C.M.	(m)	17,	"	kontuzija glave i potres
				mozga
M.S.	(m)	16,	"	rana na uhu
D.T.	(m)	11,	"	uganuće koljena
S.B.	(m)	38,	"	nagnjećenje prsta ruke
S.M.	(m)	16,	"	uganuće gležnja
B.M.	(ž)	19,	"	kontuzija zapešća

OŽUJAK

O.B.	(ž)	43,	"	uganuće koljena
C.R.	(m)	42,	"	uganuće koljena i kon-
				tuzija vrata
J.T.	(ž)	40,	"	uganuće gležnja
C.R.	(m)	7,	"	rana na glavi
K.M.	(ž)	34,	"	kontuzija koljena i nat-
				koljenice

PLATAK, Stanica Rijeka, 1985

(uz pomoć drugih stanica GSS PSH)

SIJEČANJ

L.M.	(m)	13,	Rijeka,	prelom podlaktice
R.J.	(ž)	12,	Rijeka,	uganuće koljena

SLJEME (MEDVEDNICA), Stanica Zagreb, 1986

SIJEČANJ

P.M.	(m)	51,	Zagreb,	prelom nadlaktice
T.T.	(ž)	12,	"	uganuće palca ruke
B.S.	(ž)	17,	"	uganuće koljena
S.I.	(ž)	15,	"	udarac u trbuš, ruptura slezene
D.H.	(m)	?,	"	prelom potkoljenice

VELJAČA V

V.M.	(m)	12,	"	pothladenje
R.I.	(m)	22,	"	oderotina nosa i čela
T.S.	(m)	22,	"	uganuće gležnja i ko-
				ljena
G.J.	(ž)	24,	"	prelom potkoljenice
G.T.	(m)	24,	"	iščašenje palca ruke
D.L.	(ž)	7,	"	prelom podlaktice
S.I.	(m)	71,	"	kontuzija ramena, rana
				na glavi
V.Z.	(m)	29,	"	potres mozga, rane na
				licu i nosu

OŽUJAK

J.O.	(m)	14,	"	potraga, bez ozljeda
R.B.	(m)	25,	"	prelom podlaktice
S.I.	(ž)	12,	"	rana na uhu
J.H.	(m)	29,	"	uganuće koljena
H.R.	(m)	59,	"	prelom podlaktice,
				kontuzija rebara i noge
R.J.	(m)	39,	"	prelom podlaktice
F.M.	(m)	10,	"	prelom potkoljenice
B.M.	(m)	35,	"	subluksacija ramena

Za ostala skijališta nedostaju podaci
(U idućem broju 1987. godina)

INTERVENCIJE GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA GODINA 1985.

Datum	Unesrećeni (spol i dob)			Prebivalište	Član PD
18. I	T.I.	ž	11	Rijeka	Ne
31. I	J.V.	ž	30	Vrsine	Ne
11. i 12. I	F.B.	m	?	Rijeka	Kamenjak
	M.M.	ž	?	Rijeka	"
	M.M.	m	?	Rijeka	"
7. IV	M.V.	ž	15	Split	Ne
20. VIII	S.P.	m	44	Čehoslovačka	?
29. XI	??	ž	?	Zagreb	Da
	??	ž	?	Zagreb	Da

GODINA 1986.				
10. II	E.N.	m	31	Zagreb
16. II	B.I.	m	14	Zagreb
	T.Z.	m	14	Medved-nica
3. III	L.?	m	30	Zagreb
6. III	Z.B.	m	24	Karlovac
6. III	R.M.	m	?	Dubovac
1. V	V.R.	m	35	Skradin
				Samobor
2. V	K.M.	ž	22	Japetić
2. V	P.S.	m	28	Maribor
3. V	M.V.	m	37	Zadar
3. V	P.J.	m	19	Paklenica
	H.I.	m	?	Zeljez-ničar
9. VIII	J.Z.	m	12	Nova Gorica
				Nova Gorica
15. VIII	J.A.	m	?	Seline
6. IX	??	m	?	SR Njemačka
7. IX	??	ž	30	Zagreb
14. IX	K.R.	m	?	Velebit
12. X	M.A.	m	16	Zagreb
19. i 20.	X.A.A.	ž	17	Sutjeska
	B.D.	m	17	?
	A.R.	m	17	?
	P.N.	m	17	?

GODINA 1987.				
11. I	Z.M.	m	31	Rijeka
12. I	U.S.	m	41	Zagreb
	U.V.	ž	15	Velebit
	U.E.	m	13	Zagreb
31. I	S.M.	m	35	Zagreb
	i skupina od 6 planinara			Velebit
7. II	B.F.	m	36	Karlovac
22. II	A.P.	m	?	Beograd
	S.L.	m	?	Ne
	M.?	m	?	Ne
	S.M.	m	?	Zagreb
21. IV	D.P.	m	28	Zagreb
24. IV	??	m	40	Austrija
				?
31. V	S.N.	m	5	Kaštel Kambelovac
7. VI	S.T.R.	m	63	Split
7. VI	??	m	?	Mosor
	??	m	?	Engleska
7. X	P.D.	m	37	Zagreb
18. X	??	ž	60	Velebit
	??	?		Ne
16. XII	D.N.	m	?	Split
				Mosor
				Ne

Planinarskog saveza Hrvatske

PS HRVATSKE PRI PLANINARSKIM NESREĆAMA

Mjesto nesreće	Vrsta ozljede	Uzrok nesreće	Stanica GSS PSH koja je intervenirala
Begovo Razdolje	pothlađenje	pad u bunar u blizini skijališta	Delnice
Stara jama Krčevina	prelom baze lubanje, smrt	pad u 80-metarsku jamu (samoubojstvo)	Split
Hahlići-Platak	smrzotine III stupnja	lutanje i dva bivaka po ekstremnoj hladnoći i nevremenu, uz neprikladnu opremu	Tečaj GSS PSH i Stanica Rijeka
Hahlići-Platak	amputacija članaka prstiju ruke		
Hahlići-Platak	smrzotine II stupnja ruku i nogu		
Mosor	smrzotine II stupnja ruku i nogu		
Biokovo	iščašenje gležnja	pala na planinarskom putu	Split
	kontuzija kralješnice, razderotinjeni pokušaj solo-penjanja		Makarska
Petešovec	na nogama, rukama i licu	i pad od 6 metara	
Petešovec	potraga, bez ozljeda	izgubile se na planinarskom putu	Delnice
Medvednica	potraga bez ozljeda	zbog snježnog nevremena ostao na Sljemenu, vratio se sam	Zagreb
Medvednica	potraga bez ozljeda	skijaši se izgubili i spustili u Bistro	Zagreb
Medvednica	potraga bez uspjeha		Zagreb
Kanin	prelom ključne kosti	pao na skijanju izvan piste	Karlovac
Jama Golubnjača	potraga u jami, bez uspjeha		Zadar
Velika Paklenica	subluksacija gležnja	pad pri boulderingu	ekipa GSS-PSH
Čuk, Paklenica	prelom kosti stopala, uganuće gležnja	pad pri penjanju u Smjeru po rebru	dva člana GRS, ekipa GSS-PSH, alpinisti
Maniti kuk, smjer Albatros	iščašenje ramena	nezgoda pri penjanju	ekipa GSS-PSH
Anića kuk, smjer Half moon	oguljena koža s jagodica	zadržao pad partnera	ekipa GSS PSH
Anića kuk, smjer Karabore	četiri prsta ruke	rana na glavi, potres mozga, lom pašao kao prvi penjač 60 m	ekipa GSS-PSH
Mala Paklenica	prsta ruke, kontuzija rebara	drugi u navezu	
Mala Paklenica	duboka rana na nadlaktici	zapenjao se u stijeni, pao, ali bez ozljeda	Zadar
Vrata, Triglav	bez ozljeda	zadržao pad partnera	
Mala Paklenica	potraga bez ozljeda	zalutao i zatekao ga mrak	Zadar
Vrata, Triglav	rana na glavi	u masovnom planinarskom pohodu zadobio kamen u glavu	Zagreb
Velo polje	uganuće koljena	nezgoda na planinarskom pohodu	Zagreb
Borisov dom, Paklenica	obolio		Zadar
Okić	kontuzija lakta, uganuće zapešća, pad pri penjanju na gradinu rane na licu	pad pri penjanju na gradinu	Samobor
Medvednica	potraga bez ozljeda	zalutali i zatekla ih noć, lutanje pogodovala nova šumska cesta koja je narušila planinarski put i markacije	Zagreb
Hahlići	Smrzotine ruku i nogu, posjekotina šake	lutanje u nevremenu, iscrpljenost	Rijeka
Samarske stijene	potraga bez ozljeda, pomoć u povratku	zarobljeni u planinarskom skloništu zbog visokog snijega i nevremena	Zagreb, Delnice, Ogulin
"		poskliznuće zbog neprikladne opreme, cipele za skijaško trčanje po ledu	Zagreb
"		poskliznuće na skijama i pad u 100-metarsku jamu	Zagreb, Karlovac, Ogulin
"		pad helikoptera	Karlovac, Samobor
Bjelolasica	mnoogostruki ozljede, smrt		
Matić-poljana	ozljeda glave		
"	lom ruke i noge		
"	ozljeda (lom?) potkoljenice		
"	rana na čelu		
Anića kuk, Velebitaški smjer	mnoogostruki ozljede glave, udova, pao kao prvi penjač, bez i trupa, smrt	medusiguranja	Zadar
Paklenica	uganuće gležnja	krivo stao na planinarskom putu	Split
Malačka	rana na glavi	pad sa stijene od 5 m	Split
Biokovo	iscrpljenje, smrt	lutanje	Makarska, Split
Paklenica, Čuk	bez ozljeda		
Paklenica	potraga, bez ozljeda	lutanje u stijeni, mrak	Split
Paklenica	uganuće gležnja	zaostao za grupom zbog magle	Zadar
Velebit Čelavac	upala zglobo	krivo stala na planinarskom putu bolest radnika na releju	Split

Riječ urednika

Običaj je da urednici povremeno upućuju poruke čitateljstvu, bilo u povodu nekoga dogadaja, obljetnice ili jednostavno u obliku novogodišnje čestitke. Na taj način objavljuju svoj programatski kredio ili najavljaju novitet u idućem godištu. Budući da se s takvom porukom već dugo nisam javio, pokušat ću u idućim recima ispuniti svoju dužnost. Zapravo ni nema ništa nova jer u desetom desetljeću uspješnog izlaženja časopisa nema potrebe za unošenje nekih bitnih novosti. Časopis se od 1898. do danas postepeno prilagođavao duhu vremena, bez lomova i kriznih razdoblja. Zar nije i to dokaz širine planinarske misli, njezine trajne aktualnosti i duha tolerancije među planinarima?

Uredništvo svako malo dobiva pisma čitalaca s prijedlozima, pitanjima ili prigovorima. Da bi se na sva ta pisma pojedinačno odgovorilo uredništvo bi trebalo imati profesionalnog radnika, a zapravo radi na amaterskoj osnovi. Pokušat ćemo zato taj nedostatak donekle ispraviti na ovom mjestu i to na način da pokažemo kako sastavljamo jedan broj NP i koje nas ideje pritom vode.

Prispjeli članci i prilozi razmatraju se na sastanku uredničkog odbora, pri čemu je najdelikatniji dio posla odbiti neki prilog. Odbija se najčešće zato što se po tematiku ne uklapa u časopis, rjeđe zbog nedostatka kvalitete. Ako je tema zanimljiva, uredništvo će zadužiti nekoga svog člana da takav članak dotjera i pripremi za tisak. Tako se pogotovo radi ako se pisac javlja po prvi puta i ako nema iskustva u pisanju. (Jeste li opazili da u svakom broju ima bar jedan novi pisac?) Smatramo, naime, da početniku treba pomoći jer ga se odbijanjem članka obeshrabruje za daljnje pisanje i tako se možda gubi suradnik koji ima talenta i koji bi mogao postati dobar pisac. No ipak, valja znati da časopis ima ograničen prostor i da svi poslani prilozi ne mogu ući — selekcije mora biti. Tu sad treba imati diplomatskih sposobnosti: kako odbiti ponuđeni članak a da ne povrijedimo pisca. Nekad imamo dobru motivaciju: o toj temi nedavno je već pisano ili, prilog je bez ilustracija a tema ih zahtijeva (npr. putopis), članak je predugačak i treba ga skratiti, sadržaj nije zanimljiv za širi čitalački krug (npr. materijal arhivske vrijednosti). Ponekad i tu valja činiti ustupke pa onda takve priloge tiskamo manjim slovima tako da časopis ne preopterećujemo tekstrom koji većina čitalaca preskače.

Evo, kako smo, na primjer, komponirali ovaj broj. Držimo se načela da u svakom broju mora biti za svakoga čitaoca ponešto. Kao i svake godine, uvodnik prvog broja posvećen je djelatnosti PSH prošle godine. Taj mukotrpni posao sažimanja, a da ništa važno ne bude propušteno, po nepisanoj tradiciji radi tajnik Nikola Aleksić. Odmah zatim, kao udarni članak, donosimo prilog o pripremama za osvajanje Mount Everesta — »događaj stoljeća« u našem planinarstvu.

Donosimo ga to radije što naši alpinisti poslijednjih godina sve manje pišu (je li im presahnuła inspiracija ili ništa ne rade pa nemaju o čemu pisati?). Dva putopisna priloga »pokrivaju« inozemnu rubriku: Trošeljev o usponu na najviši vrh Karpatu u Rumunjskoj i Lukačev iz Male Azije. Domaći putopisi, po našoj staroj koncepciji, obuhvaćaju sve planine Jugoslavije, u ovom broju Hridski krš u Prokletijama, dva istoimena vrha od kojih je jedan u Bosni, i Drgomalj u Gorskem kotaru, o kojem se vrlo rijetko piše (opet novi suradnik!).

Dva priloga odišu lirske ugodajem. To su Kaučićev doživljaj Velike pod Papukom i, osobito, članak »Čez meggle k soncu« vrijedne Varaždinke Mire Šincek — po prvi put prilog iz dijalektalne književnosti u NP. U ovom broju imamo i reportažu. Za to se pobrinuo gorski spašavalac iz Makarske Borut Kurtović koji je doživio uzbudljivu avantuру u zraku. Zaštita prirode, koja je oduvijek na srcu nama planinarima, zastupljena je s dva priloga. Jedan izrazito pogoda alpiniste (neka ga pročitajte!). Dokumentacijski materijal (dva jubileja i spašavalčka statistika) tiskani je manjim slovima radi štednje na prostoru, no to ne znači da je manje vrijedan, naprotiv!

NP posvećuje sve više prostora novom sportu koji se razvija pod planinarskim okriljem. To je sportsko penjanje. Lani smo mu otvorili i posebnu rubriku i dosad ju je popunjavao naš slovenski suradnik Dare Božić. Sad su se napokon pojavili i penjači iz naše republike i to odmah, ni više ni manje nego pravom studijom. O standardnim rubrikama na kraju časopisa nećemo govoriti, jedino treba ponovno upozoriti organizatore planinarskih pohoda da se radije koriste rubrikom »Kamo na izlet« nego da nam poslije akcije šalju izvještaj, uostalom, to je u njihovu vlastitom interesu.

Spomenimo da nas mnogi dužnici (ima ih koji duguju pretplatu i za dvije godine) tjeraju u financijski škripac. S obzirom na trajnu inflaciju čak nije isto plati li netko pretplatu na početku ili na kraju godine. Zato smo primorani da ubuduće mijenjamo visinu pretplate u toku godine a dužnu »pretplatu« iz prošlih godina obračunavamo po sadašnjoj nominalnoj pretplati (u 1987. pretplata je bila, na primjer, 2.000 din).

I na kraju, što ćemo čitati u idućem dvostrukom? Za neke smo priloge već sigurni. Goran Majetić iz Karlovca (novi suradnik) obraduje planinu Vinicu i tako izlazi ususret Zlatku Galzini iz Zadra koji se na 44. stranici ovog broja žali da nedostaju obrade pojedinih planina. Rudo Starić iz Karlovca iznijet će na književni način (uzor mu je E. A. Poe) svoj »doživljaj strave« kad mu se na alpskom vrhu srušila snježna streha pod nogama. Tomislav Jagačić iz Varaždina u reportažnom stilu opisuje događaje jednog vođe puta i još mnogo drugih priloga...

Branimo planine od zagadivanja

HRVOJF POLAN

ZAGREB

Posljednjih je godina čovjek sve više ugrožen upravo od samog sebe. Problem ekologije i u nas se sve više aktualizira, ali ipak ne dobiva potreblno značenje. Mnogi od nas polaze u planine nastojeći da pobjegnu od zagadenog zraka i buke, no i ta posljednja netaknuta prirodna staništa postala su izuzetno ugrožena.

Malo je poznato da TE »Plomin-2« izbacuje i do 250 tona sumpora dnevno u atmosferu, da ne govorimo samo o poznatoj koksari u Bakru. Na Zavižanu je prije neko vrijeme instaliran uredaj za prikupljanje lebdećih čestica (poklon Svjetske hidrometeorološke organizacije). On još uvijek radi neujednačeno, ali je njegov filter za vrijeme zapadnih vjetrova potpuno crn od štetnih plinova koji dolaze iz Bakra. Bilo bi potrebno spaljivati te filtere kako bi se izdvajili i ustanovili teški metali. Uglavnom zbog bakarske koksare, svaka treća kiša u Gorskem kotaru je — kisela. Prema nekim istraživanjima oko 70% jеле, 55% bukve i oko 30% bora u Gorskem kotaru je uništeno ili neizlječivo bolesno. Dovoljno je provesti se cestom preko Kapele i bolje pogledati šumu; vidjet ćete borove nalik na čačkalice bez ijedne zelene grane. Ako se zagadivanje nastavi ovim intenzitetom, Gorski kotar će za dvadesetak godina postati — golet! Uz ovaj je predio vezana još jedna zanimljivost: tlo je na pojedinim mjestima toliko bogato olovom, koliko u SR Njemačkoj tlu uz veoma prometan autoput Kassel—Hannover.

Kamo god da se osvrnete situacija je upravo alarmantna. Svaki dan se susrećemo s vozilima na unutrašnje izgaranje. Pritom je naš benzin mnogo nečistiji od mnogih drugih jer mu se dodaju tzv. anti-detonatori koji povećavaju otpornost motora na detonaciju (tako su izdržljiviji i dugotrajniji). U tom se slučaju u ispušnom plinu pojavljuje, po oči i pluća izuzetno štetno tetra-etyl olov. Zamislite! Od ukupnog broja automobila u SFRJ, na bezolovni benzin pokreće ih se jedva 1%. U srpnju 1985. u Helsinkiju je 19 evropskih zemalja potpisalo ECE konvenciju (ECE — Economic Comission of Europe, osnovana od UN) i tako ušlo u klub onih zemalja koje su odlučile do 1995. smanjiti emisiju sumpor-dioksida za 50%. Naša zemlja nije našla za shodno da im se pridruži, a niti konvenciji u Montrealu, koju su 1987. potpisale mnoge države, a koja govorí o smanjenju upotrebe klorofluorugljika i halona (nalaze se u sprejevima) jer razaraju ozonski sloj atmosfere, neophodan da bi se filtrirale opasne ultraljubičaste zrake. Istraživanja su utvrdila da je već oko dvije petine ozonskog sloja uništeno (uglavnom iznad Antarktika). I u ovom slučaju mi smo ostali po strani...

Sve ovo upozorava na zabrinjavajući i nemarajući odnos našeg društva, predstavljenog u nadležnim organima, prema problemu zaštite prirode. Ovakav odnos može se svakako pripisati nedovoljnoj organiziranosti naše zajednice i nedovoljno ukupno razvijenoj svijesti o potrebi zaštite prirode.

No, čemu se može pripisati hrpa smeća na predivnoj Corinoj Prosimi i oko doma na Štirovcu? Jama snježnica ispred doma (koje li mogućnosti — kao frižider) zjapi natrpana limenkama i raznom ambalažom, a ispod svega jedva se nazire snijeg. Zatim na izuzetnom Čakoru u Prokletijama, mase plastike, boca i kutija oko ceste leže razbacane ispod slikovitih prokletijskih vrhova. Mogli bismo još dugo nabrajati...

Zar planinari nisu dovoljno organizirani i zar njihova svijest nije nadišla svijest »ostalih« ljudi? Izgleda da je odgovor negativan. Na takav zaključak upućuje članak vrlo poznatog i priznatog planinara Ante Rukavine, u »Vjesniku« od 15. 4. 1988. u rubrici »Vaša pisma«. Naime, u polemiziranju o novoj »Jadranskoj magistrali« on zagovara trasu koja bi išla... »obroncima Kapele i Velebita na visini od 400—600 metara iznad mora. Ova bi planinska cesta« — kaže on dalje — »povezivala brojna naselja na obroncima spomenutih planina koja bi se u većem turističkom prometu razvila u turistička središta. Samo se zamisliti može kakva bi to bila atrakcija putovati takvom cestom dugom 200 km...« itd. Da, zaista bi to bila atrakcija putovati takvom cestom, ali za onu većinu ljudi koja ne pridaje veliku i potreblju pažnju prirodi i njenim ljepotama. Da ne govorimo samo koliko bi to pridoneslo zagadenju (ispušni plinovi, otpaci, buka...). Zauvijek bi nestale one velebitske tišine, cvrčci, ptice. Sve bi to uništilo bruhanje prometa, ogromnih cisterni i kamiona. Kad sam jednom prilikom srećao A. Rukavinu u Došen Dabru (on se toga vjerojatno neće sjećati — bio je 6. 6. 1987.) rekao je kako bi bilo dobro da se asfaltira mreža velebitskih cesta u ime razvoja turizma... Velebit je dovoljno (i previše) približen ljudima, a tko ga želi upoznati dovoljan mu je ruksak i malo volje, a ne ceste na kojima bi uskoro niknuli restorani, smetlišta i gdje bi ubrzo došlo do ugrožavanja ekološke ravnoteže, kao uostalom svugdje gdje su prisutni elementi moderne civilizacije. U oba ova slučaja Velebit više ne bi postojao! I nikada više Ante Rukavina ne bi napisao onakve divne članke o velebitskim prostranstvima i divljinama jer bi one — nesmale...

Nažalost, tako se bar čini, dolaze dani kada nam sve veća opasnost počinje prijetiti od zagadenja životne sredine nego od gladi. Po-

sljednji su trenuci da se nešto preduzima. Na kraju, čovjek je dio prirode, ali samo dok živi u skladu s njom. Jer dok čovječanstvo ne promjeni svoju svijest i način razmišljanja, stvari će se kretati na lošije. I ako se ovako nastavi, sve čemo se teže izboriti za osnovno ljudsko pravo — da dišemo!

Zamislimo li problem ekologije kao veliko razgranato stablo s dubokim korijenjem i širokim granama, bacanje i skupljanje papirica, pušenje u domovima (iz izlaganja V. Mihaljevića) spadalo bi tek u gornji dio krošnje. No nipošto ni to ne treba zanemariti, jer kako kaže »tu počinje abeceda zaštite prirodnih ljepota«. Ipak, mislim da bi mi, organizirani, mogli daleko više postići u tom pogledu, da ne ostaju puste riječi na papiru. Naravno, ne bi doprli do samog korijenja, ali bi se spustili koji metar niže, do debla. Zato je

moto eko-pokreta: »Misli globalno — djeluj lokalno!«

Planinarski bi savez (gledajući ga kao skupinu svih nas — samo nas u SRH ima oko 40.000) trebao imati presudniju ulogu u mijenjanju odnosa prema prirodi, ali isto tako mislim da bi planinarski savez (gledajući je samo kao instituciju) trebao imati presudniju ulogu u organiziranju svih nas pojedinaca, te pokazati veću aktivnost od samog organiziranja »Gorske straže«.

U svijetu postoje mnogi ekološki pokreti koji pokušavaju otvoriti oči čovječanstvu, a mi, planinari, trebali bismo se više pozabaviti tim zadatkom i problemom, baš zato jer mnogi od nas (nažalost još uvijek ne svi) znaju istinski cijeniti tu »nedirnutu ljepotu planinske prirode«.

Kako zaštитiti prirodu pod Aniča kukom

Uz prvosvibanjski skup alpinista

BOŽICA PAPEŠ-MOKOS

ZAGREB

Posljednji je dan prvosvibanjskog Skupa alpinista godine 1983., i pada kiša. Ispod jedne od najprivlačnijih alpinističkih meta Evrope, stjene Aniča kuka u Nacionalnom parku »Paklenica«, ostalo je smetlište. Nećemo sad ovdje nabratati sve one znance koje smo vidieli kako su »zaboravili« crne vreće u Aniča luci. Sami će se prisjetiti. I nije bilo izuzetaka. Hrvati, Slovenci, Bosanci i ostali, svi smo isti.

Slet alpinista je šareni, neformalni skup najrazličitijih osoba, svih godina života. Tu se okupe alpinisti i »alpinisti«, sportski penjači, špiljari, planinari i njihove obitelji, ljudi koji vole biti videni u takvim društvinama i mnogi drugi sasvim nedefinirani tipovi. Dolaze iz čitave Jugoslavije i Evrope. Neki po cijele dane penju po stijenama, pojedini samo pričaju o penjanju, mnogi se dokonco izležavaju pred šatorima, a ima i takvih koji danju spavaju, a noću urlaju. Za mnoge je dolazak razlog za druženje s prijateljima, za mnoge samo predstava, za neke modna pista gdje se izlažu pojedini dijelovi opreme i odjeće — nerijetko cirkuskog dizajna. Nije ni za očekivati da će svaki pojedinač iz tako šarolikog mnoštva imati duboko usaćenu kulturu ponašanja u prirodi. Ni na Zapadu (koji smo skloni navoditi kao uzor) nije svakom čovjeku rođenjem ugrađena svijest o potrebi očuvanja prirode. Zato postoje kulturni postupci, često rigorozni, kojima se to rješava. A takvi bi postupci i tu bili nužni da se spriječi sjeća mladih stabalaca kojima su pojedinci ogradili svoje šatore i hranili logorske vatre ili pak plivanje plastičnih čaša u inače pitkoj vodi pakleničkog potoka.

Broj posjetitelja je i ove godine dosegnuo rekordnu brojku i s obzirom na današnji stupanj (ne)organiziranosti Nacionalnog parka i specifičnost prostora, pitanje je da li je uopće moguća takva organizacija Sleta unutar Parka, gdje prirodi treba osigurati onaj nesmetani razvitak, koji joj je čak i zakonom zagarantiran. Gušteri, poskoci i crvenkrpice u paničnom su bijegu pred hitrim nogama, čiji vlasnici traže skriveno mjesto za obavljanje prirodnih potreba. Posljedica toga nije samo nestanak gmazova, već i smrad koji se počinje širiti inače mirisnim šumarcima.

Brzo i efikasno rješenje svih ovih neprilika bilo bi premještanje Skupa izvan granica Parka, u neki od uredenih kampova bliže moru, što bi većini posjetilaca i odgovaralo. Moglo se, naime, vidjeti da je malo onih koji su došli zbog samog penjanja. Ljudi su se družili uz pjesmu i svirku, a iza sebe su ostavili svinjac. Kulturnih i ostalih sadržaja gotovo da i nije bilo, a teško ih je tehnički i ostvariti u ovakvim uvjetima. Organizatoru bi stoga bilo jednostavnije složiti kvalitetniji i sadržajniji program na mjestu gdje bi za to postojali uvjeti. Skup je zapravo prerastao granice običnog druženja.

Premještanjem bi se jednim udarcem smlatile dvije debele muhe. Jedna je zaštita Aniča Luke i okoliša od male ekološke katastrofe koju doživi svakog prvog svibnja u godini, a druga je organiziranje alpinističkog skupa na višoj razini, uz osmišljeniji program. Ostatle probleme, kojih ima na pretek, rješavat će Uprava nacionalnog parka i Republički zavod za zaštitu prirode. Usput samo: vrlo je ne-

ukusno vidjeti gole stražnjice (bilo njemačke, bilo češke, bilo domaće) u potoku pored staze, kojom prolaze do grla zakopčani stara Mara i Ante iz Parića. Ljudi koji tamо žive sa svim svojim djelatnostima patrijarhalnoga života, arhitekturom i običajima, dio su Parka i trebalo bi imati obzira prema njihovom shvaćanju morala.

Mislim, i ne samo kao alpinist, da bi bilo štetno, nerazumno i bolno za hrvatski i jugoslavenski alpinizam zabraniti penjanje u stjeni Anića kuka i u nižem području do parkirališta. Uza sve ostale vrijednosti, alpinizam bi tu morao biti i unosna turistička atrakcija.

Planinarska kronika

TOMISLAV ĐURIĆ

ZAGREB

Što se 1988. godina primicala sve više kraju, to je za planinarskog kroničara bilo sve više posla. Planinarski entuzijasti s pojačanim žarom prionuli su razbuktavanju duhovnog života što čini sastavni dio ovoga plemenitog pokreta, jer planinarenje nije samo šetnja i penjanje po bregovima i planinama već i bavljenje svim onim stvarima s kojima se planinari nadahnjuju boraveći u prirodi. A to su smisao za lijepo, smisao za sklad, produhovljenost, što se sve na kraju odražava i ogledava na aktivnosti širokog spektra koje planinari potiču i ostvaruju u svojim sredinama. Zato je i ova zima, kao i cijela protekla godina obilovala brojnim predavanjima, kulturnim priredbama i obljetnicama vezanim za pisan planinarsku riječ. Ovaj put u ovoj »Planinarskoj kronici« bit će riječi i o takvim akcijama naših planinara.

Tako rade Požežani

Planinarsko društvo »Sokolovac« iz Slavonske Požege pokazalo je kulturnoj javnosti Slavonije, a i Hrvatske, kako planinarski entuzijasti mogu biti inicijatori i organizatori kulturnih, umjetničkih priredbi najvišeg ranga. Proteklog prosinca organizirali su u požeškom crkvenom baroknom biseru Sv. Tereziji, koncert duhovnih glazbenih djela od Bacha do Mokranjca, od Mozarta do Petrovića u izvedbi Ženskog zboraa Pedagoškog fakulteta i Mješovitog zboraa Studentskog društva »B. Maslarić« iz Osijeka. Održavanje ovog koncerta, inače drugog po redu u organizaciji požeških planinara, bilo je posvećeno 125. obljetnici rođenja i 70. obljetnici smrti Dragutina Lermana, velikog Požežanina, istraživača Afrike. Uz prigodan program tiskan je i tekst s prikazom ove izuzetne ličnosti i njegovog djela iz pera požeškog planinara i novinara (i idejnog začetnika svega toga) Ivana Jakovine. I ne samo to. Požeški planinari

Iako je istina da alpinizam ne utječe pozitivno na tamo živući svijet, on je ograničen samo na mali dio Parka, što ne bi smjelo bitnije ugroziti osebujnost biljnoga i životinjskoga svijeta u njemu. Taj dio Parka bi se mogao tretirati kao američki tip nacionalnog parka, zadovoljavajući zahtjeve čovjeka za aktivnom rekreacijom i sportom u slobodnoj prirodi, a svi ostali dijelovi trebali bi imati stroži režim zaštite.

Naša generacija mora biti pažljivija i pametnija ako želi omogućiti i potomcima da istovremeno dožive radost penjanja u stjeni Anića kuka i u letu bjeloglavoga supa.

organizirali su još jednu kulturnu manifestaciju — veče poezije planinara pjesnika iz Hrvatske, tjedan planinarskih predavanja, i tako se »nametnuli« kao sposoban čimbenik u obogaćivanju kulturnog života u svojem gradu, te kao primjer širokog područja dje-lovanja planinarske organizacije.

Naše obljetnice

U svakoj godini imamo obilje obljetnica vezanih za naš planinarski pokret, što treba svakom prilikom istaći, jer one pokazuju naš kontinuitet i ustrajnost, a pored toga to je i prilika za čestitke koje su i jedina nagrada onim upornim planinarima koji su i u teškim trenucima podmetnuli leda i sačuvali od propadanja ili ukidanja planinarska društva i sve ono što je vezano za planinarstvo. Da istaknemo samo neke od tih minulih obljetnica. U prvome redu to je 90. obljetnica izlaska i redovnog izlaženja »Naših planina«, koje su se od 1898. do 1944. godine zvala »Hrvatski planinar«. Ovog jubileja našeg časopisa sjetila se i Televizija Zagreb i dostojno ga prezentirala dobrim i zanimljivim prilogom u svom »Dokumentarnom programu«. Publicitet jubileju dao je i »Vjesnik«, zatim časopis »Matica« namijenjen iseljenicima iz Hrvatske, a u planinarskoj rubrici sarajevskog »Oslobodenja«, koju revno priprema R. Kolar, uz konstataciju da »Hrvatski planinarska revija slavi 90 godina postojanja« upućuju se čestitke »Našim planinama«. Sedesetogodišnju obljetnicu obilježili su u Koprivnici, u kojoj je 1928. godine osnovano PD »Bilo«. Tim povodom neumorni dr. Milivoj Kovačić tiskao je i poseban dvobroj »Bilogorskog planinara« u kojem je objavljena povjesnica društva. I treći u javnosti nezapažen jubilej vezan je za PD »Priroda« u Zagrebu. Ovo društvo osnovali su prije 35 godina radnici bankarske struke i osigura-

vajućeg zavoda u Zagrebu. Kroz više transformacija bankarstva »Priroda« je mijenjala patrona i zadržala svoj kontinuitet zahvaljujući razumijevanju u Privrednoj banci Zagreb, gdje »Priroda« i djeluje.

Što nam radi Stipe Božić?

Kada je već riječ o jubilejima podsjetimo se na još jedan, posebno vrijedan. Ove godine navršava se desetljeće kako je Stipe Božić — »mornar« s vrha svijeta, kako ga zovu njegovi Splićani, razvio našu trobojku na Mount Everestu. Bilo je to sredinom svibnja 1979. godine. Povodom tog jubileja »Slobodna Dalmacija« posvetila je Stipu Božiću cijelu stranicu (17. 12. 1988). Iz tog opširnog napisa saznali smo što nam radi Stipe Božić. Setao je tih dana po splitskoj rivi, gdje ga je kamera uhvatila u sunčanim naočalima razbarušene kose. Sprema se i ove godine na Himalaju. Treninzima na Biokovu i Mosoru dodao je prije godinu dana i jedan »izlet« u nacionalni park »Yosemite« u Kaliforniji. Tamo se želio okušati u slobodnom penjanju po najvećoj granitnoj stijeni na svijetu — El Capitanu. Iako je ta stijena visoka 1100 metara, za Stipu nije bila dovoljno visoka. Naš neustrašivi Stipe pomogao je novinaru da završi članak s odgovorom na pitanje: »Himalaje? Samo divljenje i poštovanje. To su jedini osjećaji koji me prožmu kada čujem njihovo ime. Strahu nema mesta u tim osjećajima. Apsolutno mu nema mesta...«

U »Platku« pokvarene kobasice, pljesnivi sir...

Ne, nije to moj nalaz, već nalaz Sanitarne inspekcije iz Rijeke, a vijest o svemu tome neugodnome donosi riječki »Novi list« od 13. prosinca. Nakon poraznih nalaza Sanitarne inspekcije, piše »Novi list« o stanju u planinarskom domu »Platak« kojim upravlja radna organizacija »ROS«. Taj dom posjetila je delegacija riječkog Sindikata i ustanovala da je ono što su zatekli još gore od stanja što ga je uočila Sanitarna inspekcija. Navodi se, dalje, da je inspekcija utvrdila nečistoću u svim dijelovima doma, a cisterna za vodu bila je puna mulja. Zabranjena je upotreba većeg broja konzervi i hrenovki zbog higijenske neispravnosti. U spremištu doma zatećene su pokvarene kobasice, pljesnivi sir... Jednom riječju, radi se o »njedrastičnjem nemaru«. Prijedlog je — Platak vratiti gradu Mislim, da ovoj informaciji komentar nije potreban.

Sretno druže Šain!

Najprije sam mislio da umjesto ovog naslova dam jedan drugi. Na primjer »Lovac i travar« ili nešto slično, ali je na kraju prevladalo ono što je i ostalo — »Sretno druže

Šain«. Zašto? Zato jer je druga Rukavinu Šaina, Predsjedništvo PSH imenovalo predsjednikom Odbora za izgradnju planinarskog doma na Baškim Oštarijama. Kako taj Odbor ima velik posao pred sobom u kratkom vremenu, zaista treba drugu Šainu poželiti sreću da uspije u ovom pothvatu. A zašto onaj drugi naslov? Evo odgovora koji, po mom uvjerenju, najbolje karakterizira druga Rukavina, a vezan je za moj susret s njime prije puno godina upravo na području Baških Oštarija. Lutao sam jednog srpanjskog poslijepodneva po livadama roda Baburića ispod Kize berući ljekovito bilje. I kada sam naumio krenuti kroz Papratnjak do »Milanova krčevine« (čiji je vlasnik Milan Prpić, domar u Ravnom Dabru), gdje sam znao da je najbolja metvica i »gospin cvijet«, susretjem — lovca. Cilj nam je bio isti — »Milanova krčevina«. Netko je trebao odustati. Ja lovac dajem prednost, jer na kraju krajeva moje trave neće pobjeći, a lovaca divljač ne čeka. Međutim, lovac se ustručava kada sam ja već naumio u travarenje na isto mjesto. Ipak sam ga uvjero da će ja trave sutra pobrati, a on neka samo lovi. On se na kraju složio i tako smo se razišli. On u lov, a ja nazad pod Kizu. Kasno uveče evo lovca kraj moje logorske vatre. I tako smo se upoznali. Bio je to predsjednik Sabora SRH, drug Šain.

I na kraju: »naša posla«

U ovom dijelu kronike, sudeći po reakcijama »prozvanih«, nitko ne želi da se nade. Naime, nije riječ o »prozivanju« već o iznošenju onoga što nije lijepo i dobro, o iznošenju golih činjenica za koje se zna u planinarskoj javnosti, ali iz razno-raznih razloga nitko ili rijetko tko želi o tome nešto i napisati. Mislim da reakcije obranaškog karaktera još uvijek pokazuju da i u našoj organizaciji proces demokratizacije ide spor, da ima tema o kojima je nezgodno pisati i da ima društava koja su »nepogrešiva«. A svi znamo da nije tako. Ne bismo se smjeli bojati javnosti nego opravdanu kritiku ili dobronamernu primjedbu treba junački podnijeti, te istini pogledati u oči. Ovaj puta spomenut će jedan događaj s izleta planinara iz zagrebačkog »Chromosa«, koji su se odlučili na izlet u Slavoniju. Smjestili su se u lijepi i veliki dom jednoga našeg slavonskog društva (ovom zgodom da ga ne spomenemo, jer možda i ne znaju što se u njihovom domu dogodilo). Dakle, naši »Chromosovi« su prošetali okolnim šumama i nabrali pune vrećice jestivih gljiva. Zamolili su domara da im (uz njihovu pomoć) pripremi gljive za večeru, što je domar kategorički odbio. Zagrepčani se nisu dali smesti, sjeli su sa svojim gljivama u autobus i otišli do susjednog sela, do privatnog gostioničara. Primio ih je čovjek objeručke, ispekao pedesetak porcija gljiva, planinari napravili milijunski ceh i razišli se u veselju uz domaćinov poziv — dodite opet! Poučno zar ne?

Marjan Brecelj (1910–1989)

Iz Ljubljane je 8. siječnja stigla tužna vijest: toga je dana umro velikan slovenskog i jugoslavenskog planinarstva dr. Marjan Brecelj, predratni alpinist i poslijeratni dugogodišnji predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije. Njegova je biografija toliko bogata društvenim, političkim i stručnim djelatnostima, da je pomalo zasjenila Brecelja kao planinara. Na ovoj mjestu to valja nadoknaditi.

Breceljev životni put počeo je 1910. u Gorici. Njegov otac Anton, liječnik i poštovalec prirode, uveo je svog sina u tajne alpskih ljetopisa i Marjan im je ostao vjeran do kraja života. Prije rata, za vrijeme studija prava na ljubljanskoj Univerzitetu i poslije kao advokat u Ljubljani, penjao je u društvu s dr. Mihom Potočnikom. Za vrijeme rata bio je od 1941. pripadnik NOB-a i zatim vijećnik AVNOJ-a, a poslije rata na brojnim visokim funkcijama: član Izvršnog vijeća Slovenije, potpredsjednik slovenske vlade, potpredsjednik slovenske skupštine i savezne skupštine, član Saveznog izvršnog vijeća itd. Po dolasku na državne funkcije u Beograd najprije je bio predsjednik Turističkog saveza Jugoslavije, a od 1961. do 1974. — punih 13 godina! — bio je predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije. Bilo je to zlatno doba našega planinarstva. Vodio je planinarsku organizaciju sretno i sa širokim razumijevanjem te ga s pravom možemo smatrati planinarskim mecenom. Osobito je bio zaslužan za brzu obnovu planinarskih objekata postradalih u ratu.

Kao ličnost isticao se među političarima širinom kulture i srdačnošću u svakodnevnim kontaktima. Premda je bio veoma opterećen

raznim funkcijama, stalno je pratilo planinarska zbivanja i njegova su vrata planinarima uvijek bila otvorena. Što više, našao je vremena da za planinarstvo animira Borisa Kidiča i Edvarda Kardelja te ih je odveo na vrh Triglava.

Breceljeva smrt ožalostila je sve planinare Jugoslavije. Simboličnom prisutnošću na komemoraciji u Ljubljani to su pokazali i predstavnici Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog saveza Jugoslavije. Breceljeve služe za planinarstvo nikada neće biti zaboravljene.

Dr. Željko Poljak

Beograd, 5.III 1974.

Dragi druže Poljak,

Prošle nedelje drug Božo Škerl doneo mi je Vaš vodič "Planine Hrvatske". Moram Vam reći da me je ovo izdanie jako obradovalo. To je istinsko obogaćenje planinarske publicistike u našoj zemlji. Izvršili ste jedan veliki i odličan posao. Ja Vam iskreno čestitam i zahvaljujem na velikoj pomoći koju ste mi pružili kao planinaru u otkrivanju i poznavanju toliko interesantne i lepe planinarske prirode Hrvatske.

Lepo Vas pozdravljam

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Blažec" followed by a dash.

Pokojni Brecelj je kao predsjednik PSJ stalno pratio planinarska zbivanja, što pokazuje i njegovo pismo uredniku »Naših planina« 1974. godine

In memoriam

Dr. SALA UNGAR (1908—1988)

Nakon teške bolesti, 21. listopada 1988. umrla je u Zagrebu dr. Sala Ungar, umirovljena upraviteljica Botaničkoga vrta u Zagrebu. Bila je odusevljena planinarka i botaničarka, velik ljubitelj planina i planinske flore. Niz godina bila je član PD »Zagreb-Matica«. Iako nije često planinarila organizirano s članovima Društva, ipak je u Jugoslaviji teško pronaći planinu po kojoj nije kročila. Želja za doživljavanjem ljestve i veličanstvenosti planina

odvela ju je i izvan granica naše zemlje — u Grčku, Italiju, na Pireneje, dok je gotovo sve austrijske planine upoznala još za dačkih i studentskih dana. Rođena je u Rumunjskoj, odrasla u Beču, a od 1932. stalno je živjela u Zagrebu, izuzev ratne godine, koje je provela u logorima u Kraljevcu i na Rabu te u NOV-u.

(Dr Ljerka Regula)

Prof. dr. BRANKO KESIĆ (1910—1988)

Nije planinar samo onaj koji ima planinarsku iskaznicu, niti je svaki onaj s iskaznicom planinar. Prof. Kesić nije imao planinarsku iskaznicu ali je svojim djelovanjem pokazao da nam pripada svim srcem. Postavši direktorom Skole narodnog zdravlja u Zagrebu nakon prof. Andrije Stampa-ra, nastavio je ustavom voditi u tradicionalnom duhu dr. Prebega i dr. Rasuhina, koji je prije rata urođio izgradnjom četiri dačka planinarska doma (Bačić kosa i Ogradenica na Velebitu te Oštре i Slijeme). Za Kesićeve ere Škola je nastavila s brigom za zdravlje naroda u našim planinskim krajevima. Prof. Kesić je i sam vodio neke akcije, tako npr. istraživačku akciju u selima srednjeg Velebita. Tada je ekipa liječnika s 20 studenata medicine dobro smislijenim planom za mje-

sec dana skupila dragocjenu gradu o zdravstvenom stanju velebitskih gorstaka koju je poslije objavila Jugoslavenska akademija u knjizi »Dabri«. Zahvaljujući Kesićevoj dalekovidnosti i pričuvenosti Velebitu dobili smo takо dokument o jednom vremenu koje je zauvijek prošlo, jer su poslije toga velebitska selja posve raseljena. Tih mjesec dana 1958. godine Kesić je živio pod šatorom u Bačić Dulibi okružen studentima i mladim liječnicima te im usadio planinarsku iskrnu u srce koja ni danas nije utrnula. Malo je ljudi tako snažna duha i tako širokih vizija i zato nam je dužnost da njihova imena velikim slovima zabilježimo na našu povijest.

Dr. Željko Poljak

Deset godina PD »Đakovo«

Prvi pisani trag o planinarstvu u Đakovu govori da je advokat Žiga Spitzer još 1932. pokušao osnovati ili bar razmišljao o osnivanju podružnice HPD u Đakovu.

Slijedeći podatak je iz 1955. »U utorak, 25. siječnja 1955. održan je sastanak zainteresiranih predstavnika organizacija i pojedinaca radi osnivanja Društva planinara u Đakovu.« To je prva rečenica iz članka »Pred osnivanjem planinarskog društva u Đakovu«, Đakovački list od 5. 2. 1955. Izabran je Inicijativni odbor i društvo »Đakovo« osnovano je 3. travnja 1955. Broj članova bio je 120; za predsjednika je izabran profesor Juraj Novosel, za tajnika Rudolf Cindrić. Po svemu sudeći to društvo nije radio i vrlo brzo je nestalo iz svake evidencije. Međutim, iz tog vremena, iste godine, značajno je istaknuti da je Juraj Novosel kao starješina odreda izviđača u Đakovu ipak poveo pravi planinarski izlet. Izviđači su boravili u Trenti to ljetu i u sklopu logorvanja popeli se do Pogačnikovog doma i na Triglav. To je prvi pisani znak o Đakovčanima na Triglavu, pa ga zabilježimo.

Nakon tog dogadaja dugo nije poznato ništa što bi se moglo povezati s planinarstvom u Đakovu. Početkom 70-ih godina pojavljuju se pojedinačni slučajevi planinarskih izleta. Inicijativu daje uglavnom Miro Lay, od 1975. član PD »Jankovac« iz Osijeka. Prijie ideje o osnivanju društva redaju se izleti na Biokovo, Sljeme, Psunj, Krndiju, Papuk, Velebit, Durmitor i Triglav. U jesen 1976. zbio se prvi pokušaj uspona na Triglav među ljudima koji su činili poslike PD »Đakovo« — Nikola Munčan, Davor Herster i Miro Lay. Pokušaj uspona Tominškovicim putem završio je na Kredarici zbog lošeg vremena. Tek u ljetu 1977. Branko Kindl, Damir Horvat, Momir Čuturić i Miro Lay opet stižu na Kredaricu, pa opet loše vrijeme sprečava uspon na vrh. Sutra ipak uspješno stižu do Aljaževog stolpa. Nova garnitura Đakovčana stala je na najviši vrh naše zemlje. Društvo u to vrijeme još nije postojalo. Noć prije uspona na Triglav, urođila je i idejom o osnivanju Planinarskog društva »Đakovo«. Osnička skupština održana je 19. siječnja 1979. u Spomen-domu »Mato Korodva« u Đakovu. Prisustvova-

lo je tridesetak mlađih osoba. Ta mladost, ostala je kao karakteristika i do danas.

U samom početku istaknuto aktivnost pokazali su Davor Herster, Nino Antoni, Zvonko Hajduković, Lidija Horvat, Davorka Tomić, Krešimir Kučinić, Željko Bistrović, Marija Butković, Marija Dugeč, Ždenko Mikić i Miro Lay. Prvi predsjednik Društva bio je Miro Lay, tajnik Davorka Tomić, blagajnik Lidija Horvat. Društvo je 1979. brojilo 65 članova. Prvi izleti bili su po obroncima Dlja i Krndije, u Paučje, Borovik, Đakovačku Breznicu, Borovejce, te Veliku i Jankovac. Organizirana su predavanja, vršilo se čišćenje i skupljanje otpada iz šume Gaj pored Đakova (tri traktorske prikolice ispunjene su do vrha). Zatim je slijedio Triglav sa 17 sudionika i odmah nakon toga prvi tritisučnjak, Petzeck (3283 m) u Austriji: Nino Antoni, Branko Kindl i Miro Lay, te Bero Bukanica iz Drniša. Dalje ni ne nabrajamo izlete.

Godina 1980. donosi izlete po Slavoniji, projekcije. Velebit, Prenj, Čvrsnicu. Branko Kindl se kao jedan od prvih Slavonaca uspije na Mont Blanc, a jedna skupina obilazi kanjon Tare od Šćepan-polja do Sušice. Priprema se pohod na Kilimandaro. Ponoć jedna radna akcija u šumi Gaj. pa Durmitor, Skrlatica, Triglav.

1981. je godina uspjeha. Proradila je Mala planinarska škola, počela je adaptacija kuće u Boroviku koju je dala na korištenje đakovačka Šumarija, puno je izleti širom Slavonije, Prenj, Gorski kotar organiziranje kulturnih i plesnih priredbi u korist pohoda na Kilimandaro. Bio je to prvi uspon Slavonaca izvan Europe, na vrh preko 5000 metara. Na tom pohodu sudjelovali su planinari iz Samobora i Osijeka, te Lidija Horvat, Davorka Tomić, Manda Čurić, Zvonko Hajduković, Branko Kindl i Miro Lay kao voda, iz Đakova. Ekipa je izvila uspone na Mt. Meru (4565 m) i Kilimandaro (5895 m) u Tanzaniji.

Te je godina PD »Đakovo« proglašeno za najuspješniji sportski kolektiv na području općine Đakovo, a slijedi i priznanje OK SSOH Đakovo.

Iste godine Društvo je nosilac i organizator Sleta planinara Slavonije u Đakovčkoj Breznici. Predsjednik je Dubravko Ferger, tajnik Miro Lay, blagajnik Lidija Horvat.

U 1982. traga se za novim ciljem koji će društvu dati poticaj. Izlaz se nalazi u radovima na kući Borovik koja se te godine krajem lipnja i službeno otvara. Kapacitet je petnaestak osoba. U kući postoji štednjak i posude, struje nema, a pitka voda je na 5 min od kuće.

Te godine izleti su u Gorski kotar, Velebit, Prenj, Cvrsnicu i Maglić. Ponovo dvoje Đakovčana na Mt. Blancu — Manda Čurić i Miro Lay. Krajem godine govor se o novom pohodu u Maroko. Predsjednik je Davorka Tomic, tajnik Lidija Horvat, a blagajnik Zeljka Babić.

Godine 1983. priprema se pohod na Visoki Atlas. osniva se sekcija omladinaca gdje se ističu Ineta Draženović, Franjo Belošević i Boško Klepić. Počinje i izdavanje društvenog biltena pod imenom »PUH«. Društvo konačno ulazi u prostorije vrijedne pažnje, zahvaljujući razumijevanju Kućnog savjeta zgrade na Trgu slobode 24: dobivamo prostorije s WC-om, oružarnicom, foto-laboratorijom, kancelarijom i velikom skupnom prostorijom, prostor kakav se samo poželjeti može. Kuća u Boroviku je uređena i sve snage se prebacuju na izlete. U ljetu ostvaren je i drugi pohod Đakova izvan Evrope. Petnaest ljudi, troja kola, 12000 km, put kroz Italiju, Tunis, Alžir, Maroko, Španjolsku, Andoru, Francusku i Svinarsku, usponi na vrhove Toubkal u Visokom Atlasu (4165 m), Mulhacen u Sierra Nevadi (3478 m) i Pico de Aneto u Pirinejima (3404 m), sve skupa za 45 dana.

Predsjednik je Oto Tosenberger, tajnik Zeljko Rogina, blagajnik Zeljka Babić. Broj članova bio je 93, najviše dotad.

U sljedećoj godini tajnik je Lidija Horvat, broj članova raste na 100, ali aktivnost pada. Miro Lay, jedan od motora društva, odlazi u Planinarski dom na Jankovac za opskrbnika. Osjeća se zamor i nedostatak ideja. Godina se pamti po ljetnom izletu na Sar-planinu i nekoliko izleta omladinske sekcije te dva-tri solo uspona u Julijanskim i Kamniškim Alpama.

Slijedeće dvije godine Lidija Horvat je predsjednik, Davorka Tomic tajnik, a Oto Tosenberger

Planinarska kuća na Boroviku (155 m)

blagajnik i tako ostaje do 1986. Broj članova opada sa 100 na 51. U to krizno vrijeme istice se Boško Klepić kao voda mnogih izleta, ali na žalost s malim brojem ljudi, uglavnom po dvoje-troje.

1986. može se pamtit po nekoliko individualnih izleta, putu u Grčku i usponu na Olimp s 12 ljudi, a u povratku s posjetom Grbaji u crnogorskim Prokletijama i Durmitoru. Te godine troje je bilo na Grossglockneru — Manda Čurić, Zeljko Glavaš i Miro Lay. Na Tari obilazak kanjona pješice od Sušice do Tepaca. Na Jankovcu je organiziran sastanak članova društva da bi se ponovo pokušao oživjeti rad. Te godine Ivica Serf, planinar, pjesnik i biciklist, sudjeluje na Planinarskom maratonu na Fruškoj gorici.

1987. ostat će zabilježena kao pokušaj da se društvo vrati u aktivnost i život. Kuća u Boroviku se preuređuje i proširuje. Istice se zimski uspon na Treskavici, pa masovni izlet u Kolovratske stijene, Prenj, uspostavlja se dežurstvo za vrijeme ljeta na Boroviku, ide se na Orjen, kanjon Tare, Velebit, a krajem godine radne akcije na Jankovac. Društvo broji 66 članova, predsjednik je Oto Tosenberger, tajnik Miro Lay, blagajnik Marko Milaković.

U 1988. predsjednik je i dalje Oto Tosenberger, tajnikom postaje Mladen Miletić (pred kraj godine ponovo M. Lay), blagajnik je i dalje Milaković. Aktivnosti se pojačavaju, broj izleta raste, počinje s radom sekcija vodiča, organiziraju se predavanja za učenike CUO »Braća Ribar« u Đakovu, izleti idu na Velebit, Risnjak, Prenj, Alpe, Durmitor, Čehoslovačku... Od studenog idu predavanja uz projekcije i priprema se izložba fotografija i opreme povodom 10. obljetnice PD »Đakovo« ali i 750. obljetnice grada Đakova. Priprema se šesti broj biltena »PUH«, a na pragu je i 10. godišnja skupština. Krajem svibnja društvo je organizator XV Sleta planinara Slavonije na Boroviku, inače najvećem jezeru u Slavoniji, tridesetak km od Đakova.

U svojih deset godina postojanja Đakovčani su zaslužili samo tri brončana znaka PSH, iako bismo mogli navesti još desetak imena koja su zavrijedila priznanje. Godine koje dolaze, vjerujemo, pružit će dokaze za to.

Nedostatak tradicije i kriza u koju zapada cijelokupno naše društvo nisu pogodovali širenju planinarstva u Đakovčini, ali ovo brojčano malo društvo ima snage da opstane i kreće u bolje sutra. Možda se veliki i daleki pohodi neće održati u ovakvoj situaciji, ali zato će uvijek postojati naš Borovik, Krndija i Papuk, kao baza za daljnji razvoj planinarstva u Đakovu i Slavoniji.

Miro Lay, Đakovo

Đakovčani na Mount Meruu (4567 m) u Tanzaniji 1981. godine

Speleologija

SO PD »KAMENAR« SIBENIK

Speleološki odsjek PD »Kamenar« Šibenik, osnovan 28. travnja 1988. godine, uspješno prevladava početničke teškoće. U toku je aktivnost na osiguravanju sredstava za nabavku opreme, uz neposredno angaziranje njegovih članova i pomoći lokalnog radnog i lista.

Cetvero članova pohadalo je XII. splitsku spel. školu, koja je, u organizaciji SO PD »Mosor« iz Splita, otvorena 14. listopada, a završila petodnevnim logorovanjem u Kotlenicama – Tukici (Sjeverni Mosor) 30. studenoga. Nakon završetka škole pristupiti će se popisu spel. objekata i prvim istraživanjima najbližih lokaliteta. Članovi SO i nadalje računaju na stručnu pomoć splitskih kolega i spel. odsjeka susjednih planinarskih društava. Ante Juras

NOVE TURISTIČKE ŠPILJE

U jesen 1987. u Srbiji je za turistički posjet uređena špilja Risovača u Arandelovcu, a 15. rujna 1988. i Petnička špilja kod Valjeva. Sada u Srbiji ima 9 turistički uređenih špilja. Osim spomenutih to su: Resavska kod Despotovca, Mermerna kod Prištine, Lazarova kod Vrnjikica kod Zlota, Rajkova kod Majdanpeka, Ceremošnja kod Kućeva i Podpečka kod Titovog Užica.

Špilja Risovača nalazi se u samom gradu Arandelovcu, u starom kamenolomu, gdje je otkrivena 1953. godine. Špilja je bila napunjena sedimentima do stropa koji je otkopavan zajedno s kamenom u kamenolomu. U tim sedimentima pronađeno je mnogo iskopina (kostiju i artefakata) iz ledenog doba koje je prvi proučavao dr. B. Gavela, a poslije dr. R. Lazarević. Iskopavanjem sedimenata otkriveno je 187 m špiljskih kanala i ustanovljeno da bi daljim kopanjem špilja mogla biti duga 800 m. Kroz špilju je nekada tekla i hladna i topla voda, a u špilji na nekim mjestima ima rijetko ljepish sigastih ukrasa, naročito minerala kalcita u obliku grozdastih koralja i aragonita. Špilja je sada uređena gotovo u cijeloj dužini u kojoj je iskopana, kao i podzemni muzej arheoloških i paleontoloških nalaza. Glavni eksponati tog muzeja su skulpture ljudi (četiri figure Risovačkog pračovjeka) i životinja (špiljski medvjed i špiljski lav) u prirodnoj veličini, izrađeni od poliestera.

Najveću zaslugu za uređenje špilje ima dr. Radenko Lazarević, speleolog koji je za turistički posjet uređio gotovo sve turističke špilje u Srbiji, a neke i u Bosni, i koji je o ovoj špilji napisao posebnu monografiju. To je knjižica džepnog formata, na 50 stranica, s polutvrdim koricama na kojima su fotografije u boji, sa 17 crnobjelih fotografija, 3 karte i nacrtom špilje, te rezimeom na engleskom, francuskom, njemačkom i ruskom jeziku. Izdavač te knjižice, štampane u Arandelovcu 1987. je Muzej u Arandelovcu, gdje se knjižici, izrađeni od poliestera.

Najveću zaslugu za uređenje špilje ima dr. Radenko Lazarević, speleolog koji je za turistički posjet uređio gotovo sve turističke špilje u Srbiji, a neke i u Bosni, i koji je o ovoj špilji napisao posebnu monografiju. To je knjižica džepnog formata, na 50 stranica, s polutvrdim koricama na kojima su fotografije u boji, sa 17 crnobjelih fotografija, 3 karte i nacrtom špilje, te rezimeom na engleskom, francuskom, njemačkom i ruskom jeziku. Izdavač te knjižice, štampane u Arandelovcu 1987. je Muzej u Arandelovcu, gdje se knjižici, izrađeni od poliestera.

žica može i nabaviti. Za posjet špilji potrebno je javiti se u Muzej.

Petnička špilja nalazi se oko 7 km jugoistočno od Valjeva u podnožju stijene ispod koje izvire potok-ponornica Zlatar. To je izvor-špilja duga 580 m, u kojoj su uredeni putovi u dužini od 550 m s kružnim tokom. Kako je špilja lako pristupačna, istraživali su ju gotovo svi srpski speleolozi početkom Jovana Cvijića još 1893. god. Posljednje detaljno istraživanje obavio je dr. R. Lazarević sa Speleološkom grupom Mladih istraživača »Vladimir Mandić – Manda« iz Valjeva. Špilja obiluje velikim dvoranama i hodnicima s lijepim sigastim ukrasima, a posebnu zanimljivost špilji daje potok i nekoliko manjih jezera, kao i činjenica da je u špilji živio pračovjek u ledenom dobu. Nalazi iz paleolita izloženi su na ulazu u špilju.

I ova špilja je uređena zaslugom dr. R. Lazarevića koji je, kao i za sve špilje što ih je uređivao, napisao malu monografiju. To je knjižica džepnog formata, na 72 stranice, s polutvrdim koricama na kojima su fotografije u boji, s 23 crnobjelih fotografija, 2 karte i nacrtom špilje, i također rezimeom na 4 strana jezika. Izdavač ove knjizice, štampane u Valjevu 1988, je Turistički savez općine Valjevo, kod kojega se knjižica može i nabaviti. Za posjet špilji treba se najaviti u Turistički savez.

Vlado Božić

SPELEOLOGIJA U FRASOVU TOPOGRAFIJU

U ovoj knjizi, koju smo prikazali u NP 1988, br. 56, str. 141, za planinare svakako može biti iznimno zanimljivo četvrtvo poglavje prvog dijela knjige, str. 57–68, pod naslovom: Prirodna svojstva zemlje. U njemu je veoma sažeto opisano, uz ondašnje stanje poznavanja; poneblje, gorja, rijeke i stajaće vode, te dan poseban kraći osvrt na Plitvičku jezera. Međutim, od posebnog je ipak značaja ova knjiga po Frasovom sistematskom bilježenju svih speleoloških objekata tada poznatih na područjima obuhvaćenim mjestopisom. Pisac se pritom služio podacima ranijih istraživača kraših krajeva (npr. Valvasora), ali je i sam istraživao mnoge spilje, jame, ponore i pećine. Opisi istraživanja ponegdje su veoma dojmljivi i pitoreskni jer je Fras unosio u njih svoja intimna proživljavanja prilikom susreta sa fenomenima podzemnog svijeta. Fras je u svojoj knjizi naveo ukupno 66 različitih objekata i još neke samo naznačio položajem, što je mnogo godina poslije bio konačan broj poznatih objekata na opisanom području. Knjiga u svakom slučaju može zainteresirati speleologe i povjesničare planinarstva općenito, pružajući im niz zanimljivih informacija o prirodnim i povijesnim obilježjima nekadašnje karlovačke vojne krajine. Može se naručiti na adresi: Biblioteka »Ličke župe«, Ul. JNA 1. 48000 Gospić, po cijeni od 20.000 dinara.

Goran Majetić

Mišljenja i prijedlozi

U SVAKOM BROJU OBRADITE JEDNU PLANINU

»Naše planine« je izvanredan časopis koji je svestran što se tiče planine i planinarenja, tako da mu je vrlo teško pronaći zamjerku. Ipak, ja imam jednu jedinu zamjerku koju ne mogu da Vam ne kažem. Naime, mišljenja sam da je previše prostora zastupljeno s opisima ekspedicija na strane planine, u ponekom broju i četvrtina stranica ispunjena je tom tematikom. Može biti da se Vi ili netko drugi nećete s tim složiti, jer o ukusima je teško raspravljati, ali za moje gledanje je tako. U prvom redu me zanimaju naše planine (kako i naslov časopisa kaže), jer za najveći broj čitalaca i planinara one su jedino i dostupne. Ne kažem da o uspjesima naših planinara na stranim planinama ne treba pišati, ali mislim da to treba napraviti kracim zapismima.

Također bih Vam obrazložio jedan prijedlog za seriju članaka koji bi, opet po mom mišljenju, bili

interesantni i važni za široki krug planinara. Naime, predlažem da u svakom broju »Naših planina« opširnije obradite po jednu planinu u Hrvatskoj (poslije može i šire), ili u prilogu na kraju, ili u okviru redovitih stranica časopisa. Na desetak stranica (ili već koliko bilo) važno bi bilo imati sve najvažnije o jednoj planini koju ćemo možda jednom posjetiti, ali je nedovoljno pozajmimo. Tu bi trebale biti sve važne informacije: opisi i karakteristike planine, prilazi na nju, kratki opisi najvažnijih staza i puteva, planinarski objekti, zanimljivosti, preporuke, karta i štošta drugo. Kod ovoga mislim samo na manje planine koje su nedovoljno obradene u pisanim vodičima (Velebit ili Medvednica npr. imaju takve vodiče, pa za njih to nije potrebno).

ZLATKO GALZINA, Zadar

Sportsko penjanje

• **Svjetski kup Jalta 88.** Na Krimu, u Jalti, održano je posljednje natjecanje ovogodišnjeg kupa u sportskom penjanju u okviru UIAA. Istovremeno je u Jalti održan sastanak CEC (Komisije za sportsko penjanje UIAA) i CICE (izvršnog tijela Komisije). Isto tako održan je novi seminar za UIAA suce. Ukratko, 12 dana boravka u Jalti bilo je ispunjeno burnom sportsko-penjačkom aktivnosti. Stijena je bila odlična, vrijeme dobro, premda je posljednja dva dana bilo napeto zbog kiše, nakon koje je ipak zasjalo sunce. Natjecanje je održano u brzom paralelnom penjanju, zatim u brzom penjanju jednog uspona visine 50 m i teškoće 7a, i težinskom penjanju (francuska ocjena teškoće). Ovaj drugi tip natjecanja pokvarila je kiša pa kako je bilo ON SIGHT (na pogled), slijedeći dan nije nastavljen. Natjecanje u teškom penjanju je prvo takvo održano u SSSR-u i to je bilo prvi put da Sovjeti takvu težinu penju odozgo. Naviknuti su da se u skalolazanju osiguravaju odozgo. Bilo je i spektakularnih skokova, nakon kojih su uslijedili još spektakularniji padovi (Luc Tibal je pao 12 metara). Sve je to Sovjetima izgledalo vrlo opasno. Zapravo je vrlo, vrlo opasno bilo natjecanje u brzom penjanju osigurano odozgo, jer se osiguravalo statičkim uzetima kojima se vežu brodovi. Dogadalo se da sajla na kojoj su visili suci dira takvo uže, što se moglo loše završiti. Opet se pokazalo da natjecanja u brzom penjanju privlače penjače samo kao zabava i šou, a da pravo odmjeravanje snaga priznaje jedino teškoću uspona kao mjerilo. CICE je sa sobom donio dinamičku užetu za teško penjanje tako da je taj dio natjecanja prošao odlično i bio je spektakularan. Penjan je smjer teškoće 7b+ / 7c u nadvisu. Smjere je uredio Arve, a on je uredio i ovogodišnje spektakularne uspone na natjecanju u Arcu. U muškoj konkurenциji pobedio je Filip Flantier, Francuska, drugi je Luc Tibal, Francuska, treći Švicar Alexander, SSSR. Kod žena prva je Noel Fascal, Luxemburg, druga Sulimovskaja Margarita, SSSR, a treća je bila Dalmasso Monik, Francuska. Penjan je samo jedan uspon koji je proglašen finalnim zbog kiše pretodnog dan. Za predsjednika internacionalnog žirija, dakek, glavnog suca natjecanja, UIAA je postavila Ivicu Piljića, člana AOPD "Moros" iz Splita, i jugoslavenskog delegata u CEC UIAA. Nakon uspješno završenog prvog tečaja za UIAA suce u Chamoniuxu ovog ljeta. Piljić je uspješno obavio i ovaj odgovorni zadat, pa je promoviran u službenog suca UIAA. On je ujedno i prvi koji je u međunarodnog suca promoviran nakon obavljanja dužnosti predsjednika internacionalnog žirija. Naime zvanje UIAA suca može se dobiti i nakon uspješno obavljene dužnosti kategoriskog suca internacionalnog natjecanja. Trenutno je službeno kvalificirano 5 UIAA sudaca na svijetu.

• **Vijesti iz Yosemita.** Najveći uspjeh u povijesti slobodnog penjanja do danas je svakako ovo-godišnji ljetni uspon izveden u legendarnim Yosemitima. Paul Piana i Todd Skinner uspjeli su slobodno ponoviti Salathe Wall. Tisuću i dvije stotine metara vertikalnog i nadvisnog granitnog zida penjali su 36 dana. Ovaj do sada najozbiljniji pokушaj da se El Capitan prepenje slobodno urođeo je plodom. Penjači su smjer ocijenili s ocjenom X⁰ i tokom samog uspona penjali su četiri dužine koje su kontinuirano imale teškoću desetog stupnja. Ovaj veliki uspon umalo se pretvorio u tragediju. Ispod samog vrha stijene na penjače se srušio velik kameni odlom koji je u ambis odnio njihovu kompletну opremu, a penjači su ostali na žemaru koji je neposredno prije odronu bio ukopčan u najgornje uže. Iako sa frakturom lubanje i slomljениm rebrima, penjači su sami, s ostatom užeta, ispenjali na vrhu stijene. To je i velika sreća jer bi spašavanje iz tog dijela stijene bilo vrlo problematično, a čekanje kobno. Treba naglasiti da su mnogi vrhunski slobodni penjači (Gülich, Glowac i drugi) bez uspjeha pokušali ponoviti slobodno Salathe. Ono što njima nije uspjelo, uspjelo je to »statim kaubojima« iz Wyominga.

(Ivana Piljić)

• **Dva opasnina smjera u Maruia East.** Franček Knez, Marjan Frešer i Martin Hrastnik su bili u Garvalskog Himalaj. Meruja East (6261 m) ima 1200 metara i opasnu prevjesnu stijenu. U planu su imali u alpskom stilu ispenjati desni brid, ali loše vrijeme je trojku dva puta otjeralo iz stijene. Prvi smjer koji su ispenjala ova trojica ima ocjenu VII + i visoka je 1200 metara. Zove se Slomljeno krilo. Drugi smjer je tež u penjali su Knez – Hrastnik. Smjer Jurutranja Zora (VIII, Ao, 1000 m) je vrlo opasan. Stijena bi se mogla usporediti s El Capitanom, ali je ovde još teže penjati. Ova dva smjera su ponovo jugoslavenski alpinizam uvrstili u vrh svjetskog alpinizma. U ovom dijelu su naši alpinisti već ispenjali prvenstveni smjer na Shiving. Knez je u svoj izbor najvećih svjetskih smjera došao još jedan velik domet. Više i nema velike planine u kojoj nije Knez zacrtao prvenstveni smjer. Sjetimo se u Himalaji Južne stijene Lhotsea, stijene najvećih alpinista, Paklenske direkture u Cerro Tore, tri prvenstvena u El Capitanu, Peru, Transgo... (Dare Božić)

• **Uspjeh Rehbergera i Gučeka.** Srećo Rehberger (AO Kranj) je u Francuskoj ispenjao raz Sfinge (VIII+). Lukšić je smjer ocijenio po težini kao Jenavi u Aniča kuku. Nekoliko dana kasnije je u Austriji ispenjao Hrovata (IX+). U Dolzanovoj je ispenjao smjer Bogovi (IX-), dvanastesi uspon. Miha Kuhar (AO Kranj) je u Dolzanovoj sutiški ispenjao prvenstveni smjer Proces (IX-). Ksenija Lenardić i Katja Kozin (obe AO Rašica) su u Dolomitima ispenjale Cerleso – Menti u Tore di Valgrande (VI, A+, 450m) i u Cini Cassinovu (VI, 200m). 23. i 24. jula je na takmičenju u sportskom penjanju u Chamoniuxu nastupio Nejc Zaplotnik (AO Kranj) i među kadetima bio 9. Marko Prezelj i Rado Nadvešnik su u Chamoniuxu ispenjali Super couloir. To je ovde treći uspon Jugoslavije. Prvi su bili Bogdan Bišćek i Igor Skamperle, a drugi Silvo Karo i Janez Jeglič. Svakarsku u Les Courtesu su ispenjali Simona i Tone Skarja.

su uspon s ocjenom X imali Slave i Rehberger. Vili Guček (AO Trbovlje) je u Austriji ispenjao svoj prvi smjer s ocjenom 8a (IX+, X-). U smjeru Foucus u Nixlochu je Guček bio peti.

• **U svijetu sportskog penjanja.** Isabelle Patissier (21) je u Verdonu kao druga žena u svijetu ispenjala smjer s ocjenom 8a+ (X-). Talijanski penjač je iznadio Francuze: Manolo Zanollo, koji je ispenjao i prvenstveni u Paklenici s ocjenom 8a+, u prvom pokusaju je u Buouxu ispenjao Sale temps poule les Caves (8a). U Njemačkoj je Jerry Moffat ispenjao Stone Love. Moffat je dobio ocjenu 8c (X+, XI-). Prvi je smjer ponovio Gülich i odjedio s 8b+, X+. (Dare Božić)

• **Opasni uspon Silva Kara i Marjana Kovača.** Silvo Karo (AO Domžale) i Marjan Kovač (AO Menges) otišli su u stijenu Sita. Penjati su počeli 10 metara desno od Debele Berte po crnom kutu. Do prve gredine je 4 dužine, a penjanje sa hudičevim krempanjem su ocijenili A₃+. Novi smjer su Karo i Kovač krstili Ubijalec, a penjali su ga od 24. do 28. jula. Visina 350 m, slobodno VI+. Karo je onda solirao još Bohinjsku (V+), a silazio po Zajedi (VI-). U Grofičku su Robi i Samo Supin ispenjali prvenstveno Garfield (VII+, Ao, VI). U Skaramu su prvenstveno ispenjali Robi Supin i Avgust Robnik (VI+, Ao, 200m). (Dare Božić)

• **Novi penjački centar Bela.** U Beli pored Vipave je dobio ovaj centar slobodnog penjanja novi smjer. Igor Jamnikar i Ajo Slamič su ispenjali David Tasić (IX-), Uros Grilje smjerove Džuši i Svia (VIII+/IX-). Mata Hari Lobotomija (VIII), Crvena zloba (VIII). (Dare Božić)

• **Još nekoliko odličnih uspona.** Marko Lukšić (OA Tam Maribor) je u Sfinge slobodno ispenjao Raz Sfinge (VIII+). Lukšić je smjer ocijenio po težini kao Jenavi u Aniča kuku. Nekoliko dana kasnije je u Austriji ispenjao Hrovata (IX+). U Dolzanovoj je ispenjao smjer Bogovi (IX-), dvanastesi uspon. Miha Kuhar (AO Kranj) je u Dolzanovoj sutiški ispenjao prvenstveni smjer Proces (IX-). Ksenija Lenardić i Katja Kozin (obe AO Rašica) su u Dolomitima ispenjale Cerleso – Menti u Tore di Valgrande (VI, A+, 450m) i u Cini Cassinovu (VI, 200m). 23. i 24. jula je na takmičenju u sportskom penjanju u Chamoniuxu nastupio Nejc Zaplotnik (AO Kranj) i među kadetima bio 9. Marko Prezelj i Rado Nadvešnik su u Chamoniuxu ispenjali Super couloir. To je ovde treći uspon Jugoslavije. Prvi su bili Bogdan Bišćek i Igor Skamperle, a drugi Silvo Karo i Janez Jeglič. Svakarsku u Les Courtesu su ispenjali Simona i Tone Skarja. (Dare Božić)

Publicistika

● Planinski vestnik o nama. Već duže vrijeme niko nije u NP čitaocu obavještavao o Planinskom vestniku, glasilu Planinarskog saveza Slovenije. Taj ugledni časopis, koji izlazi na slovenskom jeziku već 88 godina 12 puta godišnje (1988 ukupno 560 stranica), bogato ilustriran, većim dijelom donosi priloge posvećene slovenskim planinama i planinarima, ali u svakom broju nade se poneki prilog koji će zanimati i planinare izvan Slovenije. Broj 12 iz 1988. sadrži više priloga s temama iz Hrvatske, pa čemo ih ukratko prikazati. Na istaknutom mjestu objavljen je na dvije stranice članak o 93-godišnjici izlaženja »Naših planina pod naslovom «Djelatnost posvećena kulturi» iz pera slovenskog planinarskog publicista dr. Toneta Strojina. Autor toplim riječima odaje priznanje našem nastošnjemu i mi smo mu zahvalni za laskavu ocjenu. PV je u »djelosti preveo iz NP članak« Zagrebani idu na Everest». Očito je da je ta namjera pobudila pa su i slovenskih planinara. Pod naslovom »Posustajte li Planinarski put Ljubljana - Zagreb?« s pravom se konstataira da je markacija na ovoj planinarskoj transverzali nakon prelaska u Hrvatsku u jednom stanju i zapuštena. Skupina slovenskih planinara uzalud je dva sata čekala pred zatvorenim domom na Vodicama, premda je na vratima pisalo da dom treba biti otvoren. Na stranicama ovog broja doznajemo još nekoliko zanimljivih podataka. Sprema se uvodenje ulaznice u Triglavski nacionalni park, čemu se planinari, dakako protive. Na Triglavskom ledenjaku, koji se iz godine u godinu smanjuje, zabranjeno je skijanje u ljetnoj polovići godine. Cuvajte se Kovinarske kuće u Krimi pod Triglavom jer su u njoj cijene gotovo dvostruko veće nego na Kredarici koja se opskrbuje skupinom helikopterima. Izaslja je zanimljiva knjiga o Alešu

Kunaveru, slovenskom himalaju, koji je poginuo u helikopterskoj nesreći. U njoj su objavljeni i najvredniji članci iz pokojnikove književne baštine. Slično kao što je »Triglavski župnik Jakob Aljaž kupio vrh Triglava, tako su austrijski planinari kupili za miliun šilinga vrh Visokih tura (3360 m) kako bi njegove ledenjake spasili od gradnje zimsko-sportskih objekata. I još mnogo drugih zanimljivih članaka. Pretposta za 1988. iznosi 25.000 din. a plaća se Planinskoj zvezni Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9. (Z. P.)

● Naša alpinistička misel, zbornik članaka o vsebini i pomenu planinstva u alpinizmu. U izdanju »Alpinističkih razgleda«, glasila slovenskih alpinista u Ljubljani, objavljen je 1988. zbornik članaka o sadržini i vrijednosti planinarstva i alpinizma. Taj vrijedni zbornik ima 211 stranica formata 14x20 cm i može se naručiti po cijeni od 11.000 dinara kod Planinske zvezne Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9. Sadrži izbor od 23 članka objavljenih u posljednjih šest desetljeća koji se bave idejnom podlogom planinarstva i posebno alpinizma. Ova revija planinarske misli započinje klasicima Klementom Jugom, Mirkom Kajzeljem i Henrikom Tumom da bi završila s današnjim autorima. Među prilozima su i dva članka prevedena iz »Naših planina« - Stanislava Gilice iz Rijeke (Alpinistička etika) i Halida Cauševića iz Sarajeva (Čovjek i stijena), koji zborniku daju šire, južnoslavensko značenje. Zbornik donekle popunjava prazninu koja se osjeća kod penjača: tehnička strana penjanja zasjenila je etičko-moralne vrijednosti alpinizma. Zbornik su uredila tri uskusa planinara na čelu s alpinistom Francem Malešićem iz Kranja. Smatram osobitom vrijednošću zbornika i uspjehom uredivača obilje fuznata i pojašnjenja uz svaki članak, počešći od

predstavljanja autora do definicije manje poznatih pojmoveva. Bez pretjerivanja, urednički se dodaci čitaju s jednakim zanimanjem kao i sami članci i oni kao cjelina predstavljaju malu planinarsku enciklopediju. (Z. P.)

● Marjan, penjački vodič, Split 1936. 58 stranica, broširano, format 11x16 cm, izdanie PD »Mosor« Split. Marmontova 3, tiskar »Litostampa« Osijek, cijena 10.000 din. Sportski penjači Ivica Piljić i Zlatko Kunosić objavili su prvo djelo o sportskom penjanju u Hrvatskoj, vodič po južnim stijenama Marjana u Splitu, koje pružaju dobre mogućnosti za razvoj ovoga novog sporta u nas. Prva polovica brošure sadrži općio dio u kojem je Marjan sestrano prikazan (povijest, kulturni objekti, priroda), čime se penjača upozorava da Marjan ima, osim stijena, i drugačijih vrednotu. U penjačkom dijelu obradeno je 18 smjerova. Svi oni su prikazani i skicama a neki ilustrirani i fotografijama. Valja naglasiti da je vodič pristupačan i inozemnim penjačima jer su najvažniji dijelovi četverojezični: hrvatski, engleski, talijanski i francuski. Osim bitno je koristan fotoprilog s panoramskom snimkom stijena i ucrtanim svim smjerovima. (Z. P.)

● Lipin list, glasio PD »Lipa« iz Sesveta, u broju 4 za prosinac 1988. donosi na 22 stranice društvene vijesti, nekoliko članaka o Medvednici i korisne poučne priлогe.

● Mini penjački vodič za stijenu Oblika na Treskavici objavio je Edin Durmo, 72000 Zenica, M. Grabića 11. Može se naručiti kod autora. Osim toga može se naručiti i vodič za nove smjerove u romanijskim Djevojačkim u Velikim stijenama, te pregled smjerova u donjem dijelu Velike Paklenice.

Vijesti

● Komisija za vodiče PSH u 1988. osobito je radila na stalnom školovanju vodičkog kadra. U proljeće na prijedlog komisije, ali uz znatnu inicijativu ZPP-a, osnovana je šesta stanica u našoj Republici, koja će djelovati u Zagorskoj regiji, sa sjedištem u Ivancu, a pri PD »Ivančiću«. Za pročelnika izabran je Ranko Kr-Grossglöchnera za trinaest vodiča društvenih izleta, 6 pripravnika za vodiče i 3 ispitana vodiča. S obzirom na neke akcije koje su zajedničke za većinu društava te regije, stanica će predstavljati njenihovu bazu. Ljeti je održan visokogorski seminar u području Grossglöchnera za trinaest vodiča i pripravnika iz većine regija naše Republike. U jesen je održan XV zbor vodiča i pripravnika na Dilj-gori u Slavoniji. Za najaktivniju stanicu u 1988. proglašena je Stanica vodiča iz Makarske. Na zboru su doneseni zaključci za narednu godinu. Na Bijelim stijenama održani su ispitni za vo-

diče ljetnih pohoda. Od 21 kandidata iz Slavonije, Zagreba, Karlovca, Istre, Primorja, Dalmacije i Like ispit je uspješno položilo 10 kandidata. Ovim ispitima pretvorene su vježbe koje su održane u nekoliko navrata. Dva instruktora i jedan sportski liječnik provedeli su seminar za vodiče društvenih izleta na Petrovom vrhu iznad Daruvara za 20 planinara iz 7 planinarskih društava iz Slavonije. Nakon završenog seminara a u prisutnosti još desetak pristiglih vodiča, donesena je odluka o osnivanju sedme stanice vodiča, koja bi djelovala unutar Slavonskog planinarskog saveza. Za pročelnika nove stanice izabran je Krinoslav Hornung. Stanica vodiča u Zagrebu, Rijeci, Zadru, Splitu, Makarskoj, Ivancu i Osijeku organizirale su niži izleta i pohoda, a instruktori su bili voditelji i predavači na planinarskim školama za sve uzraste.

(Darko Luš)

● PD »Kozarac« u Vrbovskom ponovno je osnovano nakon 25 godina stagnacije na poticaj ing. Ive Majnarića i PD »Zagreb Matica« 30. rujna. Kozarac je inače brdo u sjeni Bijele kose zapadno od Vrbovskog, u Gorskom kotaru. U planu rada je osnivanje planinarske i skijaške sekcije, održavanje III dionice Goranskog planinarskog puta i održavanje izleta za članove. Predsjedništvo društva ima 11 članova: ing. Mladen Vinski (predsjednik), dipl. politolog Damir Kumpare (zamjenik), prof. Milka Kalaica (tajnik), nastavnik Milje Ljuština (stručni rad), ekonomist Juraj Sragalj (informiranje), tehn. Marija Mihaljević (financije), Željko Abramovic (voditelj planinarske sekcije), Aleksandar Mrvoš (voditelj skijaške sekcije), Nikola Miljanović (objekti), te Mirjana i Vlado Kusturin. (Juraj Sragalj)

II. ex tempore Snežnik 1988.
Foto: Vojko Čeligoj

• **Mladi likovnjaci pod Snežnikom.** Na Mašunu, usred snežničkih šuma iznad Ilirske Bistricе, skupilo se 29. rujna 50 mladih likovnjaka na radnom susretu Drugog likovnog ex tempora »Snežnik 1988«. Učenici osnovne škole u Bistrici pridružili su se njihovim vršnjacima iz Opatije pod vodstvom mentora profesorom Sonjom Rubinijem i iz Rijeke-Dolac s prof. Lucijom Trinajstićem. Od brojnih uspješnih radova žiri je tri nagradio. Radovi će biti izloženi u školama koje su suradivale. Na njima su prikazane snežničke šume i šumarsko naselje Mošun. Organizatori su bili PD Ilirska Bistrica, SIZ za kulturu općine i RO Grafika. Tako se dugogodišnja planinarska suradnja PD Ilirska Bistrica s planinariama iz kvarnerskog područja spontano proširila na planinarski podmladak. (Vojko Čeligoj)

• **90 mladih planinara na Snježniku.** U subotu 7. svibnja skupilo se na vrhu Snježnika iznad Platka 90 učenika iz svih osnovnih škola u Ilirskoj Bistrici koji su došli na poziv svojih prijatelja iz PD »Platak« Rijeke, na čelu s tajnikom Josipom Jurasicem, da proslave 40 godina rada toga društva. PD »Snežnik« iz Il. Bistrici ima u svom članstvu 1200(!) ciebanu, pionira i podmlatka, što sačinjava dvije trećine ukupnog članstva. (Vojko Čeligoj)

• **Proslava na Ravnoj gori.** U nedjelju, 6. studenog u Planinarskom domu »Anka Ivić« na Ravnoj gori, svečanom sjednicom i zajedničkim ručkom za goste, sudionike gradnje proslavljenja je 25. godišnjica od otvaranja doma.

Na sjednici su oživljene uspomene na dane gradnje, te upoznati prisutni sa sadašnjim problemima. Prigodnim referatom obilježena su još dva značajna datuma: 15 godina od osnutka Alpinističkog odsjeka i 10 godina od osnutka Stanice Gorske službe spašavanja pri PD »Ravna gora« Varaždin. Na sjednici je također odlučeno da se do proljeća zatvoriti planinarski dom »Anka Ivić« na Ravnoj gori. (Mira Sincek)

• **PD »Krndija« iz Našica** prošlog je ljeta imalo bogat program: Slavonski planinarski put (8 članova), Olimp i Pelister (12), Velebit (22), Centralne Alpe (2), rumunjski Karpati (4), Savinjske Alpe (53) i Triglav (15). Dosad je 100 članova bilo na Triglavu.

(Drago Trošelj)

• **Obnova kuće na Vilincu u Pre-nju.** Kuća Vilinac je jedna od »najplaninarskih« BiH planin. kuća i odigrala je ključnu ulogu u razvoju bh. hrvatskog i jugoslavenskog alpinizma. Sagradena je 1939. godine i sada je u prilično lošem stanju (izvana). PD Vilinac iz Jablanice je počeo s prikupljanjem novčanih priloga za obnovu kuće (materijal su već nabavili, adaptaciju idućeg ljeta) i izdali su zahvalnice (pod rednim brojevima) za dobrovoljne priloge od 3.000. 5.000., 10.000 i 20.000 dinara. Uz prilog se dobije i vodič »Prenj-Cvrsnica«. Novčani prilozi se mogu slati na adresu: Abdullah Malović, Jelačić 4 88240 Jablanica (s naznakom: za obnovu Vilinca).

• **Dani planinarstva** održani su od 14.-20. studenoga u Radničkom univerzitetu »Đuro Đaković« u Sarajevu. Organizatori su bili Šeško Kadrić i Slobodan Žalica. Iz sa-držaja: izložba fotografija Uzeira Beširovića i Milutina Vasiljevića, projekcije dijapo-zotiva, razgovori o planinarskoj fotografiji, predstavljanje knjige »Planinarenjem do zdravlja« Šeška Kadrića, okrugli stol »Zaštita planinskih prirode«, predavanja o Velikom kuku i BiH ekspedicijama »Od Ande do Nepala«.

• **Planinarski dom na Vojnom Tuku** radi svakodnevno osim utorka od 8-22 sata. Pruža usluge noćenja, prehrane i pića. U domu stanjuje domarka. Organizirani grupni posjeti trebaju se prijaviti ranije na adresu PD »Prvomajska« Zagreb — Žitnjak b.b ili na telefon 234-455 (kućni 260), Bažulj Drago, ili kućni 144, Gidija Jasna). U domu je 15. listopada održano bratimljenje između PD »Prvomajske« i PD »Tomas« — Koper. Bratimljenju su uz ostale goste prisustvovali predsjednik PSH Vlado Mihaljević i član Predsjedništva PSJ Božidar Skerl.

• **Planinarski tjedan u Varaždinu.** PD »Ravna gora« već duži niz godina uspješno organizira u prosincu planinarski tjedan, kada se uz zanimljive dijapoizotope i predavanja druže planinari, ljubitelji prirode i građani Varaždina, a time ljepote planina i brezgova približuju i neplaniranim. I 1988. godine, u vremenu od 12. do 16. prosinca, u dvorani »finsko-

vjeća Sindikata, koja nam iz godine u godinu postaje sve manja održano je pet zanimljivih predavanja. Dijapo-positivi su bili izuzetno kvalitetni, a predavači prekljeni poznavaoči planinu pa je svaka večer bila jedan jedinstven i nezaboravan doživljaj. U toku tih pet večeri slušali smo:

Srećko Meić: Trango vertikal — stijene sjeverne Amerike, Vladimira Horvat: Dolomiti Tomislav Jagačić: Uspomene s Prokletija.

Zlatko Smreke: Po vrhovima Gorskih kotara i Tomislav Đurić: Gibraltar i Barcelona.

U petak, 16. 12. prije predavanja, podijeljena su priznanja, zlatne, srebrne i brončane značke PSH zaslužnim članovima našeg društva, a nakon predavanja, već tradicionalno, druženje je nastavljeno u veselom planinarskom »štimungu« u prostorijama seniorске skupine. (Mira Sincek)

• **Seniori PD »Želježnici«** iz Zagreba imali su u 1988. 91 akciju, gotovo dvostruko više nego je vikenda. Najviše su odazvili u Hrvatsku i Sloveniju. Da nabrojimo samo najvažnije: Oštrelj, Brezice, Skrad, Lisci, Japetić, Matić-pojlana, Stol, Snežnik, Zumberak, Verdi, Cikarija, Travna gora, Olika, Kumrovec, Zvečevo, Klikun, Razor, Vogel, Malačka, Kamaćnik, Medvednica, Klek, Triglav, Učka, Risnjak, Jankovac, Lapjak, Kozjak, Mosor, Tisje, Promina i još mnoga druga mesta. Izleti su dobro posjećeni, često puta s punim autobusom. Marljin organizator tih izleta i neumorni voda puta gotovo po pravilu je Josip Škoman, poznat kao inicijator Istarskog planinarskog puta.

(Z.P.)

• **Stanica vodiča Zagreb** održala je u Planinarskom domu »Puntijarka« na Medvednici 10. prosinca 1988. konferenciju na kojoj su usvojeni izvještaji o radu u protekloj godini i planovi rada za 1989. Stanica je u 1988. imala niz vrijednih akcija: organizacija i vodenje akcije »Triglav '88«, učešće u akciji »Sljemenske staze drugarstva«, vodenje dviju grupa u Dolomite, razni izleti za građanstvo, niz vježbi za vodiče i pripravnike uz vodstvo instruktora, kao i razne druge sadržaje. Sličan, ali i malo bogatiji program sačinjen je i za 1989. godinu. Promovirani su i novi vodići koji su položili ispit za vodiče, te su im uručene vodičke značke. Usvojen je i primjedlog priznanja i nagrada zaslužnim članovima Stanice

(Mladenka Culjak)

• **Mosorski put »Ivo Lola Ribar«.** PD »Mosor«, Općinska konferencija SSOH i Konferencija SSOJ u Mornaričkom školskom centru »Maršal Tito« iz Splita organizirali su 20. studenoga otvaranje Mosorskog puta »Ivo Lola Ribar« od Donjeg Doca preko Ljutog kamena, Planinarskog doma »U. Girometa« i Gornjeg Sitna do Žrnovnice. Radi se o ratnom putu Ivo Lole Ribara, sekretara SKOJA i člana Vrhovnog Štaba NOV. Put je otvoren jednodnevnim po-hodom 120 planinara, omladinaca,

pripadnika MŠC »Maršal Tito« iz Splita i mjestana iz Donjeg Doca i Gornje Sitne. Pored povijesnog i društveno-političkog, put ima i planinarsko-rekreativno, turističko i ekološko značenje i smisao. Trasa puta je markirana u cijeloj dužini od 26 kilometara. Najviša točka na putu je Ljuti kamen (1090 m). Put se može propješati za 7-8 sati lagano hoda, a obilazak je moguć u toku cijele godine. Stalnu brigu o putu vodit će PD »Mosor« Split. Put će se obilaziti organizirano svake pete, jubilarne godine, i za sada nema značenje planinarske transverzale. (Milorad Mrdaković)

- **PD »Kamenar« iz Sibenika** bježi izuzetne rezultate u njegovanju revolucionarnih tradicija. Tokom godine organizira marševe tragom partizanskih jedinica i posjete spomen-obilježjima iz NOB-a. Njegovi članovi sudjelovali su na igmanskom maršu, marševima tragom dalmatinskih partizanskih odreda (Kaštelanski: 1. splitski, 1. šibenski i dr.), obišli su »Biokovsku partizansku stazu«, transverzalu »Sutjeska« i »Vlašić«, spomen-obilježja u Razorima, Suhotpolju (Dinara), Unistima, Tičevu, Begovači na Psunj, Jasenovcu, a redovito sudjeluju u akciji zadarskog društva »S Titom u srcu partizanskim stazama Velebita«. Osim čime se članovi »Kamenara« najradije hvale jest njihova, prošle godine otvorena, staza »Tragom Prvog šibenskog partizanskog odreda«. Za sve to PD »Kamenar« je dobio veliko priznanje: na Dan oslobođenja Sibenika, 3. studenoga, uručena im je Plaketa »Put-

vima revolucije« Republičkog odbora SUBNOR-a Hrvatske »za izvanredno zalaganje i uspješan rad na njegovovanju i razvijanju tradicija NOB i tekovina revolucije«. Plaketu je šibenskim planinarima na prigodnoj svečanosti u povodu Dana oslobođenja grada, uručio predsjednik Općinskog odbora SUBNOR-a Stipe Baranović.

(Ante Juras)

- **10. memorijalni pohod planinara Jugoslavije** na Titov vrh u Šaplanini, što ga već tradicionalno organizira PD »Kamenjak« iz Rijeke, treba bi, ako bude usvojen prijedlog organizatora, ove godine biti sastavni dio programa Dana mladosti. PD »Kamenjak« je obrazloženi prijedlog uputilo na adresu a očekuje pozitivan ishod ove akcije.

- **Planinarski savez Slavonije** je na svom zasjedanju 10. prosinca 1988. osnovao četiri priznanja za planinarski rad. To su priznanja pod naslovom »Đuro Pilar, »Dragutin Lerman«, »Antun Petković-Tuna« i prelazni pehar.

- **37. festival planinarskog filma**, tradicionalna internacionalna planinarska manifestacija koja se svake godine održava u Trentu u sjevernoj Italiji, ove će godine biti od 28. svibnja do 3. lipnja. Prijave se šalju do 15. travnja na adresu sekretarijata: Trento, Via S. Croce 67, Centro S. Chiara, Italija.

- **Konferencija za planinsku medicinu** održana je od 20.-22. listopada u Pragu, u organizaciji Me-

dinske komisije UIAA i Čehoslovačkog saveza za fizičku kulturu. Sudjelovaо je i naš predstavnik, dr Borislav Aleraj, predsjednik Komisije za GSS PSH. Sažeci predavanja tiskani su u knjizi koja se može naručiti na adresi: Dr. Ivan Rotman, Prična 2, CS 20501 Decin 111, ČSSR, UIAA sve više pažnje pridaje planinskoj medicini tako npr. u svom biltenu za prosinac 1988. donosi instruktivan članak: Praktične upute za liječenje smrzonitina.

- **Izvrstan plasman Slabeja u Bardonikiji.** Na ovom svjetskom takmičenju u sportskom penjanju su Jugoslaviju zastupali Vili Guček, Tadej Slabe, Metod Skarja i Cveto Jagodić. Svin takmičara je bilo 120. Prvog dana su penjali tri smjera: IX-, IX i IX+. Među našima je u prvom smjeru ispao Jagodić, Guček i Skarja nisu uspjeli u ostala dva smjera. Pravila su zahtijevala da u finale idu oni koji ispenjuju sva tri smjera. Uspjelo je 22 penjača, među njima i Slabe. Finalni smjer (X-) bez greške je prošao četvero penjata: Didier Rabotout, J. Baptiste Tribout, Robert Cortijo (svi Francuska) i Arnolt Tkint (Belgija). Slabe se uvrstio na 15. mjesto. Za prvu četvoricu su pripremili još smjer s ocjenom X+, koji je ispenjan do kraja Rabotout i pobijedio. Time što se Slabe uvrstio u finale iznenadio je sve penjače, jer su svi finalisti bili profesionalci, a iznenadio je i Talijane jer ni jedan nije bio bolji od našeg Jugoslavena. Možda smo više očekivali od Gučeka, ali ovo je sport — nije imao sreće. (Dare Božić)

Kamo na izlet

- **15. slet planinara Slavonije** održava se 27.-28. svibnja na Bobroviku kod Đakova u organizaciji PD »Đakov«. Od 1.-9. srpnja organizira se slavonski planinarski izlet u jedno inozemno gorje, a od 23.-30. srpnja IV slavonski planinarski kamp na Velebitu.

- **Dan planinara Hrvatske** održava se u subotu 2. rujna kod Rovinjskog skloništa u srednjem Velebitu. U 13 sati predviđa se prigodan program u vezi s 20.-godišnjicom osnivanja Velebitskog planinarskog puta. Toga vikenda bit će sklonište na Velikom Alanu domovinu na Zavižanu i Jablancu puni pa treba ponijeti opremu za noćenje i hranu. Satori se mogu postaviti na livadama ispod Doma na Zavižanu i Sklonista na Alanu. Društvena koja dolaze autobusima preporuča se da izletnike iskrcaju na Zavižanu, te da ih autobus dočeka na Alanu, kako bi mogli pješice proći Premužićevom stazom kroz cijeli sjeverni Velebit (5-6 sati lagana hoda). Društva će dobiti okružnice s detaljnijim informacijama.

- **Trekking na Atlas.** Komisija za međunarodno sodelovanje Planinske zveze Slovenije organizira od 22.-31. travnja planinarski trekking u Maroko s usponom na Toubkal, najviši vrh Atласa. Adresa organizatora: Ljubljana, Dvoržakova 9

Dana 27. svibnja ista komisija organizira i trekking u Peru, ali se može koristiti i samo skupni prijevoz do Lime, što je zbog popusta na avionu dobra prilika za one kojih samostalno žele posjetiti Ande i Južnu Ameriku.

- **Na Mosor i Biokovo** organizira PD »Zanatlija« iz Zagreba izlet vlastitim autobusom 21.-23. travnja. Primaju se i članovi drugih društava. Vođa puta Josip Majnar. Informacije četvrtkom od 18.-20 sati. Mažuranićev trg 13.

- **Durmitor, Tara, Komovi, Maglić**. Kada bi čitaoci »Naših planina« imali priliku vidjeti Knjigu dojmova u koju već pet godina sudionici osmodnevne putovanja na Durmitor i Taru upisuju i bježe svoje dojmove i daju visoku ocjenu za ideju, program i sam način izvođenja ne bi mnogo razmišljali, da se i sami uključe ove godine. Opet su predviđena dva termina: od 1.-10. VII ili od 14.-18. VIII. Za razliku od prošlih godina, predviđen je i uspon na Komove (Vasojevićki Kom 2460 m). Zbog toga će putovanje trajati 10 dana. Zaista je teško odoljeti ovom izazovu, koji nam nudi Komove, uspon na najviši vrh Durmitora, trodnevno splavljavanje Taram od Đurđevića Tare do sastava Pive i Tare kod Šćepan-polja,

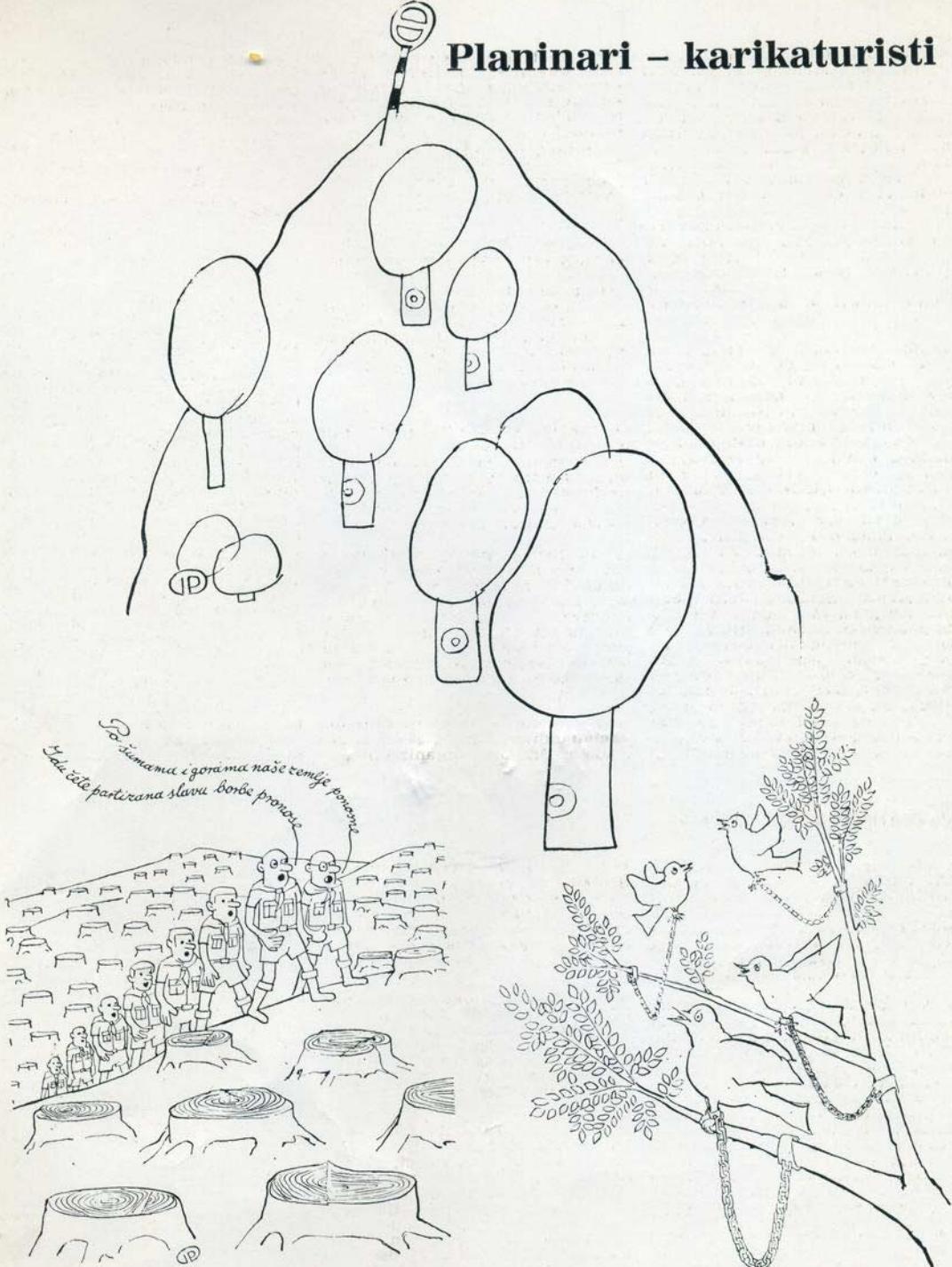
uspon na Maglić, najviši vrh BiH, Trnovačko jezero a sve to u pratnji iškustnih planinarskih vodiča. Cijena za ovu planinarsku turneju bit će poznata u mjesecu travnju 1989 (sto je, s obzirom na naše inflacijske prilike i razumljivo), ali se već sada može izvršiti prijava i dobiti program s pojednostinama ovog atraktivnog putovanja, ako pišete na adresu: Tomislav Jagačić, 42000 Varaždin, Slavenska 19, tel. 042-47512. (Z.P.)

- **PD INA OKI** Zagreb ide autobusom 1.-2. travnja na Risnjak, Snježnik, Krk, 21.-23. travnja na Paklenički planinarski put, 28. IV do 5. V. na Kornate, 13.-14. svibnja u Veliku Jankovac i 20.-21. Možirje, Smrekovac, Raduha. Informacije u društva, Mažuranićev trg 13, srijedom u 19.30 sati

- **PD »Zanatlija«** Zagreb ide autobusom 21.-23. IV. na Mosor i Biokovo a 17.-18. VI. na Karavanke. Informacije u društva, Mažuranićev trg 13, u srijedom u 19.30 sati

- **Planinarska škola** PD »Zanatlija«, koja je započela 15. veljače, traje do 19. travnja i još dvije postojje mogućnost upisa. Predavanja su srijedom u 19.30. Mažuranićev trg 13, a praksa sva-kog vikenda.

Planinari – karikaturisti

IVAN PAHERNIK

Predstavljanje karikaturista-planinara nastavljamo s najplaninarom među karikaturistima. Ivec, rođen u Zagrebu 1938, opredjeljuje se za grafičara ali i za prirođenu, tako da ga je danas lakše naći u planini nego doma. I na službeni put ide s rukasakom i gojzericama, veli: nek se nade, ak bu vremena?! Planinar, Zgubidan, kako ga zovu u matičnom PD Troglav, prošao je mnoge vrhove ali i mnoge škakljive situacije. Iako velik zaljubljenik društva i druženja, voli višednevne izlete u osamu Velebita ili bosanskih planina. Paher-

nik izdvaja se kao jedini domaći autor sa tri knjige karikatura, ali i kao pokretač i urednik humorističkih listova »Registrator«, »Paradoks« i »Kerempuh«. Specifičan pristup najbolje ilustrira izložba »Karikature na bukvama« ostvarena po njegovoj ideji za vrijeme Sleta planinara Jugoslavije na Medvednici 1984. Kroz karikaturu izražava gnjev prema svemu što ne poštiva tradiciju i prirodu, pa i djecu »šalje u ogoljenu planinu s pjesmom«, a sve da potakne na razmišljanje koliko grijesimo u želji da stignemo tempo modernog života. Koliko voli planinu pokazuje i kroz drugi hobи, bicikлизам, kupivši »mountain-byke«. S. S.

Zanimljivo za planinare

UPOZNAJMO PTICE

Knjiga ima 50 kolor-fotografija na 50 stranica.

Cijena u knjižarama je 18.000 dinara a za pretplatnike »Naših planina« do 30. IV 1989. samo 11.000 dinara, plus poštارина.

Naručuje se na adresi: Ante Pelivan, Lomnica Donja, 41410 Velika Gorica, a dobiva se pouzećem (uz otkupninu)